శ్రీమదాంధ్ర

మహాభారతము

సాహిత్య విద్యాప్రవీణ
తూములూరి
శివరామ కృష్ణ
శాస్త్రిగారి
లఘువివరణ
పీఠికా సహితము

—

అనుశాసనిక పర్వము

(భాగము 1.)

ప్రకాశకులు
ఆంధ్ర గ్రంథమండలి
(లిమిటెడ్)

కోటంరాజు
వేంకట దుర్గావరప్రసాదరావు, బి. ఎ.,
మేనేజింగు డైరెక్టరు.

శ్రీమదాంధ్ర
మహాభారతము

ఆనుశాసనిక పర్వము
(భాగము 1.)

సాహిత్య విద్యాప్రవీణ
తూములూరి
శివరామకృష్ణ
శాస్త్రిగారి
లఘువివరణ
టీకాసహితము.

ప్రకాశకులు
ఆంధ్రగ్రంథమండలి
(లిమిటెడ్)

కోటంరాజు
వేంకట దుర్గావరప్రసాదరావు, బి. ఎ.,
మేనేజింగు డైరెక్టరు.

(ఆంధ్ర గ్రంథమండలి లిమిటెడ్)

మారీసుపేట - తెనాలి.

శ్రీ విఘ్నేశ్వరాయనమః

పాలకవర్గము.

౧

మ॥రా। రా॥శ్రీ॥ అమ్మనబ్రోలు ప్రసాదరావుగారు,
లాండులార్డు - బెజవాడ.

,, పసుమర్తి రామకృష్ణయ్యగారు,
లాండులార్డు - మచిలీ బందరు.

,, అబ్బరాజు పూర్ణచంద్రరావుగారు,
లాండులార్డు - పాంచాలవరము.

,, రావిపూడి బంగారురావుగారు,
లాండులార్డు - బాపట్ల.

,, చతుర్వేదుల పార్థసారథి వెంకటప్పయ్యగారు,
ప్రొప్రైటరు భారత గ్రంథమాల - గుంటూరు.

,, ఎ. వి. కృష్ణశాస్త్రిగారు,
భారత గ్రంథమాల - గుంటూరు.

,, కె. వి. డి. వి. ప్రసాదరావుగారు, B. A.,
ప్రొప్రైటరు శ్రీ దుర్గా అండ్ కో.

వీరు డైరెక్టరు ఆఫ్ ఆంధ్రగ్రంథమండలి (లిమిటెడ్)

శ్రీ శ్రీ శ్రీ

విషయసూచిక.

ఆనుశాసనికపర్వము.

పీఠిక.

ఆనుశాసనికము భారతమున పదుమూడవ పర్వము. శాంతచిత్తుఁడగు శిష్యునకు సన్మార్గ ముపదేశించుట అనుశాసన పదమున కర్థము. అస్వస్థచిత్తున కనుశాసనము మనసు పట్టదు. గతపర్వమున ధర్మజునిచిత్తము శాంతిపొందినది. ఈపర్వమున ననుశాసింపబడినాఁడు. కనుక నే దీని కీపేరువచ్చినది.

ధర్మస్వరూపములు తదాచరణజన్యఫలవిశేషములు తత్పరిత్యాగోత్థిత ప్రత్యవాయములు నీపర్వమందు సుహృత్సమ్మితముగను నేతిహాసముగను వర్ణింపబడినవి. కర్మలు చిత్తశుద్ధికి సాధనములే కాని శుద్ధచిత్తుఁడు కర్మల నాచరించుట పండువెన్నెల పరిమళించుటవంటిది. కనుక నే శాంతిపర్వము పిదప ఆనుశాసనిక పర్వము ప్రారంభింపబడినది. ఆనుశాసనిక శాంతిపర్వములు పూర్వోత్తర మీమాంసలవంటివి.

రసపిపాసవులకు ఇతిహాస జిజ్ఞాసువులకు నీపర్వద్వయము కౌతుకభంజకముగ భాసించును. భారతమను రసార్ణవమున బడబానలమువలె నీపర్వద్వయమేల? దీనిని పరిత్యజించిన గ్రంథమునకుఁగాని తత్పాత్రములకుఁగాని కలుగు లోప

మేమి? శాంతిపర్వమునకు నీపర్వమునకుఁ గల భేదమేమి? ఈ ధర్మోపన్యాసమున నేమైన క్రమమున్నదా? ఈధర్మము లేక రుఁవు పెట్టుటవలన కలుగు నాధిక్యమేమియను శంకలు . కలుగును. కాని ఈధర్మము లుపదేశింపబడిన ధర్మజునిస్థితి విమర్శించిన పలువిధముల నీపర్వద్వయ మీగ్రంథమున కుపష్టంభకమని చదువరులకు గోచరింపకపోదు.

ధర్మజుని కోపము దుర్యోధనుని లోభము భారత యుద్ధమునకు హేతువులు. క్రోధలోభములు పిశాచములవంటివి. అవి ఆవేశించిన మనుజునకొనర్పరాని కార్యముండదు. ఉచ్చరింపరాని పలుకుండదు. తిరస్కరింపరాని పెద్దలుండరు. కోపావిష్టుడౌటచేఁగదా౦ కర్ణుని చంపలేదని తమ్ముడగు నర్జును ధర్మజుఁడ నొవ్వబలికినది. అర్జునుని కోపమేకదా అన్నను తిరస్కరించి చంపనుద్యమించినది. అట్టియెడ శ్రీకృష్ణుఁడు లేకున్న నేమయ్యెడిది? లోభ రాజ్యసింహాసనమలంకరింపకున్న దుర్యోధనుని సంపదెట్లుండెడిది. కురువంశచ్ఛేదము సంభవించెడిదా? క్రోధ లోభ పిశాచముల విభ్రమములిట్టివి.

ధర్మరాజు శాంతమూర్తియే? ఐననేమి? దుర్యోధనుని దుర్నయము సహించుచున్నాళ్లు? రాజ్యము లేకున్న నడవుల నివసించును కాని ధర్మపత్నిని రచ్చకీడ్చిన నేశాంతమూర్తి సహించును? సహించనెంచినను వీరునకు జన్మించి వీరులతో పెరిగి వీరులఁ జెట్టబట్టి వీరపుత్రులగాంచిన వీర వనిత యూరకుండునా? ఏకవీరులగు భీమార్జునులు సహింతురా? దుర్యోధనుఁడు మార్గమునకు వచ్చునా అన్నియు శశవిషాణ కల్ప

ములే! చేయున దేమున్నది? భవితవ్యతాబలమున ధర్మజుని మనమునఁ గ్రోధాగ్ని ప్రజ్వరిల్లినది. కురు మహారణ్యమును దహించినది. కురు మహారణ్యమన నేల? సమస్త క్షత్రాంకురముల నూచముట్టుగ దహింపలేదా? ధర్మజుని చిత్తమును దహించిన క్రోధమునకు దహింపరాని దేమి?

మరణాంతాని వైరాణి యన్నటు లజాత శత్రునకు వైరులతోపాటు కోపమంతరించినది. కన్నులువిప్పి చూచినాఁడు. నిత్యశ్రీల కాలవాలమగు నాకురు రాజ్యమేది! ఆవైభవమేది! సర్వమును దుర్యోధన చక్రవర్తి తనతో లోకాంతరమునకుఁ గొనిపోయినాఁడు. ధర్మజునకు మిగిలిన దేమి? రుద్రభూమి! చేయదగినది రాజకర్మ కాదు. పితృకర్మ. వినఁదగినవి వందిమాగధ స్తోత్రములు కావు. ఆర్తరోదనధ్వనులు. శిరమున మోయఁదగినది తిట్టిపోతల కిరీటము. సింహాసనమున రాజచిహ్నముగ నలంకరించుకొనదగినది శ్వేతాతపత్రమునకు మారు బంధువిద్వేష దుర్యశము. ఈరాజ్యలాభమున నానందించువారెవరు? హా దుర్యోధనచక్రవర్తీ! స్థిరప్రతిజ్ఞుడవు. మరణించియు ధర్మజునకు వాడి సూది మొన మోపు సంతటి రాజ్యమైన నీయకుంటివా!

ఇది యిట్లుండ కర్ణుఁడు ధర్మజున కన్నయట! ధర్మజునకు రాజ్యాధికార మున్నదో, లేదో! పోనీ, వంశాంకురమైన లేదే! అజాతశత్రునిపిదప రాజ్య మేమగును? ఈ యొనర్చిన దంతము నధర్మమేనా? ధర్మరాజు పేరునకు మాత్రమే ధర్మరాజు కాబోలు! కష్టము! ఇందువలననే భీష్మాదులు ధర్మజునకు రాజ్యమిప్పింప లేకఁబోయిరా?

అకారణముగఁజచ్చిన నిన్నిళవములమధ్యనున్న కఠిన కిరాతునకైన హృదయముద్రవించును. శ్మశానవైరాగ్యమైన కల్గును. ఇక సధర్మ భీరువగు ధర్మజునకో? పశ్చాత్తాపము కలిగినది. ధైర్యము సల్లటిలినది. దుఃఖము పొంగిపొర లినది. ప్రాకృతునివలె వాపోయి పలవించినాఁడు. మరణించిన దుర్యోధనునిభాగ్యము నగ్గించినాఁడు. రాజ్యభారము దుర్భరమని చింతించినాఁడు. తమ్ములరాజ్యమేలుండుచి తానడవికిపోనెంచినాఁడు. ఇందుకీయుద్ధమేల? పాపము ధర్మజునకు చిత్తవైకల్యము కలిగినది. ధర్మజునకే కాదు. క్రమముగఁజదివిన పాఠకునకు కూడ కల్గును. పాఠకునకేయన నేల వ్యాసమహర్షికి కలిగినచిత్త విక్షేపమే గదా భాగవతమున కవతరణిక.

ధర్మజుని చిత్త విక్షేపము వ్యాసమహర్షికి గోచరించినది. "పాంశుపయోదనీలతనుభాసితుఁడై" "ఉజ్జ్వలదండధారుఁడై" యరుదెంచినాడు.

క్రమమున నైన శాత్రవులఁ గ్రమ్మననైననుఁ జావ సేత ధర్మమువిను పాపకర్ములగు రాజులతో తగసంధి సేత దోషము విభుఁడుర్విఁయమ్మకొని సంగరముందొలగింపకుండుటో! సమరజితావనీ భరణశాలితఁబోలునెయుండు ధర్మముల్.

అనియుపదేశించిధర్మజునకు తాత్కాలికచిత్తశాంతి కూర్చి రాజ్యధురమున కొడబఱచి స్వాశ్రమమున కేగినాఁడు మహర్షులు మహారాజులతో నజర్యమొనర్పరుగదా!

ఈపశ్చాత్తాపము లేకున్న భారతమున మూఁడు పర్వములు తగ్గెడివి. ధర్మరాజుడు కిరాతుఁడయ్యెడివాఁడు. కవిలోకమున వ్యాసమహర్షి అనుపలక్షితమానవ స్వభావుఁడయ్యెడివాఁడు. కావ్యశిల్పమున ధర్మజప్రతిమ హృదయ విహీనమయ్యెడిది. భారతమున శాంతి రసము గగన కుసుమ మయ్యెడిది. పాఠకుల హృదయము పాషాణ మయ్యెడిది.

ధర్మజునకు మనశ్శల్య ముద్ధృతము కాలేదు. శ్రీకృష్ణుని దర్శింప నేగినాఁడు. సమాధినిష్ఠుఁడగు భగవానునిఁ జూడ ధర్మజిజ్ఞాసయే కాక బ్రహ్మజిజ్ఞాసయు కలిగినది. సందేహముల దీర్చుకొనుటకై భీష్మునొద్దకు పోనెంచినారు. ధర్మనిష్ఠుఁడు రక్తపాతమున కైన వెఱువరాదని యుపదేశించుటచే కాబోలు భార్గవుని క్షత్రసంహారమున నేర్పడిన రక్తహ్రదముల ధర్మజునకు మార్గమధ్యమున శ్రీకృష్ణ భగవానుఁడు చూపినాఁడు. యుద్ధసన్నాహమున తనకు నొక చేయికలదని కాబోలు ధర్మజుని ధర్మోపదేశమునకై కొండంతదైవమగు శ్రీకృష్ణుఁడు కొనయూపిరితోనున్న భీష్మునొద్దకు కొనిపోయినాఁడు.

పితృభక్తిచే నాజన్మబ్రహ్మచర్యముస్వీకరించి భ్రాతృస్నేహముచే పరసురామునితోఁబోరి పుత్రప్రేమమున కురు రాజ్యమున కేడుగడయై నిలిచి పౌత్రవాత్సల్యముచే జితమృత్యుఁడయ్యును రణరంగమున స్వమర్మోద్ఘాటన మొనర్చి, శరతల్పమున హంసతూలికాతల్పమునందువలె శయనించియున్న గంగానందనుకన్న ధర్మజుని మనమునకు శాంతిఁ గూర్చు నాప్తుఁడెవ్వఁడు? పవిత్రుఁడెవ్వఁడు? పాత్రుఁడెవ్వఁడు.

పనిపడి త్రవ్వి కూపమునందు నుదకంబు
పానంబు సేయని వానిభంగి
యున్నతతరువెక్కి జున్ను చేకుఱగొని
తేనియ యానని వానిభంగి
ఆఁకొని యొడఁగూర్చి అన్నంబు తళియకు
వచ్చినఁ గుడువని వానిభంగి
శమకించి యొకభంగి తనవశంబుగఁ జేసి
మానిని గవయని వానిభంగి
.....ఘనశక్తి శౌర్య సం
పన్నులైన పగఱ భండనమున
నోర్చిపూజ్య రాజ్య మొల్లక యడవికి
నేగ

నెంచు ధర్మజునకంటె ధర్మయుక్తుఁడు ప్రియవిరక్తుఁడు శాంతి సక్తుఁడు నెవ్వఁడు.

తగిన శిష్యుఁడగు మనుమనికి దేవవ్రతుఁడు రాజధర్మములును ఆపద్ధర్మములను శర్మము విడిచి చెప్పినాఁడు. దుర్యోధనాదులతోఁ బోరుట ప్రత్యవాయముకాదనియు పోరకుండుటయే ప్రత్యవాయమనియు వ్యాసమహర్షి సూత్రప్రాయముగ చెప్పినది యథార్థమని ఒప్పించినాఁడు. ధర్మజునకు తానొనర్చినది ధర్మమని కొంత ప్రత్యయము కలిగినది. కాని బంధు మరణ శోకము రగులుచునేయున్నది.

నష్టేధనే దారేవా పుత్రే పితరివామృతే

యయాబుద్ధ్యాను దేహోచ్ఛకంత స్మైబ్రూహి పితామహ!

అనియడిగినాఁడు. భీష్ముఁడు ప్రపంచము మిథ్యాకల్పితమని చూపినాఁడు. ధర్మజుని చిత్తము శాంతించినది.

పులివ్రాయి గిలిపట్టినది. తత్వజ్ఞునకు మిథ్యాలోకము గోచరించునా? ఇహసౌఖ్యములు రుచించునా? బ్రహ్మసందమున నోలలాడుచు గంధమలదినను కత్తివైచినను ఒక్కటిఁగ భావించుచు "కరతలభిక్షః తరుతలవాసః" అని శుకునివలె సంచరించునేమో! ఇహసంగమును పరిత్యజించి ముక్తుఁడైన శుకునిఁదలచి పుత్రప్రేమమున వ్యాసమహర్షియే దుఃఖించెను కదా! ఇక నాజన్మమిడుములు పడి రాజ్యమేలఁదగిన కాలమున విరాగియై ధర్మజుఁడడవికేగుట భీష్ముఁడెట్లు సహించును. మూఢలోకమునకు ధర్మప్రవృత్తియందాసక్తియెట్లుకలుగును? భరతవర్షమున ధర్మమునకు తావుండునా? భారతరణమున కాశయమేమైననుండునా?

యద్యదాచరతి శ్రేష్ఠః తత్తదేవేతరోజనః
సయత్ప్రమాణంకురుతే లోకస్తదనువర్తతే

అన్నట్లు లోకము ధర్మజునివలె విరక్తముకాకున్నను, త్యక్తకర్మము కాకుండునా?

నలినీదళమందలి సలిలబిందువువలె సంసారమున లగ్నముకాక సత్కర్మనాచరించుచు శీతోష్ణములందగులక నిస్సంగుఁడై "మిథిలాయాం ప్రదగ్ధాయాం నమేదహ్యతికించన" అనగలిగిన జనకరాజర్షి ఒక రాజమార్గమును నిర్మించెనుఁగదా.

ఆమార్గమే ధర్మజునకు లోకమునకుఁ దగినదని యెంచినాఁడు. కనుక భీష్ముఁడు ధర్మజుని జనకునివంటి వానిగా నొనర్చినఁగాని కృతార్థుఁడు కాఁజాలఁడు. వ్యాసమహర్షియు సార్వత్రికమగు నొక మానవ జీవితమును పరిపూర్ణముగ సృష్టించిన ధన్యుఁడు కాఁజాలఁడు. ఆచార్యహీనమగు పాఠశాలవలె నున్న రాజహీనమగు భారతవర్షముకూడ మార్గమునకు రాఁజాలదు. ఇదియే ఆనుశాసనిక పర్వాశయము. ఈ పర్వమే లేకున్న శాంతి పర్వముతో భారతమునకు శాంతి చెప్పవలసినదే!

కనుక

"తస్మాదసక్తః సతతం కార్యం కర్మ సమాచర అసక్తో హ్యాచరన్ కర్మ పరమాప్నోతి పూరుషః కర్మణైవ హి సంసిద్ధిమాస్థితా జనకాదయః లోకసంగ్రహమేవాపి సంపశ్యన్ కర్తుమర్హసి"

అను నాశయముల మనమునందిడుకొని కర్మయోగోపయుక్తములగు గృహస్థాశ్రమ ధర్మములును ఆయాశ్రమ ప్రాశస్త్యమును ఈపర్వమున వర్ణింపబడినవి. కనుక ఆనుశాసనికము కర్మయోగ ప్రతిపాదకమనియు శాంతిపర్వము జ్ఞానయోగ ప్రతిపాదకమనియు వ్యక్తమేకదా!

భీష్ముఁడు ధర్మజుని ఆధ్యాత్మోపదేశమున కైలాసమంతటి యున్నత స్థానమునకుఁ గొనిపోయి మఱల గృహాలిప్స కల్పించి క్రిందికి కొనివచ్చి కురురాజ్య సింహాసనమునఁ గూర్చుండఁబెట్టినాఁడు. ధర్మజుఁడు చక్రనేమి క్రమమున తాను బయలుదేరిన భూమిచేరినాఁడు. కాని ధర్మజునక వసుంధరపైఁ బ్రేమ పుత్రవతియగు సతిపై బతికుండు ప్రేమ

వంటివి. ధర్మజుని చిత్తవృత్తి శరత్కాలమునందలి నదీ ప్రవాహమువలె నిర్మలమైనది. జనకుఁడైనాఁడు. రాజ్యము బంధముగాఁ దోఁచలేదు. ఇక నట్టివానికి వనమైన నేమి? ఉపవనమైన నేమి? ఋషివర్తనమైన నేమి? రాజర్షివర్తనమైన నేమి? గురుశిష్యు లిరువురును గృతార్థులైనారు. ఇరువు రేకాము. సమస్తలోకము కృతార్థమైనది.

ఆమార్గమే ధర్మజునకు లోకమునకుఁ దగినదని యెంచినాఁడు. కనుక భీష్ముఁడు ధర్మజుని జనకునివంటి వానిగా నొనర్చినఁగాని కృతార్థుఁడ కాఁజాలఁడు. వ్యాసమహర్షియు నాదర్శప్రాయమగు నొక మానవ జీవితమును సంపూర్ణముగ సృష్టించిన ధన్యుఁడు కాఁజాలఁడు. ఆచార్యహీనమగు పాఠశాలవలె నున్న రాజహీనమగు భారతవర్షముకూడ మార్గమునకు రాఁజాలదు. ఇదియే అనుశాసనిక పర్వాశయము. ఈ పర్వమే లేకున్న శాంతి పర్వముతో భారతమునకు శాంతి చెప్పవలసినదే!

కనుక

"తస్మాదసక్తః సతతం కార్యం కర్మ సమాచర అసక్తో హ్యాచరన్ కర్మ పరమాప్నోతి పూరుషః కర్మణైవ హి సంసిద్ధి మాస్థితా జనకాదయః లోకసంగ్రహమేవాపి సంపశ్యన్ కర్తుమర్హసి"

అనునాశయముల మనము సందిగుకొని కర్మయోగోపయుక్తములగు గృహస్థాశ్రమ ధర్మములును ఆయాశ్రమ ప్రాశస్త్యమును ఈపర్వమున వర్ణింపబడినవి. కనుక అనుశాసనికము కర్మయోగ ప్రతిపాదకమనియు శాంతిపర్వము జ్ఞానయోగ ప్రతిపాదకమనియు వ్యక్తమేకదా!

భీష్ముఁడు ధర్మజుని అధ్యాత్మోపదేశమున కైలాసమంతటి యున్నత స్థానమునకుఁ గొనిపోయి మఱల గృహాలిప్స కల్పించి క్రిందికి కొనివచ్చి కురురాజ్య సింహాసనమునఁ గూర్చుండఁబెట్టినాఁడు. ధర్మజుఁడు చక్రనేమి క్రమమున తాను బయలుదేరిన భూమిచేరినాఁడు. కాని ధర్మజునకు వసుంధరపైఁ ప్రేమ పుత్రవతియగు సతిపై బతికుండు ప్రేమ

వంటివి. ధర్మజుని చిత్తవృత్తి శరత్కాలమునందలి నదీ ప్రవాహమువలె నిర్మలమైనది. జనకుఁడైనాఁడు. రాజ్యము బంధముగఁ దోచలేదు. ఇక నట్టివానికి వనమైననేమి? ఉపవనమైననేమి? ఋషివర్తనమైననేమి? రాజర్షివర్తనమైననేమి? గురుశిష్యు లిరువురును కృతార్థులైనారు. ఇరువురేకాదు. సమస్తలోకము కృతార్థమైనది.

సమరము ధర్మమేకానిండు. చేసినవి హత్యలుకాకుండునా? అజ్ఞానము ప్రచ్ఛన్నరూపమునఁ దన్నావరించిన దేమోయని ధర్మజుఁడు శంకించినాఁడు. జననమరణములకు యదార్థముగ మనుజుఁడు కర్తకాఁడని గౌతమీలుబ్ధ సంవాద ముపదేశించి భీష్ముఁడు ధర్మజునియందు కర్తృత్వము తొలగించినాఁడు. గృహస్థాశ్రమముపై నభిలాషకలిగినది. కాని అమృతత్వముపై నభిరుచి తగ్గలేదు. గృహమందుండి మృత్యువును జయింపవచ్చునాయని ధర్మజునకు ననుమానము కలిగినది. సుదర్శనోపాఖ్యాన ముపదేశింపబడినది. గృహస్థాశ్రమములో అమృతప్రాప్తిసాధనములగు షట్కర్మలనాచరించు యోగ్యతగల బ్రాహ్మణత్వముపై నుత్కంఠ కలిగినది. ఇంద్రమతంగ సంవాద ముపదేశించినాఁడు. ప్రకరణ శుద్ధికై విశ్వామిత్ర వీతహవ్యుల చరిత్రములు చెప్పఁబడినవి. ఇదియేవిధమున నాయాసందర్భముల ధర్మజుని శంకల వారించుటకై భంగాస్వనాష్టావక్రాది చరిత్రములు వర్ణింపఁబడ్డవి. పిదప గృహస్థునకొసఁగఁదగిన దానములు వాని ఫలములు వాని యాధిక్యములు వర్ణించుటచే నీపర్వములో పూర్వాపర సంగతికి భంగములేదు.

లోకమునకు రుచి భిన్నము. ప్రకృతికి పరిణామము సహజము. ఇక కాలభేదముచే రుచిభేదము కలుగుటలో వింత ఏమి? నివృత్తి తత్పరులగు ప్రాచీనులకు శాంతియందభిరుచి యధికము. కనుకనేకదా వీరరసప్రధానమగు భారతేతిహాసమున వ్యాసమహర్షి శాంతి నంగిరసముగ నొనర్చెను. ధర్మనిరతులగుటచే బూర్వులకు ధర్మబోధకములగు గ్రంథములయందాసక్తి మెండు. దీనికి తార్కాణముగ నానందైక ఫలములగు రూపకాదులకు నత్కృష్టనాయకవర్ణనము ప్రతిపాదకమన్నారు. ధర్మబోధకములు సత్కావ్యములనియు నితరము లసత్కావ్యములనియు విభజించి యసత్కావ్యముల బరిత్యజించినారు.

శ్లోకార్థేన ప్రవక్ష్యామి యదుక్తం గ్రంథకోటిషు
పరోపకారః పుణ్యాయపాపాయ పరపీడనమ్॥

అనుకారికకన్న లఘువుగ ధర్మనిర్వచన ముండనిచో నట్టి ధర్మనిర్వచనము భారతముకంటె విపులముగను సంభవింపదనవచ్చును.

భారతమును వ్యాసమహర్షి వైశంపాయనాదులకు చెప్పెను వైశంపాయనుడు జనమేజయునకు ననువదించెను. అపటవినిన సూతుడు శౌనకాదులకు వినిపించెను. చూడుడు

పుణ్యాత్ములార యీపుణ్యేతిహాసంబు
జనమేజయుడు జేయు సర్పమఖము
కాలంబునం దట్లు కారుణికోత్తముం
డైన వేదవ్యాసు డాదరమున

నాజ్ఞాపనము సేయు నతని శిష్యుఁడు లోక
నుతుఁడు వైశంపాయనుండు సెపె
అన్న రేంద్రుఁడు విని నాసభ నిలిచి స
వినయభక్తికముగ వినినవాఁడ
కథనశక్తియు నమ్ముని కరుణవలన
కలిగె నాకిత్తెఱంగున గారవించి
మీరు వినుచుండ చెప్పెడి మేటిపదము
కంటిమంటి మీవయకతనఁ జేసి।

తత్త్వప్రవక్తలు చెప్పునపుడు శ్రోతలకు కల్గు సంశయముల వారించుచు రాగా భారతము విపులమై సర్వసందేహ నివర్తకమైనది. వేదములందలి ధర్మము లన్నియు నిందు గతార్థములైనవి. కనుకనే

అమల ధర్మార్థకామ మోక్షముల గుఱిచి
ఒలయు తెరువెద్దియును నిందు కలుగునదియు
ఒండెడలకల్గు దీన లేకుండునొప్పు
తక్కొకంటను లేదు వేదజ్ఞులార.

అనినారు. ఇందువలననే భారతము సర్వోత్కృష్టమగు గ్రంథమై పంచమవేదమను ఖ్యాతివడసినది.

భారతము బహుకర్తృకమనవలెను. కానిండు. పనేమి? ఇంతియకాదు. ధర్మజాదులు వాస్తవ్యులుకాక కల్పితపాత్రములైనను ఇంకేమైనను ధర్మజ్ఞులకుఁగాని రసజ్ఞులకుఁగాని కల్గులోపమేమి? కల్పితము కానిదేమి? మనము భారత

మును కల్పిత మనుచున్నాము. భారతము మనలోకమునే కల్పితమనుచున్నది. సత్యమేమైన మనకేమి? మనమానంద మనుభవింతము. కృతార్థులౌదము.

ఏమతమువారైనను తత్తన్మత సిద్ధాంతములను తెలిసికొనుటచే కృతార్థులు కాజాలరు. అన్నపానాది విషయ వర్ణనముచే క్షుత్పిపాసాదులు తీరునా? గ్రంథములు మార్గమును చూపును. సాధకుఁడు ఫలము నొందును. భారతము భారతీయ పవిత్ర జీవితమును చిత్రించినది. అందులో గృహస్థధర్మ ప్రతిపాదకమగు నానుశాసనిక పర్వముకంటె సాధకుఁడగు గృహస్థునకు సన్మార్గదర్శకమేమున్నది?

(ఉభయ భాషాప్రవీణ)

సంస్కృతకళాశాల, తెనాలి. } తూములూరు శివరామకృష్ణమూర్తి శాస్త్రి

హరిహరనాథాయ నమః.

శ్రీమదాంధ్ర

మహాభారతము

ఆనుశాసనికపర్వము, ప్రథమాశ్వాసము.

మత్కూటాత్మరోచి
స్తోమసముల్లాసవిహిత • సుస్థిరలక్ష్మీ
భూమానందితభక్త
వ్యామోహవిదూరయుక్త • హరిహరనాథా. 1

వ. దేవా వైశంపాయనుండు జనమేజయున కిట్లనియె నట్లు దివ్యజ్ఞానదేదీప్యమానుండైన దేవవ్రతుండు వివరింప వివిధంబు లగుధర్మంబు లాకర్ణించి యజాతశత్రుం డతనికి సభక్తికప్రణామం బాచరించి వినయవిశేషవిభూషితుండై. 2

సీ. అనఘ నా దగుచిత్త • మునకు శమంబుగా
వించుటకై నీవు • వివిధవిశద

భంగులఁ బరమకృ ♦ పానిరతుండవై
సకలధర్మోపదే ♦ శములుఁ జేసి
తిమ్మెయిఁ జెప్పఁగా ♦ నించుక యేనియు
శమము లే కున్నది ♦ చలముకొని య
నేకబంధుల వధి ♦ యించితి నది యొక్క-
తలయు నీ కలిగిన ♦ దారుణత్వ

ఆ. మొక్క-తలయు నైన ♦ యుగ్రకర్మంబులు
చిత్తవృత్తిఁ దగిలి ♦ యుత్తలంబుఁ
జేయ శాంతి యెట్లు ♦ సిద్ధించు మునిమాన
నీయ యింక నేమి ♦ సేయువాఁడ. 3

వ. దుర్యోధనుం డతిలోభంబున నాతోఁ బంచి కుడువనో డంబడండ యేనును నాగ్రహంబున నతనికి రాజ్యం బిచ్చి తొలంగి నిలువను మాయిద్దఱకతంబున నింతవుట్టెం బశ్చాత్తాపం బెప్పాటనుం ద్రోపువడ దయ్యెడు. 4

—* గౌతమీలుబ్ధకసర్పమృత్యుకాలసంవాదము *—

చ. అనవుడు భీష్ము డిట్టులను ♦ నాతనితో నకటా వధింపఁగా
మనుజుఁడు కర్త గాఁడువిను♦మాయితిహాస మొకండు సెప్పె
దఁ గా।మనుజవరేణ్య గౌతమియ♦నంగ శమాన్విత యొక్క-
భూసురాం। గన యురగంబుచే సుతుఁడు♦ గాలవశత్వముఁ
బొందియుండఁగన్. 5

చ. వగచుచుఁ జూడ నయ్యురగ♦వల్లభు రజ్జునఁ గట్టి తెచ్చియు
మ్మగువకుఁ జూపి దీనిఁ దల♦ ద్రుంచదఁగ మోఁదెదఁగోల

నొండె రెం । డుగ 1నెఱగత్తి వ్రేసెదఁ గ ♦ డుం జెడు
గీఁడ పాఁపపుర్వు నే । మిగతి వధింతు నంచు నొక ♦ మేటి
కిరాతుఁడు రోషదీప్తుఁ డై. 6

క. ఉన్నఁ గని యప్పుడఁతి యో
యన్న విడువు భుజగనాథు ♦ ననవుడు నతఁ డీ
పిన్నాతని ప్రాణంబులు
గొన్నది యిది దీనియసురు ♦ గొనియెద ననియెన్. 7

వ. అనిన నక్కోమలి యక్కిరాతుం జూచి. 8

క. విధివశమున వచ్చినకీ
డథములు గొనియాడి వ్రేఁగు ♦ లై విపులభవాం
బుధి మునుఁగుదురు మునుంగరు
సధర్ములగునుత్తములు ప్ర ♦ శాంతిఁ జులుకనై. 9

వ. అదియునుం గాక. 10

క. ఈపాముఁ జంప బ్రదుకునె
నాపుత్రుఁడు విడువు మర్జు ♦ నక నావుడు వాఁ
డీపేదమాట లెల్లను
గోపవివశుఁ డై ననాకుఁ ♦ గొలుపవు ముగ్ధా. 11

ఉ. కావున నెట్లుఁ జంపుమన ♦ కానిభుజంగముఁ బోవనీను జూ
నావుడు నింతి యర్జునక ♦ నాయము నీ కవదాతభంగికిం
గా వలదేమహీసురులు ♦ గా దనుచొప్పునఁ దత్సహాయులుం
బోవరుగా దెయేలనిను ♦ బోఁటికి క్రూరత నాదుసన్నిధిన్. 12

1. అ. నరగత్తి.

సీ. హింసకు నోడఁబడ ♦ నే నెట్లు ననవుడు
జనబాధకము లైన ♦ జంతువులను
జంపినఁ బాపంబు ♦ సమకూర దని పల్కె
బోయ వట్టినరిపుఁ ♦ బోరిగొనంగ
వల దని చెప్పె న ♦ వ్వనిత వాఁ డహిఁ దెగఁ
జూచి జనంబులఁ ♦ గాచు టుఱదె
వృత్రుఁ జంపఁడె దేవ ♦ విభుఁడు యజ్ఞధ్వంస
నము సేయఁడే ఫాల ♦ నయనుఁ డట్ల
తే. కావె ధర్మవు హింసలు ♦ నీవు దీని
కియ్యకొనుమ మని తఱిమె న ♦ క్లింత దఱిమి
నను దయావతి యైనయ ♦ న్నాతి పాప
మునకుఁ జొరదయ్యె బోయకి ♦ ట్లనియెఁ బాము. 13

క. ఏ నేమితప్పు సేసితిఁ
గానవు నెఱి నీవు లెస్స ♦ గామృత్యువరా
ధీనత బాలునిఁ గఱచితిఁ
గాని వినుము లేవు రోష ♦ కామాదు లెదన్. 14

వ. అనుటయు నతండు. 15

క. విను మృత్యువునకుఁ దగుసా
ధనమ వగుటఁజేసి నిన్ను ♦ దండింపగాఁ
జను ననవుడు గుమ్మరికో
లను సారెం బోలితిం ద ♦ లఁచి చూడు మెడన్. 16

వ. ఈక్రియ నావశం బగునే యని పల్కెనం బాముస కర్జున
కుం డిట్లనియె. 17

తే. ఏయువాఁ డుండ న మ్మేమి ♦ సేయు ననక
యోపి తత్ఖండనము సేఁత ♦ పాప మండ్రె
యెవ్వరేఁ బంపఁ గఱతు గా ♦ కేమి క్రూరు
నిన్ను గీటడఁగించిన ♦ ♦ నిందరాదు. 18

తే. అదియుఁ గాక విశేషించి ♦ యరయ బుద్ధి
గలుగునట్టిసాధనములు ♦ గారె మీరు
మృత్యువున కట్లు గావున ♦ మెలఁగ నిడుక
నీక పొరిగొన వలయు మి ♦ మ్మెల్లభంగి. 19

వ. అనిన విని బోయకు భుజగం బిట్లనియె. 20

తే. బుద్ధి గల్గుసాధనముల ♦ పో వావిస్సు
లరసి వేల్తురు ఋత్విజు ♦ లాఫలంబు
గాంచు నధ్వరకర్తయ ♦ కాక వారి
కేమిపని యనఁగా మృత్యు ♦ వేఁగుదెంచె. 21

క. చనుదెంచి పామునకు ని
ట్లను నిను నేఁ గోరి పని:ని ♦ నట్టుల నన్నుం
బనిచెం గాలుం డీచా
వున కీవును నేను హేతు ♦ వులు గా మనఘా. 22

క. ఇనశశిపావకభూమిగ
గనజలపవనాదివస్తు ♦ గతు లెల్లను గా
లునియాజ్ఞచేతి వనినఁ ద
క్కినపని సెప్పంగ నేటి ♦ కిని భుజగేంద్రా. 23

క. విను మిట్లగు టేర్పడ నెఱిఁ
గిన [1]నాపై నిడుదు వెట్లు ♦ కిల్బిషముం గా

1. క. గ. చ. నీపై నిడుదు వెట్లు.

ధంబుమరణ మొందఁ ◆ దగుకిల్బిషంబున
బాలు రిట్ల [1]పోదు ◆ రేల కలఁగ. 37

వ. అని వెండియు. 38

క. సకలజనంబులుఁ గర్మము
నకు ననుగుణ మైన తెరువు ◆ నం బోదురు దీ
నికి రోషవిషాదము లే
టికి విడువుము పాము సంఘ ◆ టింపుము శమమున్. 39

క. అన విని తెలిసి విడిచె న
ర్జునకుఁడు భుజగము నపాస్త ◆ రోషుం డగుచుం
జని రెలమిఁ బొంది కాలుం
డును మృత్యువుఁ గావునను వి◆డువు మీ వడలున్. 40

తే. కారు దుర్యోధనుఁడు నీవుఁ ◆ గారణములు
బాంధవులరణమరణసం ◆ ప్రాప్తి కనఘ
వారు దమతమకర్మముల్ ◆ గారణములు
గాఁగ నిట్లయి రేల శో ◆ కంబు నీకు. 41

వ. గౌతమీలుబ్ధకభుజంగమృత్యుకాలసంవాదం బనునితిహాసంబు తాత్పర్యంబు మనంబునం బట్టుకొలిపి యీ పుట్టినకలంకం దొలంగ జడిసి శమంబున సుఖివి గమ్మని నం గౌంతేయాగ్రజుండు సంతసిల్లి శాంతనవునితో నిట్లనియె

—◆అగ్నిదేవుఁడు సుదర్శన యనుకన్యకను వివాహంబు సేసికొనుట.◆—

చ. అనఘ గృహస్థధర్మమున ◆ యందుఁ జరించి నరుండు
మృత్యుసం।జనితభయంబు వాపికొనఁ◆జాలునో చాలఁడో

1. యగుదు.

యన్న నాసరి। త్తనయుఁడు దానికిం దగువి ♦ ధంబు దిరం
బగు నేనిఁ జాలు న।య్యను వ్రుడఁగూడునట్టి యితి♦హాసము
విన్ము నరేంద్ర చెప్పెదన్. 43

మ. మనువంశంబునఁ బుట్టి సర్వజనతా♦మందారమై నేల యె
ల్లను బాలించి జగత్త్రియీప్రణుతలీ♦లం బొల్చె దుర్యో
ధనుం। డనురాజవ్విభునొప్పు నర్మదకుఁ గా♦మావేశముం
జేసినన్। వనితారూపము దాల్చి పొందె నతనిన్ ♦ వైద
గ్ధ్యహృద్యంబుగన్. 44

క. ఆరమణికి నతనికిఁ గ
న్యారత్నం బుద్భవించె ♦ నమరపురంధ్రీ
శ్రీరామణీయకము ని
స్సారం బగునట్లు గాఁగ ♦ జగతీనాథా. 45

క. విను దానికిఁ బేరు సుద
ర్శన యన్నరనాయకుండు ♦ సంప్రీతి మెయిం
బెనిచి తనయగ్నిహోత్రం
బున పరిచర్యలకుఁ బనిచె ♦ బుజ్జనములతోన్. 46

వ. పనిచిన నప్పొలంతి యప్పనుల వెంట మెలఁగు చుండెనట్టి
యెడ. 47

సీ. అర్చించునప్పుడ ♦ య్యంగసకెంగేలి
జిగిసొంపు చిత్తంబు ♦ దిగిచికొనఁగ
నరసి కన్గొనునప్పు ♦ [1]డయ్యింతికనుఁగవ
పొలపంబు రాగంబు ♦ ప్రొదలఁ జేయ

---

1. డయ్యింతికలికి కన్పొలపంబు.

నన్యూలఁ బనిఁ బంచు ♦ నప్పు డమ్ముద్దియ
పలుకులతీపు గో ♦ ర్కులఁ [1]గెరల్ప
నల్లన యూఁదెడు ♦ నప్పు డక్కోమ్మవా
తెఱతావి ధైర్యంబుఁ ♦ ద్రిప్పుకొలుప

తే. మరుఁడు దోడ్తోడఁ దేఁకువ ♦ మాలి కదిసి
తూపుగములఁ గ్రొవ్వాఁడిమి ♦ సూప నంత
కంత కగ్గల మగువల ♦ వంతఁ దూల
పోయెఁ బావకుఁ డేమి సె ♦ ప్పుదు నరేంద్ర. 48

వ. ఇట్లు మదనాగ్ని నుదిలకొని యగ్నిదేవుం డక్కాంతతో
నేకాంతంబున ని ట్లనియె. 49

సీ. చిగురుటాకుల గాసి ♦ సేయునీయడుగుల
చెలువంబు సూడ్కులఁ ♦ జేర్చికొనియె
మారేడుపండుల ♦ గారాము సెఱచునీ
యొలచన్నుఁగవ వేడు ♦ కలఁ బొనర్చె
నునుఁదీవఁ జీరికిఁ ♦ గొననినీమైఁదీవ
మురిపంబు డెందంబు ♦ మరులుకొలిపె
నెఱనందురుని సిగ్గు ♦ వఱుపంగఁ జాలునీ
నెమ్మోము దాలిమి ♦ వమ్ము సేసె

తే. నాతి నీకు నై పెక్కు బ ♦ న్నములు వడిితి
నంగజునిచేత [2]వల్లభ ♦ వగుము నాకు
నావుడును సిగ్గుగదిరి యా ♦ ననము వాంచి
యలఁతియెలుఁగున ని ట్లను ♦ నాలతాంగి. 50

---

1. వెరల్ప. 2. గ. వల్లభీ.

క. కులకన్యకలకు వేడుకఁ
[1]దలవీడులఁ బరులతోడి ♦ తగుమాటలకుం
దలకొనఁ దగునే గురుజన
ముల కాక త్తెఱఁగువారు ♦ పురుషార్థనిధీ. 51

వ. అనిన విని హుతవహుం డట్ల కాక యనియె నాసమయం
బున. 52

ఉ. ఆనరనాథునకుం డొక మ ♦ హాధ్వర మెంతయు వేడ్కఁ
జేయఁగాఁ। బూని మహీసురావలికిఁ♦ బూజ లొనర్పఁగఁ
దాను బ్రాహ్మణుం। డై నయ మారఁగా ననలుఁ ♦ డా
తనిపాలికి వచ్చి నాకు నీ। వే నృప నీదుపుత్రిఁ గృప ♦
యేర్పడ దానము గాఁగ నావుడుఁ. 53

వ. అవ్విభుండు. 54

తే. అన్యవర్ణుండు దీనుఁ డీ ♦ యనకు నెట్లు
గూఁతు నీ వచ్చు నని మదిఁ ♦ గుత్స పుట్టి
యీఁడ ప్రార్థన మఫల మై ♦ యేఁగి యజ్ఞ
సమయమున నగ్ని దనమూర్తి ♦ సంహరించె. 55

క. కని యజ్ఞపతి ఋత్విజు
లును దానును వెఱగుపడి వి ♦ లోపము వాటి
ల్లెనొకో కర్మగతుల నని
మనమున నూహించి భవ్య ♦ మంత్రముఖరుఁడై. 56

వ. పావకునిం బ్రస్తుతించు చుండ నద్దేవుం డాభూదేవతలకు
నల్లన తన తెఱం గెఱింగించిన.

---

1. క. గ. దలవీళ్ళన వరుల.

తే. వార లానృపుతోఁ జెప్ప ♦ [1]గారవంబు
సంతసముఁ దలకొనఁగ న ♦ య్యింతిఁ బెండ్లి
సేసె విప్రకుమారుఁడై ♦ చెన్ను మెఱసి
యగ్నివరియించె నచ్చెరు ♦ వంద జనులు. 58

వ. ఇట్లు సుదర్శనావివాహోత్సవం బనుభవించి విభావసుం
డు విభ్రాప్రభాసమానుండగుచు హుతంబులు పరిగ్రహింప
దుర్యోధనుయాగంబును సుప్రయోగం బై చెల్లెఁబడంపడి.

క. అనలునకు సుదర్శనకును
జనియించె నుదాత్తగుణవి ♦ శాలుండు సుద
ర్శననామధేయుఁ డానృపుఁ
డనూనధర్మమునఁ దాల్చె ♦ నవనీభరమున్. 60

వ. [2](ఆసమయంబున.)

ఆ. అతని కోఘవంతుఁ ♦ డనువాఁడు జనియించె
నుదితయశుఁడు వాని ♦ కోఘరథుఁడు
నోఘవతియు ననఁగ ♦ నుదయించి రయ్యోఘ
వతికి నావిభుండు ♦ వరుని నరసి. 62

వ. ఒరుల మెచ్చక. 63

క. ఆలేమ సుదర్శనునకు
నాలింగా నిచ్చె నద్ద ♦ హాననందనుఁడుగ్
లోలతఁ గైకొని పరిణయ
కేలి నడపి విమలబుద్ధిఁ ♦ గృతనిశ్చయుఁడై. 64

1. జ. గారవమున సంతసంబును దళుకొల్పి యింతి. 2. ఖండలీకరణములలోనివెల్ల వ్రాఁతప్రతులం గనుపట్టవు.

వ. గృహస్థధర్మానుష్ఠానంబునన మృత్యువు జయింతు నని ప్రతిజ్ఞ సేసి యోఘవతియునుం దానును కురుక్షేత్రంబునకుం జని యందు రమణీయప్రదేశంబున విశాలపర్ణశాలఁ గావించుకొని యుండె నట్టియెడ నయ్యోలనాఁగతో నతం డి ట్లనియె. 65

తే. అతిథిఁ బూజించువేడ్క నా ♦ కగ్గలంబు
వెలఁది నీవును ననుకూల ♦ వృత్తిఁ దాల్చి
పొలయ కప్పని నడపఁగా ♦ వలయుఁ బూని
యే నిచట నున్నయప్పుడు ♦ లేనియపుడు. 66

క. అతిథిజనులు దమతమవాం
ఛితము లనుభవించునట్లు ♦ సేయం గనినం
గృతకృత్యతఁ బొందరె గృహ
పతియును గృహిణియును [1]ధర్మ ♦ భారమువలనన్. 67

క. అతిథి నినుఁ గోరె నేనిని
మతిఁ గింకిరిపడక యోల ♦ మానక నీ
వతనికిఁ బ్రియంబు సల్పుము
సతికిం బతిపనుపు సేయఁ ♦ జను నెల్లదియున్. 68

—* సుదర్శనునింటికి ధర్మదేవత యతిథి యై వచ్చుట. *—

క. అని యాఁది చెప్పి యొకనాఁ
డనఘు యతం డిధ్మములకు ♦ నటవీస్థలికిం
జనినయెడ నతిథి యొక్కఁడు
సను దెంచిన నాసనాది ♦ సంభావనలన్. 69

1. జ. గర్మభావమువలనన్.

క. అతివినయంబున సమ్మా
నితుఁ జేయఁగ నాలతాంగి • నెమ్మోమునఁ జూ
పతఁడు నిలిపి కామాతుర
మతి నైతిం బ్రియు మొనర్పు • మానిని నాకున్. 70

వ. గృహస్థధర్మప్రకారంబు నీయెఱుంగనియదియే యని పలికిన నప్పరమపతివ్రత వేఱొండు దెఱంగుల నభ్యర్థనీయంబులయినవస్తువు లుపన్యసించిన నతం డవి యెవ్వియు నొల్లననుటయు. 71

క. సతి దన పతివచనంబులు
మతిఁ జొనుపుం దెంపు మాను • మాన వెఱచు న
య్యతిథివనుపు సేయక త్రో
చుతలం పలవఱుచుఁ జేయఁ • జూచుం దలరున్. 72

తే. ఇట్టు లురియాడుచిత్తంబు • నెట్టకేని
నాథుచెప్పినధర్మంబు • నకుఁ జొరంగ
నూలుకొల్పి నిర్ణయమునః • గీలుకొన్న
లజ్జవేఁగునఁబోలె త్రవా • లంగ మోము. 73

క. తెఱవ యొడఁబాటుమాటం
బఱివ్రాయినకొంకుతోడ • బ్రాహ్మణుఁ గొని క
న్మఱుఁ గగునెడకు నరిగె న
త్తఱి వచ్చె సుదర్శనుండు • ధరణీనాథా. 74

ఆ. వచ్చి పర్ణశాల • వాకిట నిల్చి య
త్తన్విఁ బిల్చె నతిథి • దాని నల్ల
నూర కుండు మనియె • నువిదయు భూసుర
శాపభీతి నెలుఁగు • నూపకుండె. 75

సీ. పేర్కొని పలుమాఱుఁ ♦ బిలిచి యో యనుట లే
కున్న నయ్యింటిలోఁ ♦ గన్నువఱపి
వల్లభుఁ గానక ♦ వహ్నితనూజుండు
దలఁ కొంది ప్రేముడి ♦ పలుకు వలుక
నతని నుద్దేశించి ♦ యతిథి నాకాతిథ్య
మొనరించుచున్నది ♦ వనిత నీవు
గృహధర్మవిదుఁడవు ♦ కినియకు మయ్య మ
మ్మనుడు నప్పరమపు ♦ ణ్యాత్మకుండు

తే. నీదు కతమున నేను స ♦ మ్మోదమగ్న
మానసుఁడ నైతి [1]నతిథులు ♦ మహితపూజ
నములు గాంచినగృహములు ♦ విమలతరము
లండ్రు బుధు లింత యెఱుఁగుదు ♦ నట్ల నడతు.

వ. అని పలికి వెండియు. 77

ఉ. నావచనంబునట్టుల మ♦నంబును దీనికిసాక్షు లుర్వియుం
బావకుఁడుఁ జలంబును న♦భంబును వాయువుఁ జంద్ర
సూర్యులున్ । నావుడు మోసె నాకసము♦నన్ విశదం
బుగ దివ్యవాణి సం । భావితుఁ డీతఁ డీవిభుని♦పల్కునిజం
బని కౌరవేశ్వరా. 78

ఆ. అప్పు డతిథి ప్రీతి ♦ నతనిసన్నిధి కేఁగు
దెంచి దుర్నిరీక్ష్య ♦ తేజ మడరఁ
దనదుమూర్తి యధిక ♦ తరసమున్నతిఁ బొలు
పెసఁగ నిల్చి యతని ♦ కిట్టు లనియె. 79

---

1. క. నతిథుల...గావించుగృహములు.

సీ. ధర్మదేవత నేను ♦ దగ నీదుచిత్తంబు
నారయ వచ్చితి ♦ ననఘ నీవు
నిశ్చలవ్రతుఁడవు ♦ నీప్రతిజ్ఞకు హాని
గలిగినఁ దెగఁజూడఁ ♦ దలఁచి తిరుగు
వెనువెంట మృత్యువు ♦ విను జయించితి దానిఁ
గామరోషాది వి ♦ కార సహిత
ముగ నంతరంగంబు ♦ మున్న గెల్చితి భవ
త్సతియుఁ బవిత్ర య♦స్ఖలితచరిత
ఆ. యొడలితోడ నీకు ♦ నూర్ధ్వలోకమునకు
నరుగ వచ్చు నెప్పు ♦ డరుగుతలఁపు
దోఁచె నప్పు డిదియుఁ ♦ దోడిద యై ప్రీతి
నరుగుదెంచు ననియెఁ ♦ గురువరేణ్య. 80

వ. అని వెండియు. 81

చ. నరవర పోల్చు నోఘవతి ♦ నా నది యై జనపావనాకృ
తిం । బరమతపంబులోని సగ♦పాలను నియ్యమ యున్న
సాముస । న్వైరవునఁ దొంటివై నిలిచి♦నీకుఁ దగం బరి
చర్య సేయు ని । చ్చరితము మీకు నిర్మలయ ♦ శంబు
నొనర్చుట కే నొనర్చితిన్. 82

వ. అని చెప్పి ధర్ముండు ధవళహయసహస్రంబు పూనిన
మానసీయరథంబునం జనియె నోఘవతి యుద్దేవుని చెప్పి
నట్ల వర్తిల్లె సుదర్శనుండును బరమ సంతోషభరితుం
డయ్యెఁ బాండవాగ్రజా నీమనంబున నెక్కొలుపు మిక్క
థయభిప్రాయంబు. 83

ఆ. అతిథిపూజఁ గడచి ♦ నట్టిధర్మువు గృహ
స్థులకు నొండు లేమి ♦ దెలుపు చున్న
యది సమస్తకీర్తి ♦ పాపహ మీయితి
హాస మిచ్చు నెల్ల ♦ యభిమతములు 84

క. అనినఁ బితామహునితో న
జ్జనపతి బ్రాహ్మణ్య మవులజాతులు మూఁటన్
జనియించినవానికి దొర
కొనునొకో యతివిమలకర్మ ♦ గుణయోగమునన్. 85

వ. అని యడిగిన నతం డతని కిట్లనియె. 86

తే. బ్రాహ్మణత్వంబు గడు దుర్ల♦భం బనేక
జన్మములఁ బొంది తిరుగంగ ♦ సంభవించి
నఘుఁడు గనునది యున్నత♦మైన యుప్ప
దంబు విను మెఱిఁగించెద ♦ దాని తెఱఁగు. 87

—* ఇంద్రమతంగ సంవాదం బనునితిహాసప్రకారము. *—

వ. అది యింద్రమతంగసంవాదం బనునితిహాసంబాకర్ణించిన నెఱుంగ నగుం గావున నక్కథ యుపన్యసించెద నొక్క విప్రునికొడుకు మతంగుం డనువాఁడు యజ్ఞార్థం బైనపని కిం దండ్రిపనుపునం బోయి పోయి. 88

క. మదమునఁ బెలుచన యొకగా
డిదకొదమం గోల గొని యడిచె నడిచిన నో
వ్వోదవి తనతల్లిఁ జేరఁగ
నది నని న న్నితఁ డడిచె ♦ నని చెప్పటయున్. 89

వ. ఆగార్దభి దనకొడుకుతో వీఁడు చండాలుండు ప్రచండస్వ భావుండు గా కుండునే యనినం బూర్వజన్మకర్మవిశేషం బునం దిర్యగ్జాతిభాషావిదుం డగుట నవ్విప్రపుత్రుం డప్ప ల్కులు విని యిది దూషణభాషణంబు గాదు నిరూపణా లాపం బై యున్నది యట్లు గావున మాలతనంబు గలుగ నేర్చు నని నిశ్చయించి యగ్గాడిదకడకుం బోయి. 90

క. తవకుం జండాలత వ
చ్చినకారణ మడిగి దాని • చేతం గంద
ర్పునిఁ బోలెడు వాఁ డిట నిజ
జననికిఁ బాం దగుట విని వి•షాదముతోడన్. 91

వ. తనపోయెడుపనికిం బోవక మరలి సదనంబునకుం జని జన కుని కత్తెఱం గెల్ల నెఱింగించి యతనితో శూద్రబీజం బున బ్రాహ్మణియందు జన్మించినవాఁడు చండాలుం డగు టకు సందియం బేమి గార్దభి శాపజాత గా నోపు నది యున్న రూప పలికె బ్రాహ్మణ్యంబు దపంబున సంపాదిం చెదం గాక యనిపల్కి వీడ్కొని వనంబునకుం బోయి. 92

క. పరమతప మాచరింపఁగ
సురపతి వొడచూపి యడుగు • సువ్రత నీకుఁ
వర మిచ్చెద ననిన ధరా
మరత్వ మి మ్మనియె నతఁడు•మది ముద మొదవన్. 93

చ. అనవుడు బ్రాహ్మణత్వము మ • హాత్త్వ మెఱుంగవ
యన్యజాతి కందునె యది యొండు వేఁడు మది•దోఁచిన
మే లనియెఁ బలారి వాఁ డ నితరసాధ్య మైనతప•మస్ష

లితంబుగఁ జేయు చుండెదం।జనుము మహాత్మ నీ వనిన ♦
సస్మితుఁ డై యతఁ డేఁగె నేఁగినన్. 94

వ. మతంగుఁ డేకపాదంబున నూఱేండ్లు తపంబు నేసిన నిం
ద్రుండు గ్రమ్మఱ వచ్చి. 95

తే. ఏను వల వని చెప్పిన ♦ మాన వెట్లు
పరగుదుర్లభ పద మాస♦పడి కరంబు
మేలితప మాచరించెదె చం♦డాలుఁ డిట్టి
దాన నళియించు నిది నీకుఁ ♦ దగదు విడువు. 96

వ. విను మిత్త్రఅంగుతపంబునకుఁ బదిమడుంగులు నేసి చండా
లుండు శూద్రుండగు నూఱుమడుంగు లనుష్ఠించి
శూద్రుండు వైశ్యుం డగు వేయిమడుంగు లాచ
రించి వైశ్యుండు క్షత్త్రియుం డగు (నప్పుణ్యాచరణంబు
నకుఁ) బదివేలు మడుంగులు నిర్వర్తించి క్షత్త్రియుండు
దుర్బ్రాహ్మణుం డగు (నానియమంబునకు) లక్ష మడుం
గులు సల్పి శమదమసత్యాహింసల నమాత్సర్యంబున
నార్యబ్రాహ్మణహృదయంబులు సదయంబులు గావించి
దుర్బ్రాహ్మణుండు సద్బ్రాహ్మణుం డగు నిట్లు బ్రాహ్మ
ణ్యం బలఁతులంబడయ వచ్చునే పడసియు నది సెడకుండ
నడప శక్యంబగునే యనేకజన్మంబుల నొకప్పుడు। బ్రా
హ్మణజన్మంబు నొందియుం గొందఱు ధనవాంఛా విషయ
లౌల్యాదులందదాచారంబు దిగవిడిచి చెడుదు రిట్టిమహా
పదంబు గోరినిన్ను నీవ యేల వినాశంబు నొందించుకొని
యెద పీశపోనిష్ఠ సాలించి తగునది యొక్కవరంబు వేఁడు

మనియె ననిన వాఁ డూరకున్న నాఖండలుం డరిగె
వెండియు. 97

క. అంగుష్ఠ మొకటి మోపి మ
తంగుఁడు నూఱేండ్లు సేసెఁ ♦ దపము నియతిమై
సంగముతో లసులతో
సంగతముగఁ దోఁప వెక్క ♦ సముగా నరముల్. 98

ఆ. ఇట్లు సేసి శక్తి ♦ యెల్లను గడచన్న
నతఁడు నేల వ్రాలె ♦ నతిరయమున
వచ్చి యమరఁ బట్టి ♦ వాసవుఁ డక్కట
నీకుఁ జెప్పనయ్యె ♦ నెమ్మినేను. 99

వ. క్షత్త్రియాదులచేతనుం బట్టు వడని బ్రాహ్మణ్య శార్దూలంబుతోడి మేలంబు దక్కుము నీకు నొక్కవరం బిచ్చెదం గైకొను మని పల్కుటయు, నతం డొడఁబడినం బరమాదరంబున. 100

ఆ. చండదేవుఁ డనఁ బ్ర ♦ శస్తివహించి సు
స్త్రీలు పూజనంబు ♦ సేయఁ గామ
రూపధారి వైని ♦ రూపింప విహగభా
వంబు గల్గి ప్రమద ♦ వర్తి వగుము. 101

క. అని వర మిచ్చి మహేంద్రుఁడు
సనియె ననిన విని యజాత ♦ శత్రుఁడు గాంగే
యునితో బ్రాహ్మణ్యము పెఱ
జనులకుఁ బొందంగ నిట్లు ♦ శక్యం బేనిన్. 102

—* విశ్వామిత్రునకు బ్రాహ్మణ్యంబు గలిగిన తెఱంగు. *—

వ. విశ్వామిత్రుం డెట్లు వొందె నత్తెఱం గెఱింగింపవే యని
యడిగిన నన్నరదేవునకు దేవవ్రతుం డిట్లనియె. 103

సీ. జాహ్నవీదేవికి ♦ జనకుండై వెలసిన
జహ్నునికులమున ♦ సంభవించె
గాధి నాఁ బ్రకటభూ ♦ కాంతుఁ డాతనిపుత్రి
యగుసత్యవతిఁ దన ♦ కాలిఁ గాఁగ
ఋచీకుఁ డనుముని భృగు ♦ కులవరేణ్యుఁ
డతని కీ నొల్ల క ♦ ప్పతి దనకూఁతున
కుంకువగాఁ జెప్పె ♦ నొక్కకర్ణ

తే. మసితమై తెలుపారెడు ♦ హరులు వేయి
మానిదై భార్గవుఁడు దేరఁ ♦ బూని వరుణుఁ
గానఁ జని యవ్విధము ఘోట ♦ కముల వేఁడె
నాతఁ డిచ్చుట కొడఁబడి ♦ యతనితోడ. 104

క. నీవలసినప్పు డట్టిహ
యావలి ప్రభవించు నెచట ♦ నైన ననవుడున్
దీవించి యరిగి యమ్ముని
దేవతటినియుత్తరంపుఁ ♦ దీరమునఁ దగన్. 105

వ. నియతుండై తలంచినతత్క్షణంబ గాధి సెప్పినచందం బగు
గుఱ్ఱంబులు వేయునుం బుడమిం బొడమి పొలిచి నిలిచె
చానం గన్యాకుబ్జంబున కనతిదూరం బగు తత్ప్రదేశం
బశ్వతీర్థం బనం బరఁగె నమ్మునికుమారుం డత్తురంగ

బుల నిచ్చిన నచ్చెరువును సంతోషంబును శాపభయం
బును ముప్పిరిగొనం దనపుత్రికి నుంకువగా నియ్యకొని. 106

తే. గాధి యమ్మునిపుత్రుతు శీ ♦ ఘ్రమునఁ బెండ్లి
సేసె నిట్లు వరించి బుఁ ♦ చీకుఁ డధిక
సమ్మదమున గృహస్థ ధ ♦ ర్మమ్ము నడపు
చుండి సంతానకాంక్ష స ♦ య్యువిదతోడ. 107

వ. నీకుం బుత్రోత్పత్తి గావింపం జాలుచరువు సంపాదించెద
ననియెఁ దొల్లిదాని తల్లి దనయల్లుని మహానుభావం
బెఱుంగుటం జేసి యాసత్యవతితో నాకుం దనయుండు
గలుగఁ దయ సేయునట్లుగాఁ బుణ్యకర్త యగునీభర్తం
బ్రార్థింపుమనినయది గావున నమ్మాట యమ్ముద్దియ
యతనికిం జెప్పిన నప్పరమ ధర్మపరుండు. 108

తే. రెండుచరువు లొనర్చె యొ ♦ క్కండు బ్రాహ్మ
ణత్వ మత్యుజ్జ్వలముగ నొ ♦ నర్ప నొకటి
రాజభావంబు నధికతీ ♦ వ్రముగఁ జేయఁ
జాలునట్లుగ నిజతప ♦ శ్శక్తిఁ జేసె. 109

వ. ఇట్లుగావించి యారెంటిని సత్యవతికిం జూపి తత్ప్రభా
వంబు వేఱువేఱ యుపన్యసించి క్షాత్త్రం బయినచరువు
మీతల్లి కిచ్చి [1]బ్రాహ్మం బయినదాని నీవుపుచ్చుకొనుము
ఋతుకాలంబున నీతల్లి యశ్వత్థంబును నీ వుదుంబరం
బును నాలింగనంబు సేసి భక్తితో మీామీాచరువు లుప

1. క. గ. ట: బ్రాహ్మణ్యం బయినదాని.

యోగించునది యని నియోగించె వారియుపయోగంబు
సమయంబున విధివశంబునం జేసి. 110

క. చరువులు నమ్మని చెప్పిన
తరువులు వీడ్వడియె సుతకుఁ ♦ దల్లికి నట్ల
య్యిరువురు నుపయోగింపఁగఁ
గరువు లగు దత్తత్ప్రకార ♦ కలితము లయ్యెన్. 111

వ. దివ్యబోధమహనీయుండు గావున. 112

ఆ. చ్యవననందనుండు ♦ సత్యవతీగర్భ
భంగి సూచి యకట ♦ బ్రాహ్మణుండు
గాఁడు తరుణి నీదు ♦ కడుపులోపలిబిడ్డ
క్రూరుఁ డైనరాచ ♦ కొడుకు గాని. 113

వ. అని పల్కి చరుతరువ్యత్యాసంబున నట్లగుట దేటపడం
జెప్పిన నబ్బోటి యత్యంతవిషాద వేదనాదూయమాన
మానసయై. 114

క. నీకుం బుట్టెడికొడుకు వి
వేకనిధి బ్రాహ్మణత్వ ♦ విరహితుఁ డైనన్
లోకము మెచ్చునె యట్టులు
గా కుండఁగఁ జేయు తపము ♦ గౌరవ మొప్పన్. 115

తే. నాకు నివ్వర మిమ్మని ♦ నమ్రయగుచు
వీఁడు బ్రాహ్మణుఁ డగుఁ గాక ♦ వీనికొడుకు
నందు రాజత్వసంపద ♦ యతిశయిల్లు
ననియెఁ గరుణార్ద్రచిత్తుఁ డై ♦ య త్తపస్వి. 116

వ. అట్లమ్ముని యావహించుటకతంబున సత్యవతీపుత్రపౌత్రు
లైనజమదగ్నిపరశురాములు క్రమంబున బ్రహ్మక్షత్త్ర

తేజోవిరాజితు లయిరి గాధి భార్యకు జనియించి విశ్వామిత్రుండు. 117

క. నరనాథుం డై యుండియుఁ
జరుతరుగుణసంక్రమమున ♦ సద్బ్రాహ్మణతా
స్ఫురణంబు వడసెఁ దపమును
గర మధికం బతనియందుఁ ♦ గలిగెఁ గుమారా. 118

—* వీతహవ్యుం డనురాజునకు బ్రాహ్మణత్వంబు గలిగినప్రకారము *—

వ. అనిన విని ధర్మజుండు వీతహవ్యుం డనురాజు బ్రాహ్మణత్వంబుఁ బడసె నని విందు న త్తెఱం గెఱింగింపు మన వుడు నతనికి శంతననందనుం డిట్లనియె మనుసంభవుం డైన శర్యాతియన్వయంబున హైహయుం డనునొక్క జనపతి జనియించి వత్సదేశాధీశుం డయి యేలిచె నాతనికి వీత హవ్యనామంబునుం గలిగి యుండుఁ దదీయ భార్యలు పదుండ్రు వారలు వీరులుం బ్రబలులు నగుపుత్రుల నూర్వురఁ గాంచి రమ్మహారథులు విక్రమకుతూహలంబున. 119

సీ. వార్యశ్యుఁ గాశీశు ♦ నాజికిఁ బిలిపించి
యొక్కయుమ్మడి లావు ♦ నుక్కు మెఱయఁ
బొదివి చంపిరి వాని ♦ పుత్రుండు పట్టంబు
గట్టి సుదేవుండు ♦ క్రమ్మఱంగ
నురవడి నరిగి య ♦ ధ్ధరణీశు ననిఁ దెగఁ
జూచి రా హైహయ ♦ సుతులు గడిమి

నాతనినందనుఁ • డగుదివోదాసుండు,
రా జైన నమ్మహీ • రమణువీడ,
ఆ. నడచివారు ఘనర • ణం బొనరించి సై
న్యంబుఁ ద్రుంచి రోడి • యతఁడు వాటి
ప్రకటసంయమిని భ • రద్వాజమునిఁ గని
యధికభక్తి నతని • నాశ్రయించి. 120
క. తనకులము వీతహవ్యుని
తనయులచేఁ ద్రుంపఁబడుట • దగ నెఱిఁగింపన్
విని యతఁ డోడకు నీ కొక
తనయునిఁ గల్పింతు రిపువి • దారణనిపుణున్. 121
వ. అని పుత్రకామేష్టి సేసినం బ్రభవించినపుత్రుం డప్పుడ పదుమూఁ డేండ్లప్రాయంబువాఁ డయ్యెఁ బ్రతర్దననామధేయుం డగునక్కుమారుం డమ్మహాత్ముని యనుగ్రహంబున వేదంబులు ధనుర్వేదంబును వేగంబ యధిగమించి.
చ. మునికృపనావహింపఁగ స•ముజ్జ్వలతేజముఁబొందిపేర్మిమై
జనకుఁడు యౌవరాజ్యపద•సంగతుఁ జేసినఁ బేర్చి యవ్విభుం
డనుమతిసేయ నెత్తిచని • యాజిముఖంబునవీతహవ్యనం
దనతతి నెల్లఁ గీటడఁచె• దర్పమెలర్పఁగ నశ్రమంబునన్.123
క. తనయులఁ దెగటార్చి వడిం
దనమీఁదం గవిసినం బ్ర • తర్దనుశౌర్యం
బున కళికి వీతహవ్యం
డనయము వెసఁ బాఱె భృగువు • నాశ్రమమునకున్.124
ఆ. పాఱి భీతి దోఁపఁ • బల్కి నమస్కృతిఁ దగ
వైనశిష్యసమితి • లోన నునిచె

నతనిఁ గాశిరాజ ♦ సుతుఁడును వెనువెంటఁ
దగిలి యచట కరిగి ♦ తగువిధమున. 125

క. మునిపతికిని వినయము సే
సిన నిట రాకకుఁ గతంబు ♦ సెప్పుమనియె న
జ్జనవంద్యుఁ డక్కుమారుం
డనఘా మధ్యస్థవృత్తి ♦ నై వినవలయున్. 126

వ. అని పలికి తమకులంబు వీతహవ్యుని కొడుకులచేత నశిం
చినవిధంబు దానువారల నందఱ ప్రమందించుటయును వీత
హవ్యుం డాహవంబునం దనకు నోడి పాఱుటయును జెప్పి
మునీంద్రా యారాజిటవచ్చె నాతనిం బొలియించుటకై
వచ్చితిననిన నత్తపోధనసత్తముండు. 127

క. వినుమిచ్చట నృపకులసం
జనితుఁడు లేఁ డింతయుఁ బ్ర ♦ శస్తఃహీందే
వనికాయమ కనుఁగొను మని
తనశిష్యప్రతతిఁ జూపె ♦ దయ చిగురొత్తన్. 128

వ. చూపినం జూచి. 129

ఆ. అతఁడు నగుచు భృగుని ♦ యడుగుల కెఱఁగి మ
హాత్మ దీననేఁ గృ ♦ తార్థవృత్తి
నైతిఁ బగతు నిట్లు ♦ జాతికిం బెడఁబాపి
గాసిగాఁగఁ జేయఁ ♦ గంటిఁ గాన. 130

క. కలుగునె యమోఘ మగు నీ
పలుకున కన్యతత్వ మేను ♦ బనివినియెద న

న్నలఘుకృపఁ జూడు మని తగఁ
బలికిన ముని ప్రీతి నాన్నృ • పతి వీడ్కొలిపెన్. 131

సీ. వీతహవ్యుఁడును మ • హాతపస్సందీప్తుఁ
డైన యమ్మునీంద్రు • నప్రతర్క్య
భంగిభాషణముల • బ్రాహ్మణుఁడై కృత్స్న
మదసమాఖ్యఁ గాంచె • మహితసుతుని 132

వ. తత్పుత్రపౌత్రక్రమంబున సుతేజసుండును వర్చసుండును విహవ్యుండును వితత్యుండును సత్యుండును సంతుండును శ్రవసుండును దమసుండును బ్రకాశుండును వాగింద్రుండును బ్రమతియును రురుండును సముద్రుండును శునకుండును శౌనకుండును నన మహాద్విజులు జన్మించి రిట్లు విద్యావర్తిశ్రేణివంశం బగు మునివంశంబునకు మూలంబయి యవ్వీతహవ్యుండు భవ్యమూర్తిపడసెఁ బాండవాగ్రజా యింక నెయ్యది యడిగెద వడుగు మనుటయు నతండు దైవంబును బౌరుషంబు ననురెంటియందు నెయ్యది యధికంబు సెప్పు మనిన నప్పురుషవరుండు దొల్లి యిట్లు వసిష్ఠుండు బ్రహ్మ నడిగిన నమ్మహాత్ముం డుపదేశించిన వాక్యంబులయర్థంబు లుపన్యసించెద నాకర్ణింపు మని యిట్లనియె.

—*భీష్ముఁడు ధర్మరాజునకు దైవపౌరుషంబుల తెఱంగెఱింగించుట.*—

క. క్షేత్రంబు పురుషకారము
ధాత్రీశ్వర బీజ మరయ • దైవము రెండుఁగా
సూత్రపడఁ గూడెనేని
బాత్రంబగుఁ గర్మకరుఁడు • ఫలమున కెందున్. 133

క. [1]వినుపురుషుఁడు గావింపని
పనులకు దైవ మది యెట్లు ♦ ఫలమొనరించుఁ
జనములు గార్యము నడపఁగ
ననుకూలత నిచ్చుఁగాక ♦ యయ్యైఫలముల్. 135

తే. పౌరుషమ్ము దైవంబుతో ♦ డ్పాటు లేక
ఫలముఁ బొందంగ నేరదు ♦ పార్థివేంద్ర
విత్తు సహకారి గాకున్న ♦ రిత్తనేల
వంధ్యమగుఁగాక తాఫల ♦ వంతమగునె. 136

తే. మేలు రెండులోకంబుల ♦ మేల తెచ్చుఁ
గీడు సేసినఁ దప్పదు ♦ కీడ యగుట
గాన పురుషవర్తనమున ♦ కానుకూల్య
శీల మగుదైవ మది ఫల ♦ సిద్ధిఁ జేయు. 137

క. అనలం బించుక యైనఁ బ
వనుచే వెలుఁ గొందుమాడ్కి ♦ వర్ధనముం బొం
దును సత్కర్మాచరణం
బున దైవమునానుకూల్య ♦ ము గురుప్రవరా. 138

క. నేయి పొలుపడిన దీవియు
మాయుకరణిఁ [2]గర్మసిద్ధి ♦ మలిగిన హీన
త్వాయత్తంబై తానును,
మాయును దైవానుకూల్య ♦ మహిమ మహీశా. 139

తే. పరశురాముఁడు భృగుఁడును ♦ బలియులోను
గాఁగ మహనీయపురుషులు ♦ గర్మసూక్ష్మ

---

1. క. చ. జ. విను పురుషులు గావించని, పనులను. 2. గ. చ. జ. గర్మశుద్ధి

భంగిఁ గలుషితదైవప్ర ♦ బాధితాత్ము
లైరి కర్మంబు దైవంబు ♦ నలఁచు నెట్లు. 140

క. విను పౌరుషమును దైవము
నన రెండును గార్యఫలము ♦ నందింపఁగ నె
ట్టన కారణములు గావున
జననాయక సదృశములు వి ♦ చారింపంగన్. 141

వ. అనిన విని ధర్మతనయుండు సత్కర్మంబుల నయ్యాముష్మికఫ
లంబులు విన వలతు ననుటయు నక్కురు సత్తమునకు
నక్కురుపితామహుం డిట్లనియె. 142

సీ. అధ్వపరిశ్రాంతుఁ ♦ డగుపంతవానికి,
నన్నం బిడినఫల ♦ మట్రి దిట్ట
దనఁ బెద్ద యగ్నిస ♦ మారాధనమునకుఁ
బౌరుషశ్రేష్ఠత ♦ భవ్యదాన
ములకుఁ దత్త్వస్తు ♦ వులమహోమహిమలు
మౌనంబునకుఁ బరి ♦ జ్ఞానశక్తి
యతులతపంబున ♦ కధికభోగము లహిం
సకు రూపబలదీప్త్యై ♦ శ్వర్యసిద్ధి

ఆ. బ్రహ్మచర్యమునకుఁ ♦ బరమాయు వుపవాస
ములకుఁ జిత్తశుద్ధి ♦ ఫలజలంబు
లాహరించి యునికి ♦ కాధిరాజ్యము పత్త్రి
భక్షతకు దివంబు ♦ ఫలము లధిప. 143

క. శ్రుతిపఠనమునకు నర్థ
ప్రతిబోధంబునకు వరుస ♦ ఫలములు సౌఖ్య

స్థితియును సుగతియు సత్య
వ్రతమునకు ఫలంబు ముక్తి ♦ వసుధాధీశా. 144

క. ద్రుమముల దళకుసుమఫలో
ద్గమములు క్రియఁ గర్మముల నొ ♦ దవుఁ దత్ఫలముల్
దమతమతెఱఁ గర్తకు భో
గ్యములై నియతిని శుభాశు ♦ భాకారములన్. 145

వ. అని చెప్పి. 146

చ. వినుము జరానుబంధమున ♦ నెండ్రుకతండము బండ్లు
వీనులుం । గనుఁగవయున్ జరం బొరయుఁ ♦ గాని రయొ
కప్పుడుఁ దృష్ణ జీర్ణ గా । దనయముఁ బేర్చి ప్రాణముల♦
సన్నక పో దది రోగ మల్పబు । ద్ధి నరులు । దోవ లేరది
మ ♦ దిం జొర నీరు సుఖార్థు లై బుధుల్. 147

క. పాపంబుఁ బుణ్యమును దృ
ష్ణాపరులకు దుఃఖసౌఖ్య ♦ సంపాదులగున్
భూపాల వితృష్ణులు ని
ర్లేపు లగుట వారిఁ బొంద ♦ లే వాఫలముల్. 148

వ. అని పల్కినం బాండునందను లందఱుం బ్రహర్షోత్కర్షం
బు నొందిరి గంగా నందనుండు ధర్మనందను నుద్దేశించి
యీయర్థజాతంబు మునిప్రణీతం బయి యధిగతం బైనది
నీకు నుపదేశించితి నీ వింక నేమి విన వల తనవుడు నా
భూవల్లభుండు నిజాశ్రయంబున కాస్పదం బయినపురుషు
నెడభక్తజనంబుచరితం బెట్టిది గావలయు నని యడిగిన
నతండతని కిట్లనియె. 149

—*భీష్ముఁడు ధర్మజున కాశ్రయం బెవ్వఁడు నపరిత్యాజ్యంబని చెప్పుట*—

క. విను కాశీశ్వరు దేశం
బున నొక లుబ్ధకుఁడు వేఁట ♦ వోయినచోటన్
ఘనతరవిషదిగ్ధశరం
బున నేసిన మృగముఁ దప్పి ♦ భూజముఁ దాఁకెన్. 150

క. పూవులఁ గాయలఁ బెరిగిన
యావృక్షము శుష్కమయ్యె ♦ నవ్విషమున ధా
త్రీవర తదీయకోటర
మావాసము గాఁగ నొకమ ♦ హాశుక ముండున్. 151

క. అది తరువు విడిచిపోవక
హృదయంబున భక్తిపేర్మి ♦ నెండనుగాలిన్
బెదరక ధృతిమై నయ్యెడఁ
గదలక యుండె ననుజీవి ♦ గౌరవ మెసఁగన్. 152

ఉ. దానియుదాత్తవృత్తము శ ♦ తక్రతుఁ డాత్మ నెఱింగి వ
చ్చి బెం। డ్లైనది యిమ్మహీజము మ ♦ హాతరువుల్ ఫల
వృద్ధి నొంది యు। క్కాన ననేకముల్ గలుగఁ ♦ గా ని
టు లేటికి నిందు నిల్వ నో। మానితకీరమా యని యె♦మా
నుషభంగికరూప మొప్పఁగన్. 153

వ. అనిన విని యాశుకంబు.

చ. అనయముఁ బండు చుండు నెడ ♦ నాశ్రయ మొప్పిన ని
ల్చి యెండి పో।యినతఱిఁ బాసి పోక తగ ♦ వెట్లు కృతఘ్న
త గాదె యివ్విధం। బనిమిషనాథ యన్న నతఁ ♦ డచ్చె
రు వంది పురాకృతోపసం। జనితవిశేష మాఖగము ♦
జానుగ నన్ను నెఱింగె దీనికిన్. 154

వ. మే లొనర్చెదం గాక. 156

క. అని తలఁచి నీదుపలుకులు
విని మెచ్చితి వరము గోరు • విహగోత్తమ నీ
వనిన శుకంబు మహీజం
బునకుం బేరెలమి వేఁడె • భూపవరేణ్యా. 157

ఆ. అమరవల్లభుండు • నమృతసేచనమున
భూజమునకుఁ దొంటి • పొల్పుకంటె
మిగుల నెలమి సేసె • మేలియాశ్రితులిట్లు
మనుతు రధిపుఁ గురుకు • మారవర్య. 158

—*విభులకుం బాటింపవలయువారిని భీష్ముఁడు ధర్మరాజునకుఁజెప్పుట.*—

వ. అనిన నతం డెవ్వారిఁ బాటించుట విభులకు వలయు నని
యడిగిన నాభూపతికి భీష్ముం డిట్లనియె. 159

సీ. జననాథ విను తప • స్స్వాధ్యాయముఖకర్మ
కరణత నుభయలో • కముల వశగ
తములఁ జేయఁగఁ జాలు • ధాత్రీసురులు మన్న
నకుఁ బాత్రములు పతి • నాతి కెట్లు
రాజునకును నట్లు • బ్రాహ్మణుం డొడయుండు
బ్రాహ్మణుం డనుమాట • పావనంబు
హర్షించి శుభముల • నలిగి యాపదల నిం
ద్రునకైనఁ జేయు వి • ప్రుండు నృపతి

ఆ. కొడుకుఁబోలె వరయ • గురుఁబోలెఁ గొలువంగ
నగ్నిఁబోలె నిష్ఠ • నర్చితుఁడుగఁ

జేయవలయు విప్రుఁ ♦ జెప్పెద వేదసం
వాద మేకబుద్ధి ♦ నాదరింపు. 160

వ. వేదంబులు దమలోనఁ గోష్ఠిసేయు సమయంబున. 161

సీ. బ్రాహ్మణజాతికిఁ ♦ బరిభవం బొనరింప
మున్ను చేసినపుణ్య ♦ ములు నశించు
జపహోమముఖకర్మ ♦ సంచయంబున కధి
కతర బు విప్రము ♦ ఖమున నిడుట
[1]భూసురార్చన మొక ♦ మాసంబు సల్పినఁ
బాపంబు లెల్లను ♦ బాసి పోవు
నగ్రవర్ణులఁ గాంచి ♦ యాదరింపక యుండు
కంటెను గీ డొండు ♦ గలుగ దరయ

తే. నని క్రమంబున ఋగ్వేద ♦ మును యజుస్సు
సామము నథర్వణమ్మును ♦ సారభూత
భవ్యసంభాషణము సేత ♦ దివ్యమునుల
వలన విందుము కౌరవ ♦ కులపవిత్ర. 162

—* భీష్ముఁడు ధర్మరాజునకుఁ బరమమైనధర్మంబు సెప్పుట *—

సీ. అని చెప్పి భీష్ముఁ డ ♦ మ్మనుజేంద్రుతోఁ బర
మశ్రేష్ఠమైనధ ♦ ర్మంబుఁ దెలియ
విను మని పల్కి యి ♦ ట్లను మధుసూదనుండు
సత్యవతీ పుత్రు ♦ చరణములకు
నెఱిఁ గేలు మోడ్చి ♦ యెద్దాని నెఱుఁగుట
యెఱుకల కెల్లను ♦ నెక్కు డని స

1. చ. జ. భూసురారాధనమున నొక్క మాసంబు పాపంబు.

భక్తికసమ్మతిఁ • బ్రార్థించి యడిగిన
నమ్మహాముని దయ • నతనిఁ జూచి

ఆ. విష్ణు నెఱుఁగు టధిక • విమలబోధము యజ్ఞ
మూర్తి యజ్ఞకర్త • మూర్తి యజ్ఞ
కలనమూర్తి యజ్ఞ • ఫలమూర్తి విష్ణుఁ డ
తండు కృష్ణుఁ డమల • తరచరిత్ర. 163

వ. అని పల్కి యమ్మహాత్ముండు వెండియు శల్యున కిట్లనుఁ గృష్ణుండు వినుచుండఁ గొందఱు బ్రాహ్మణు లతని నుపలక్షించి నాతో నిబ్బాలుండు యాదవుం డైన వసుదేవునకుఁ గంసానుజ యైన దేవకియందు జన్మించినవాఁ డితని నీవు క్రతుపురుషుం డని కొనియాడుటకుఁ గతం బేమి యని యడిగిన నన్నారాయణుండు నగుచు నన్నుఁ గన్గొని వీరల ప్రశ్నంబునకు నుత్తరంబు దగ నిత్తు గాక యనిన న ద్దేవునకుం బ్రణమిల్లి యే ని ట్లంటి. 164

ఆ. వేదమయుఁడు వేద • వేద్యుండు వేదార్థ
విత్తమ ప్రియుండు • విష్ణుఁ డీతఁ
డిట్టిఁ డగుట యాత్మ • నెఱుఁగుట యుత్తమ
బ్రాహ్మణత్వసిద్ధి • భవ్యులార. 165

వ. అనిన విని వారలు తద్భావనం గృతకృత్యులై రని చెప్పిన మద్రవిభుండు మానసంబు మాలిన్యరహితంబును బ్రసాదసహితంబును నయి చరితార్థుం డయ్యెఁ బాండవాగ్రజా నీకు నీయర్థంబు విజ్ఞాతం బగుట యెఱుంగుదు నైనను బ్రజ్ఞావిశుద్ధికరణం బాచరించితి నని చెప్పుటయు నతం

డత్యంతసంతుష్టాంతరంగుండయి గరుత్మంతుండు మహాను
భావుం డని విందు నవ్విహగవిభునివృత్తాంతంబు తెఱం
గెఱుంగ విన వలతు వివరింపవే యనుటయు నతం
డచ్యుతు నాలోకించి యాసుపర్ణుండు నీవ కా విని యుం
డుదుం జెప్పెద ననవుడు నప్పుండరీకాక్షుండు వికచవద
నుం డై యట్ల చేయు మిక్కురుపతికోర్కి దీర్చుట క ర్త
వ్యం బని పల్కిన నా దేవవ్రతుండు భూవల్లభున
కిట్లనియె. 166

—• భీష్ముఁడు ధర్మజునకు గరుత్మంతుని చరిత్రంబు సెప్పుట. •—

సీ. కశ్యపుభార్యలు • కద్రువ వినత నాఁ,
గల రాతపస్వి వా • రలకు వరము
గరుణ నిచ్చెద నన్నఁ • గద్రువ వేవుర
వినత యిద్దఱ వేఁడి • కొనిరి సుతుల
మునియు న ట్లగుఁగాక • యనియెఁ బదంపడి
యండముల్ వేయును • నండయుగము
వరుసన యాకద్రు • వకు వినతకుఁ బుట్టె
నవి కుండముల నిడి • యరసి యుండి
తే. రహి సహస్రసమేనూతేడు • లయిన నుదయ
మయ్యె నవ్వేయిద్రుగుడ్డుల • నధికబలముఁ
దేజమునుగల్గి యాసర్ప • రాజి యొప్పు
చుండె నారెండు విరియక • యుండెమఱియు.
క. తననవతి యైనకద్రువఁ
గని వగపును మత్సరంబుఁ • గదిరెదు మదితో

వినత గడుఁ జేగరపడి
యనీతి నొకయండ మవియ ♦ నడిచె నరేంద్రా. 168

వ. అడిచిన నందు. 169

క. పులుఁ గొక్కఁడు పూర్వాంగము
గలిగి జనించుటయు వానిఁ ♦ గని యాసతి గ
న్నుల నశ్రుజలంబులు పె
ల్లొలుకఁగ శోకమున మునుఁగు ♦ నుల్లముతోడన్. 170

వ. నివ్వెఱపడి యుండ నయ్యండజంబు 171

చ. ఇరువుర మేము పుట్టుదుమ ♦ హీనపుమేనులతో మహా
బల । స్ఫురణ వెలుంగ నప్పనుపుఁ ♦ బొందఁగ నీ కవి
యించి తిట్లు మ । త్వరమునఁ జాపలంబునను ♦ దత్సల
మందుము నీసపత్నికిన్ ।వరవుడవై చరింపు మని ♦ వార
నినెవ్వగ శాప మిచ్చినన్. 172

క. పెలవెలఁ బొఱుచు వడఁకుచు
నలుకుచుఁ దనమోముఁ జూచు ♦ నయ్యంగన న
ప్పులుఁగు కృపఁ జూచి తల్లీ
వలవ దడల నిది విధాతృ ♦ వశ మయి నచ్చెన్. 173

వ. అని వెండియు. 174

శా. ఏనూతేండ్లకుఁ బుట్టుఁ నాయనుజుఁ డిం ♦ కీయున్నయం
డంబు నె । ట్లైనన్ ధైర్యము కల్గి కావుము ప్రయ♦త్నా
నక్తివై వాఁడు ద । ర్వానూనుండు బలాభిరాముఁడు

[1]మదీ ♦ యస్ఫూర్తిమనూర్తి నీ । శానందంబుగ నీఁగు
దాస్యము త్రిలో ♦ కాశ్చర్యసంపాదినై. 175

వ. అని యె నిట్లు ప్రథమపుత్రుండు వికలాంగుం డగుటకును శాపప్రాప్తికిని బరమ నిర్వేదనంబు నొంది వినతయు నవ్విహంగంబు నిర్దేశించిన కాలంబు ప్రతీక్షించి యయ్యండంబు రక్షించుకొని యుండం దత్సమయసమాగమంబున.

చ. ఘనతరకంధరుండు పృథ ♦ కాయుఁడు దీప్తముఖుండు
రక్తలో । చనుఁడు మహోత్తమాంగకుఁడు ♦ చారుసుసం
గతపక్షసారమం । డనుఁడు పరిస్ఫురద్ద్యుతివి♦డంబితబాల
దివాకరుండు లో । కనయనపర్వనిర్వహణ ♦ కారణుఁడవ
ష్టాఁడు పుట్టె భూవరా. 177

క. ఆనమయంబున నరుణో
ద్భాసితగాత్రుండు దొలుత ♦ పట్టి యరుణుఁ డు
ల్లాసి యగుచు రవిపరిచ
ర్యాసుఖ మెదఁ గోరి చనియె ♦ నంబరవీథిన్. 178

మ. జననిం బాసి జనించునప్డ తన యిచ్ఛం బక్షినాథుండు
నుం । జని పద్మోద్భవకల్పితంబు లగుభో♦జ్యంబుల్ శరీ
రంబు వ । ర్ధన మొందింపఁగ సిద్ధసాధ్యగణముల్ ♦ దగ్గ
ముద్దు సేయంగఁ గ్రీ । డనలోలత్వమునం జరించుఁ
బరితు ♦ ష్టస్వాంతుఁడై యెల్లెడన్. 179

వ. అక్కాలంబున వినోదంబునకై యరిగి యొక్కయెడ. 180

---

1. చ. మహీం॰యస్ఫూర్తిమనూర్తి.

సీ. చంచులఁ జిగురాకుఁ ♦ జించియాడుచు నలి
నెలుఁగించుగండుఁగో ♦ యిలలసొంపు
నలరుఁదేనియ గ్రోలి ♦ యన్నుసోలంబుల
మురియు తేఁటుల నును ♦ మ్రోఁతయింపుఁ
దనిపండ్లరస మాని ♦ తమలోనఁ జెలఁగుచుఁ
బలికెడురాచిల్క ♦ పదువురంగుఁ
గొలఁకులకెలఁకులఁ ♦ గూడి క్రీడించు చుం
డెడునంచతండంబు ♦ నడబెడంగుఁ

తే. దరఁగఁదేలుచుఁ బూఁదీవఁ ♦ దగులఁబడుచు
వచ్చుచిఱుగాలిసోఁకును ♦ మెచ్చిమెచ్చి
తగిలి కొనియాడుచును విన ♦ తయును గద్రు
వయును మున్నీటిచేరువ ♦ వనమునందు. 181

వ. మెలఁగు చుండి రట్టియెడ. 182

చ. కరువునఁ బోసిరో విధుని ♦ కాంతి సుధాబ్ధితరంగఁదెచ్చి
గం । డరు వొనరించిరో హరుజ ♦ టాస్థలికిం దొడ వైన
యేటిపై । న్నురువునఁ జేసిరో యన మ ♦ నోజ్ఞసితచ్ఛవి
నుల్లసిల్లుసుం । దరతురగోత్తమంబు దవు ♦ దవ్వులఁ
గాంచిరి చారులోచనల్. 183

వ. నిజేచ్ఛమై వచ్చినయుచ్చైశ్శ్రవంబు నిర్గాలోకించి. 184

క. వినత హాయమింత యొప్పునె
యనూనధవళ ప్రభాఢ్య ♦ మై యని పలుకఁ
విని కద్రువ యపరాంగం
బున నీలిమ దోఁచె ననియె ♦ భూపవరేణ్యా. 185

చ. అనవుడు నమ్మృగాక్షి యిటు ♦ లాడితి నవ్వుల కొడితో
నిజం । బునకునో నీదుచూపునకుఁ ♦ బోలినభంగియో
చెప్పు మన్న న । వ్వనిత దరస్మితస్ఫురిత♦ వక్త్రముతో
నిది యేటిమాట న । ల్లనియెడ గాన రాదె తెమ ♦ లం
బలుకం బని యేమి నావుడున్. 186

వ. వినత తెలియం జూచి. 187

ఉ. కా దని పూని పల్కుటయుఁ♦గద్రువ పన్నిద మేమి దీనికి
న్వా దిది యేల చిత్త యని♦ నన్ విని యాసతి నిక్కమేని
నీ । వేది పణంబుగాఁ దలఁచి ♦ యేర్పడఁ జెప్పితి దాని
కేను నం । వాదము సేయుదాన గరు♦వంబుగ నొక్కటి
నిశ్చయింపుమా. 188

వ. అనిన విని కద్రువ వినతవదనంబునఁ జూడ్కి నిలిపి. 189

తే. నీవు గెల్చిన దాస్యంబు ♦ నీకు నేను
జేయఁ గలదాన నేను గె ♦ ల్చినను నీవు
నాకుఁ జేయంగఁ గలదాన ♦ వీకడింది
పన్నిదము సుమ్ము మని తెగఁ ♦ బాఱి పలికె. 190

క. ఆపొలఁతి యట్లు వల్కిన
శాపము పేర్కొనిన వరుణ ♦ జననికి సుతాసా
హాపేత మయ్యెఁ జిత్తం
బా పన్నిదమునకు నేమి ♦ యనఁ గల దధిపా. 191

వ. ఇట్లు వినత యుం దెంపు సేసి యత్తెఱంగున కియ్యకొనినమె
నయ్యిరువురుఁ బంచ మహాభూతంబులు సాక్షులుగాఁ
బల్కి పన్నిదంబు సఱచిరి కద్రువ పతిపరిచర్యకుం గాలం

బయ్యె మఱి వచ్చి యశ్వంబు నాలోకింత మని నెపంబిడి
యప్పటికిం జూపు దప్పించి యవ్విధంబున మగిడి యరుగు
దెంచిరి తదనంతరంబ. 192

సీ. కుటిలంపుఁదలఁపునఁ ♦ గొడుకుల రావించి
కద్రువ యిట్లనుఁ ♦ గన్నునీరు
దొరఁగంగ వారల ♦ తో నబ్ధిపొంతకు
వినతయు నేనును ♦ వేడ్క నరిగి
యచ్చతెల్పునఁ గడు ♦ నభిరామ మగు నొక్క
యశ్వంబుఁ గాంచితి ♦ మవ్వధూటి
కేవలధవళంబు ♦ నావిని యొద్దార
మునకు నే నదె నల్లఁ ♦ దనము గంటె

తే. వెనుకదెస నన్న వా దయ్యెఁ ♦ గనలి పన్ని
దంబు నఱచితి మోడిన ♦ దాస్యవృత్తి
వచ్చు సవతికి నేనెట్లు ♦ వరవుడంబు
నేయఁ దగుఁ దోఁక నల్లగాఁ ♦ జేయరయ్య. 193

చ. అనవుడు వాసుకిప్రభృతు ♦ లక్కట ధర్మువు గాదు నీవు
నూఁచిన తెరు వట్టిగెల్పు శుభ ♦ సిద్ధి యొనర్చునె యట్లుఁ
గాక య। వ్వనితయుఁ దల్లి గాదె [1]గరు ♦ వంపుఁదనం
బునఁ జూడ మాకు ని। టనఁ దగునమ్మ యెట్లయిన ♦
నయ్యెను బాపము సేయ వచ్చునే. 194

క. ఈవిధ మెమ్మెయి నైనం
గావింపఁగ వలయు ననుట గల్గినఁ బరదే

1. అ. 'గరువంపుఁదలంపున'.

శావాసుల మగుదుము మము
నీ వింకం దగదు తల్లి ♦ నిర్బంధింపన్. 195

క. అని రట్టియెడం గొందఱు
జననిఁ దొఱఁగి యెక్కుడేనిఁ ♦ జని రాభంగిం
జనిన తనూజులఁ [1]బేర్కొని
నెనరు విడిచి యానెలంత ♦ నిష్ఠురమతియై. 196

కద్రువ తనకొడుకులకు జనమేజయునివలన నాశంబు గల్గునట్లు శపించుట.

చ. అమృతకరాన్వయంబున మ ♦ హాముని వేడ్కఁ బరుండు
పాండుభూ । రమణుని దేవి గొంతియుద ♦ రంబునఁ బుట్టి
ధనంజయాదినా । మముల వెలుంగుఁ దత్సుతుని ♦ మన్మఁడు
సంభృతధర్మమైన పే । ర్మి మెఱయ నేల యేలు జన ♦
మేజయనాముఁ [2]డరాత్యజయ్యుఁడై. 197

ఉ. ఆతఁడు సర్పయాగ మను ♦ నధ్వరముం గుపితాత్ముఁడై
పితృ । ప్రీతిగఁ జేయఁ దద్దహన ♦ భీకరభూరిశిఖాప్రవేశనం
జాతదురంతతాపమునఁ ♦ జావఁగలా రని శాప మిచ్చెద
త్త్వాతఁ వృత్తిఁ గా వెఱచి ♦ తక్కటినాగము లాభుజంగి
తోన్. 198

తే. నల్లగాఁ జేయువార మే ♦ మెల్లభంగి
నాతురంగమపతివాల ♦ మని రయమునఁ

---

1. గ. కెల్లఁ, విని పేర్కొని. 2. వ్రాఁతప్రతులందు 'అరాత్య జేయుఁడై, అని యున్నది. 'క్షయజయ్యౌ శక్యార్థే' అనుసూత్రముంబట్టి యజేయశబ్దమునకు శక్యార్థము లేకుండియు ప్రౌఢకవిప్రయోగముల శక్యార్థము గానిపించుచున్నది.

బోయి వాలధిరోమముల్ ♦ పొదివి నీల
రోమసంచయ మైరి కు ♦ రుక్షితీశ. 199

క. కద్రువ గన్గొని సంతో
షద్రుతమతి యగుచుఁ బిలిచి ♦ సవతికిఁ జూపెన్
భద్రాత్మక యవ్వినతయుఁ
దద్రోహం బెఱుఁగ లేమి ♦ దైన్యము నొందెన్. 200

క. నగుచుం గద్రువ వరవృష
వగుము విచారంబు విడిచి ♦ యనుడు వినత య
ట్లగుఁగా కని లజ్జయుఁ బెను
వగయుఁ దొలఁగఁ ద్రోచి చేసె♦ వరవృషము దగన్. 201

వ. ఇట్లు కపటవ్యాజయుంబునఁ గద్రువ సత్యవినయాదిగుణవతి యయినవినతం దనకు దాసిం జేసికొని పరిహీనంబు లయిన పరిచారికాకృత్యంబుల నిత్యంబు నలంచుచుండెం బదంప డియప్పరమసాధ్వి దనయగ్రతనయుం డాదేశించిన తెఱం గూహించి రెండవయండంబున జనియించినతనూజుం దలంచుచు నాసపాటు గదిరినహృదయంబుతో దాస్యం బనాలస్యంబున నడపు చుండ.

ఉ. యావనదర్పమందిజన ♦ మంతకు నంతకు నగ్గలింప మై
లావధికంబు గాఁగ నుప ♦ లాలన సేయఁగఁబద్మసంభవుం
డావిహగోత్తముండుహృద♦యంబునగర్వ మెలర్ప నుద్ధతుం
డై విహరింపఁజూచి యొక♦యప్పుడు నారదుఁడల్లఁ జేరినన్.

వ. అతఁడు భక్తిం బ్రణమిల్లి నిల్చిన నప్పక్షిపుంగవునకు నమ్మునిపుంగవుం డిట్లనియె. 204

తే. దాసినై యె సవతాలికిఁ ◆ దల్లి పనులు
సేసి నలఁగంగ నద్దెసఁ ◆ జింత వంత
లేక నీ విట్లు దిరుగుట ◆ లెస్సయగు నె
యద్భుతోజ్జ్వల తేజ క ◆ శ్యపతనూజ. 205

చ. అనుడు విహంగనాథుఁడు మ◆దంబకు దాస్యము రాకకుం గతం
బనఘవిచారి యెప్పెదెలి ◆ యర్థి వినిపింప వేఁడుచున్నఁ జెప్పిన
మ్మునివరుఁడున్నరూపుఁబ్రియమ◆ముం గనుటాదిగఁ గల్గుకశ్యపాం
గనల చరిత్ర మాత్రనిక◆ఖండ పరిస్ఫుట భాషణంబులన్. 206

ఉ. చెప్పినఁ గోపముం బొగడుఁ ◆ జిత్తమునం గమరంగ మేలు మే
లప్పహితంబు సేసెఁ జెలి◆యల్ మనుచున్నది పెంప నోడనం
చప్పుడ వాయువేగమున◆ నయ్యోడకుం జని కూట యెద్దియుం
జెప్పక తల్లికిం బ్రణతి◆ సేసె విషాదభరార్తమూర్తియై. 207

వ. కద్రువపాలికిం బోయి. 208

చ. పరమవినీతినై నెఱఁగి ◆ బాంధవ మారఁగ నల్లనిట్లనుం
గరుడుఁడు [1]దారితారివగఁ◆గందుచు నీ చెలియల్ చరించు ని
[2]వ్వరవుడ పుంజరిత్రమున◆ వచ్చె నీకొక పెర్మి యీ సతిం
గరుణ యెలర్పఁ గావిడువ◆ గౌరవసంపదఁ జేయు నెంతయున్.

ఉ. నీకును నేను పుత్రుఁడన ◆ నెమ్మిఁ దగం గనుఁ జూచియైనఁ ద
ల్లీకృప సేఁత పెద్దయును ◆ లెస్స యధర్మము ధర్మమన్నఁ గల్
నాకవి యేల దాస్యకృతి ◆ నా జననీ తికి నిర్విధంబున
నాకిక యుద్దైవకృత్యమమ◆నంబున బొంగుదు విడ్పుగల్గినన్.

---

1. గ. దాన జేరి. 2. 'వరుత్తుడ' మనియే వ్రా. ప్ర.

వ. అనిన విని మొగంబు ముఱకటించుకొనుచుఁ గద్రువ గరుత్మంతున కిట్లనియె. 211

మ. బలవంతుండవు నేర్పుచందములఁ జె◆ప్పంజాలి యీరెత్తవ
ల్కులఁ దేర్పం బని లేదు తల్లికి మదిం ◆ గూర్తేని వే పోయి లో
కులు నిన్నుం బ్రస్తుతింపఁ దెమ్మమృతముం ◆ ఘోరంపు
దాస్యంబు నేఁ దొలఁగం బెట్టెద మీకనంతమగు సం◆తోషం
బు సంధిల్లఁగన్

చ. అనవిని దానికియ్యకొని ◆ యప్పుసుపర్ణుఁడు వోయి కశ్యపుం
గని తన భాషణంబులును ◆ గద్రువ పల్కులుఁ జెప్పి తెచ్చువాఁ
డనమృత మెట్లు నేననియె ◆ డంబడి వచ్చితి నన్న నాతఁడ
త్తనయునిఁ జూచి యుల్లముము ◆ దంబును నచ్చెరువాటు
నొందఁగన్. 213

క. అమృతంబు సుదుర్లభం బ
య్యమరుల కేనియు నతిప్ర ◆ యత్నంబున గు
ప్తము సేసియుండు వాసవుఁ
డమలచరిత నీకు [1]నగునె ◆ యట్టిది దేరన్. 214

వ. వినుము. 215

చ. ఉదకము రక్షకంబగుచు ◆ నుండఁగ నుజ్జ్వలవహ్ని యందు నుం
బొదువఁ గృపాణశక్తిముఖ ◆ భూరితరాయుధహస్తులై బలో
న్మదులు మహోగ్రకోపులు ఘ ◆ నస్థిరకాయులనేక రాక్షసు
లొప్పదిగొని కావ నిన్పవల ◆ లో నమృతంబు సురక్షితస్థితిన్.

క. ఉండు నన విని విహంగవి
భుండల్లన నగుచు నీవు ◆ పుత్రస్నేహో

1. చ. నెట్లు అది దేవచ్చున్.

ధ్యుండ వయి పలికి తే బలి
యుండ నుపాయజ్ఞుఁడను మ • హోజ్జ్వలతేజా. 217

మ. అనుమానంబది యేల తెత్తు నమృతం • బన్నంగ ... గయా
తనుఁ దాఁ గొఁ గిటఁ జేర్చి కశ్యపుఁడు పు • త్రా నిశ్చయంబట్ల యే
ని నిభంబుం గమఠంబునుం గలవు వా • నిం దిన్న లా వెక్కునా
ఘనజంతుద్వితయంబు నీకు నెర • ... గల్పించి తింబోవనా.

వ. అనుటయు సంతోషించి గరుత్మంతుం డాగజకచ్ఛపంబు
లెచ్చటనుండు నెబ్భంగివి యని యడిగిన నమ్మునీంద్రుండు
డవ్విహగేంద్రున కిట్లనియె. 219

—* కశ్యపుఁడు గరుడునకు గజకచ్ఛపంబుల తెఱంగెఱింగించుట. *—

సీ. ప్రాక్పయోనిధిపొంతఁ • బర్వతం బొక్కటి
ఘనశృంగకబళితా • కాశ మగుచు
నురగనామంబున • నొప్పు నచ్చేరువ
వసియించు నొకమహా • వారణంబు
దానితటంబునఁ • దామరకొల నబ్ధి
ననుకరించుచు మధు • రాచ్ఛవారి
సంపద సొంపారు • సమదలీలల నగ్గ
జం బానగంబుపై • సంచరింప

తే. మిజ్జుఁ బల్లంబు గట్టును • మెట్టునొక్క
మట్టమై యది [1]నునుపారు • మహితమైన
యక్కొలన నీరు ద్రావఁగా • ననుదినంబు
నరుగు నయ్యిభవల్లభుఁ • డనఘచరిత. 220

---

1. క. చ. జ. నునుపారి.

ఉ. అందొకకచ్ఛపప్రవరుఁ ♦ డత్యధికంబగుకాయముఁ బలం
బుం దనరన్ వసించుజల♦ముం గొనువాంఛ గజంబు వ్రాయినం
జెందఁగనీక సంగరముఁ ♦ జేయుఁ బెనంగుచునీరు దాప్రిగా
రుం దెగియుండునిల్లిపగ♦రోష మెలర్పఁగ నాఁడునాఁటికిన్. 221

క. విను మధుకైటభు లనియెడు
దనుజేంద్రులు కచ్ఛపంబు ♦ దంతియు నై పు
ట్టినవారు దమ్మెఱుంగమిఁ
బెనఁగుదు రొండొరులతోడ ♦ భీకరభంగిన్. 222

క. ఒంటిమెయి నుండఁగా ము
క్కంటికి నాకచ్ఛపంబు ♦ కారుఁ బట్టం
గంటి యతిరి యొక్కొకటన
రెంటిం బొడువఁగ వలయు ♦ నీ వెర వారన్. 223

వ. అనుడు వైనతేయుండు. 224

ఆ. ఒకటి గొలనిలోన ♦ నుండు నొక్కటి గొండ
మీఁద సంచరించు ♦ మీరు రెంటి
నడఁగ నొక్కమాట ♦ యషరి పట్టుట కృత్య
మనిమొదరు వశంబె ♦ యట్లు చేయ. 225

వ. అనిన నది యట్టిద యుపాయంబు సెప్పెద నాకర్ణింపు
మని యమ్మునివరుండు. 226

చ. కరిపతి నీరు ద్రావుటకుఁ ♦ గాఁ జనుదెంచినఁ గూర్మ
రాజు సం । గర మొనరించు చుండి తమ ♦ కంబున
నీళ్ళులఁ బాసి వీఁకమై । దరి నడరంగఁ బట్టు నది♦తత్ప

మయంబున రెంటిఁ గూడ నీ । వెరపున యూఁది చిత్త
మున ♦ వేగిరపాటు లేక వొంచుమిా. 227

వ. అని యుపదేశించిన వీడ్కొనుటను వినతుం డయినతన్ను
నత్యాదరంబునం గనుంగొని యత్తపోధనసత్తముండు
నీవు గజకచ్ఛపంబుల నాహారంబుగాఁ గొనిన నీకుం ద్రిద
శాహారంబు దేర దొరకొనుటకు సందేహంబు లేదను
పల్కు వల్కి పరమాశీర్వాదంబు లిచ్చిన. 228

మ. విని యుత్సాహము గందళింపఁగ వియ ♦ ద్వీథీగతుం డై
విమా । ననికాయంబులు దూలఁ బక్షతివితా ♦ నస్ఫార
దీప్తివ్రజం । బినరశ్మి ప్రకరంబుఁ గీడ్పఱుపఁ బ ♦ క్షీం
ద్రుండు చంచద్గతిం । జనియెం దా నుదగాభిధాన మగు
నా ♦ శైలంబు పెందిప్పకున్. 229

క. చని యల్పశరీరుం డై
తను నెఱుఁగక యుండ మెలఁగి ♦ దానో గ్రగజేం
ద్రునిఁ గాచి నీరి కది వ్రా
యినయప్పుడు వెనుకఁ జనియె ♦ నెలమి దలిర్పన్. 230

ఉ. దంతి సనంగ భూరిమద♦ధారలగాలి యెఱింగి కూర్మ మ
త్యంతసముద్ధతిం గొలని♦కడ్డపడక్ వెస వచ్చె వచ్చినక్
దంతియు నీరువట్టున ను♦దగ్రపుఁగోపము సందడింప దు
ర్దాంతసముద్యమం బెసఁగ♦దానిపయిం గవిసెక్ మహో
గ్రమై. 231

చ. కవిసి ఖరంబులైన[1]ముని ♦ కాళ్లను వ్రేయఁగ సాము
నీరిలో । ను వెడల కుండి కూర్మ మత ♦ నుస్థిరతీవ్రనఖం
బులం బదా । గ్రవిదళనంబు సేయఁగఁ గ♦రంబున మోఁ
దఁగ వారణంబు దం । తవిహతి నొంపఁ గచ్ఛపము♦దా
రుణ మయ్యె రణంబు భూవరా. 232

ఉ. ఇమ్మెయిఁ బోరి పోరి మది ♦ నేపును గోపము నగ్గలింపఁ
గూ । ర్మమ్ము గడంగి నీర్వెడలి ♦ మత్తకరిన్ వడి నాక్ర
మింపఁగా । గ్రమ్మన రెంటిని బొడివి ♦ కచ్ఛపమున్
వలకాల వామపా । దమ్మున వారణంబును ను♦దమ్మునఁ
బట్టి తగిల్చె గోళ్ళలన్. 233

వ. ఇట్లు వినతపట్టి వట్టిన నవి దమయంగంబులు వ్రేరలం బడ
నడిచిపడుటయు నతండు. 234

మ. పెలుచన్ గోళ్ల నొత్తి యగ్గజముఁ దాఁ ♦ బేల్చన్
వసం బేది మూ । ర్ఛల నొందన్ వెస నెత్తి మేఘయు
గళీ ♦ సకోల్లసద్గైరికా । చలసైహాయసకేలియో యన
నభ ♦ స్సంచారి యై యుబ్బున । గలికన్ దవ్వుగఁ బాఱి
యొక్క ఘనవృ ♦ క్షం బయ్యెడం దోఁచినన్. 235

ఆ. దానిమీఁద నుండి ♦ వాని రెంటిని భుజిం
పంగ మదిఁదలంచి ♦ పంచయోజ
నములు నిడుపు గల్గు ♦ రమణీయశాఖపై
గరుడుఁ డెలమి నెఱఁగెఁ ♦ గురువరేణ్య. 236

---

1. క. చ. జ. మునుఁగాళ్ళ.

క. ఎఱఁగినయప్పెను ప్రేఁగున
విఱుగుటయును శాఖ చూచి ♦ విహగేంద్రుఁడు గొం
దఱు మునుల నందుఁ గన్గొని
వెఱపున నాత్మీయచిత్త ♦ వృత్తి గలంగన్. 237

తే. అవనిఁ బడ నీక శాఖఁ జం ♦ చువునఁ బట్టి
పట్టి వాలఖిల్యస్థితుల్ ♦ పల్లటిలక
యుండ వెరవున ధరియించి ♦ యొయ్య నొగయఁ
జూచి యవ్వాలఖిల్యులు ♦ చోద్య మంది. 238

వ. వైనతేయుం డగుట మనంబుల ననుసంధించి కరుణించి.

క. ఈతఁడు పక్కలఁగ నోరులకు
నీ తెఱఁగుబలంబు వెరవు ♦ నేల కలుగు నం
చాతపశాఖ విడిచి చని
రాతని దీవించి యోగ్య ♦ మయ్యెడు నెడకున్. 240

వ. చనినఁ గరుత్మంతుండు సంతోషించెఁ బెనసంతోరంబు.

ఆ. విపులశాఖ నిచట ♦ విడచిన నిచ్చటి
జంతుకులము లెల్లఁ ♦ జచ్చు నింక
నేమి సేయువాఁడ ♦ నే నను నెవ్వగ
వుట్టె నవ్విహంగ ♦ పుంగవునకు. 242

వ. అట్టియెడ. 243

తే. నిందితాచారయుతము పు ♦ళింద దేశ
మంబుధిప్రాంత మీశాఖ ♦ యందు విడువ
నమరవరులపం పిడి విహ ♦ గాధినాథ
యను నెలుంగు నభంబునం ♦ దావహిల్లె. 244

క. విని సత్వరముగ నటఁ గొని
చని యుద్దేశమునఁ గల్గు ♦ జనములు మృతిఁ బొం
ద నతం డాచక్కటి నా
ఘనశాఖయు నెమ్మనంబు ♦ కలఁకయు విడిచెన్. 245

వ. విడిచి భరితలీలంబుగా నొక్కశైలంబువిశాలతటంబున
కుం బోయి. 246

క. కరికచ్ఛపముల పెన్నె
త్తురుఁ గండలుఁ గ్రొవ్వు మెదడుఁ ♦ దుష్టిగఁ బక్షీ
శ్వరుఁ డాని యధికబలబం
ధురుఁడై యమృతమున కేఁగె ♦ దుర్దాంతగతిన్. 247

వ. ఇవ్విధంబున. 248

క. చని దానిచుట్టు మండెడు
ననలంబును జూచి తన్మ ♦ హత్తరజిహ్వాల్
దనికిన నెఱకలు గమరునో
యనుతలఁపున బ్రహ్మఁగాన ♦ నరిగె రయమునన్. 249

వ. అరిగి తచ్చరణంబులకుం బ్రణతుండై కేలు మొగిచి. 250

చ. వినతకుదాస్యమొందెనొక ♦ వెంటఁ దదీయనిరాసహేతువై
యనఘవిచారసాకునమృ ♦ తాహరణంబువిధేయమయ్యెన
ప్పనిమెయినగ్నిచేతనగుఁ ♦ బాటగునన్నెఱతో భవద్దయా
వననిధినాశ్రయించుటకు ♦ వచ్చితినార్తశరణ్యకావవే. 251

వ. అనుటయు.

చ. అటనికివత్సలుండగుట ♦ నంబుజగర్భుఁడు వెన్నపై పయిన్
వితతముగాఁగ జిహ్వలకు ♦ వ్రేఁగగునట్లుగఁ జాలవైచినం

ఖగవరేణ్యుఁ డక్కఁ బడుఁ బావకుఁ డయ్యెడఁ జొచ్చి నీదువాం
ఛితము ఫలింప సత్వరతఁ జేకొను మయ్యమృతంబు నావుడున్

ఆ. ఆత్మఁ బొంగి మ్రొక్కి యతఁ డాలమందలు
పరపులైన యెడల కరిగి యరిగి
కొండయంత వెన్న గూర్చి వేగమ కొని
పోయి యమ్మహాగ్నిఁ బొదియ వైచి. 254

గరుడుఁ డింద్రుని జయించి యమృతంబు దెచ్చి కద్రువకుఁ జూపుట.

శా. నీరుం బాయఁగఁ జల్లి రాక్షసుఁ యున్మేషంబు మర్దించి హృ
త్సాహోదారుఁ డయోమయంబయిన యజ్జాలంబు వే వ్రచ్చి దు
ర్వారస్వైరవిహార మొప్ప నమృతగ్రాహం బొడం గూడు మం
దారాపీథిజనం దొడంగె మగుడన్ దర్పంబెలర్పన్ వడిన్.

వ. అంతియు నెఱిఁగి. 256

మ. అమరేశుం డసముద్ధతిన్ వెడలి దేవానీకముల్ దోడ్పడన్
సమరక్రీడకుఁ జొచ్చి పక్షిపతిచే సైన్యంబు లెల్లన్ విధూ
తములైనం గనుఁగొనఁ గెంపెసఁగ రౌద్రంబైన చిత్తంబుతో
డమహోగ్రతఁ బొల్చు వజ్రమున సవష్టంభోగ్రుఁడై వైచినన్.

క. అదియొకఁడుఁ జేయఁ జాలక
విదళితశైల మగుతనదు విలసన మచటం
గుదియుట కనకుం దెలిసిన
మద మెఱి గిరిభేదికడకు మగుడం జనియెన్. 258

క. చేయునది లేక నిర్జర
నాయకుఁడును వెఱఁగుపాటు నను మాన్పడుచుం

బోయెం గ్రమ్మఱి ధరణీ
నాయకు నిజపట్టణంబు ♦ నకు దీనగతిన్. 259

చ. అజనియనుగ్రహంబున వి ♦ హంగమవల్లభుఁడట్లుసాలస
త్కృజముగుశౌర్యసంపదప్ర ♦ కాశతఁబొందఁగఁగెలిసల్పియిం
ద్రజయమహోత్సవంబున ను ♦ దాత్తయశఃపరిపూరితంబులై
త్రిజగములున్ వెలుంగనలిఁ♦దెచ్చెసుధారసపూర్ణభాండమున్

తే. తెచ్చి డించి కద్రువ ప్రీతిఁ ♦ దేలఁజూపి
తల్లిచెఱ వాపికొని పొంగి ♦ చెల్లునాఁగ
డమున మగుడ నయ్యమృతభాం ♦ డంబు దాన
పుచ్చికొని యెడ గలుగంగఁ ♦ బోయి నిలిచి. 261

వ. తన్ను వెఱఁగుపడి చూచుచున్న కద్రువ నుద్దేశించి. 262

మ. జననీనీవమృతంబుదెమ్మనినయా♦ సత్యోక్తివాటించియేఁ
జని నానావిధకర్మకర్మఠుఁడనై ♦ సాధించి వేతెచ్చితిన్
వినునానీయొడఁబాటుసెల్లెజనులన్ ♦ విన్పించితిం దెల్లగా
వినతందోడ్కొనిపోయెదన్ మనమునన్♦విభ్రాంతిలేకుండుమీ.

మ. అనిధర్మస్థితితోన మాటవెర వే ♦ పారం దగం బల్కి నే
ర్పునకున్ లోకముమెచ్చఁగద్రువకుఁజెం ♦ పుంగీర్తియున్
మాయ సొం
పునఁదల్లిందనయింటికన్పియమృతం♦బుం గమ్మఱన్ గక్కు
నం గొని పక్షీంద్రుఁడువోయి యింద్రుఁడెలమిం ♦ గుత్త
రంగనిచ్చెం దగన్. 264

వ. ఇవ్విధంబున నౌచిత్యంబు సంస్తుత్యంబుగా నమృతం
బమృతాశనపతికి నొసంగి యొసకం బెసంగు తేజంబుస్త

విరాజితుం డయి యావృత్తనైరిని సూరెల నున్నసుర
లను మునులను గలయం గనుంగొని. 266

చ. కొడుకులఁ బంచి తెల్పెసఁగు • గుజ్జమువాలమునందునల్లఁగ
లైదుక్రియఁదీర్చి పన్నిదము • గెల్చినకద్రువ నేనుమాటమై
నొడిచితిఁదల్లిదాసియగు • టోర్వకతండ్రియనుజ్ఞమీకెదు
ర్పడినమురుద్ధతిఁ మఱచి • బాంధవసత్కృతినాదరింపుఁడీ.

వ. అని వెండియు. 267

క. వినుఁ డట్టులు పాపము సే
సినకద్రువసుతులఁ బొదివి • చెండుదుమత్తుం
డనితాంతోగ్రవిహారం
బునఁ దండ్రియు మీరు ధర్మ • మును సాక్షులుగన్. 268

వ. అని పలికిన సతని నందఱు నభినందించి రమ్మునులు సుర
లును బురందరునితోడ నితనికి నొక్కవరం బొసంగ
వలదె యనిన నతండు దలంచికొని దరహాసితంబుతో
వారల నాలోకించి మనవరంబునకు నాసపడియెడుకొలం
దివాఁడు గాఁడితండు సాక్షాద్విష్ణుండు కృష్ణుం డన
శూరుఁ డనుయాదవధాత్రీశునకుఁ బౌత్రుండై లోకహి
తార్థంబుగాఁ జరియింపం గలవాఁ డీమూర్తియు విడువం
డు వివిధవర్తనంబుల వినోదించుచుండు ననియెఁ దదనం
తరంబ సముచితప్రకారంబున జంభారిని వారలను
దా నామంత్రితులం జేసి. 269

సీ. అజుఁ డుపలాలింప • నద్దేవుఁ గావించు
వరభోజనంబులఁ • బెరిఁగె నితఁడె

ఘనకాయజవసత్త్వ • గజకచ్ఛపముల నో
క్కొత్తున లీలమై • నెత్తె నితఁడె
విపులభూరుహశాఖ • విఱిగిన మునిహితా
రంబుగాఁ జంచునఁ • దాల్చె నితఁడె
సురసేనతోఁ బోరి • జరుని నిర్జించి యు
ద్దీప్తుఁడై యమృతంబు • దెచ్చె నితఁడె
తే. తల్లిదాస్యంబుఁ దనబాస • దప్ప కుండఁ
బాపి యాసుఖ మరల న • ప్పాకశాస
నునకు దయ నిచ్చె నీతఁడె • యనుచుసిద్ధ
సాధ్యు లగ్గింప గరుడుఁడు • సనియె మగిడి. 270

వ. అని చెప్పి భీష్ముండు. 271

క. మానవలోకకలితబహు
లానందకరంబు నిష్క • లావ్యయసుఖసో
పానము సగుసౌపర్ణా
ఖ్యానము విని పుణ్యతముఁడ • వైతి నరేంద్రా. 272

వ. అనినం బాండవాగ్రజుండు సంతసించి విప్రున కెద్దియే
నియు నిచ్చువాఁడుగా నొడంబడి యీనివాఁ డేమిగతిం
బోవం గలవాఁ డని యడుగుటయు నతం డతనితో నొక
నిదర్శనంబున నది యెఱింగించెద విను మని యిట్లనియె.

సీ. ఒక్కసృగాలంబు • నొకవానరంబును
ప్రీతిమైఁ గూడి వ • ర్తించుచుండుఁ
దొలుపుట్టువున మాన • వులును నెచ్చెలులునై
యుండుట గూర్చి నొం • డొంటి కొక్క

యెడ నొకనాఁ డవ్వ ♦ జడుఁడోడ నాక్రోశి
గటకటా నీ కిట్లు ♦ గాసిను పోయ
మైనపీనుఁగునంజు ♦ డాహార మైనట్టి
భవము వాటిల్లుటే ♦ పాపమునన్
తే. యనిన జాతిస్మరణవంత ♦ మగుటఁ జేసి
యది విషాదముఁ బొంది ధ ♦ రామరునకు
నీ నొడంబడ్డధన మీన ♦ కాన యిట్టి
నీచతరజాతియందు జ ♦ న్మింప వలసె. 274

వ. అని తెలిపె నట్లగుటం జేసి యాసగొల్పి విప్రునకయ్య కుస్కి యొప్ప దని చెప్పిన నప్పాండవాగ్రజుం డహీన గుణవర్ణనీయుం డయిన హీనవర్ణునకు మంత్రతంత్రాదు లుపదేశించుట ధర్మవిరుద్ధంబయి యుండునొకో యని యడిగిన నయ్యనిమిష నదీనందనుం డీప్రశ్నంబునకు నుత్తరం బగునది యొక యితిహాసంబుగల దాకర్ణింపు మని యిట్లనియె. 275

బ్రాహ్మణుఁడు హీనవర్ణునకు వైదికమంత్రంబు లుపదేశింపఁ గూడ దనుట.

సీ. హిమగిరిమీఁద న ♦ నేకద్విజులు దప
మాచరింపంగ న ♦ య్యాశ్రమమున
కొక్క శూద్రుండు ధ ♦ ర్మాపేక్షఁ జేతెంచి
యమ్మునులకు గురుఁ ♦ డగుమునీంద్రుఁ
గని కృప నుపదేశ ♦ మొనరింపవే తపో
వృత్తికై నా కని ♦ వేఁడుటయును
జనదు వైదికము శూ ♦ ద్రున కుపదేశింప
నీవు శుశ్రూషమై ♦ నిలుపు మనియె

తే. ననుడు వాఁడు శుశ్రూషకుఁ ♦ డై వసించె
గుడిసె యొకదెసఁ గావించి ♦ కొని ముదమున
నతిథిసుర పితృపూజ ల ♦ త్యధికభక్తి
తోడఁ జేయుచు నొక్కింత ♦ గీడు లేక. 276

క. నియతియు వినయముఁ జూచిన
దయ పుట్టెడునట్లు గాఁగ ♦ ధర్మనిరూఢ
క్రియ లొనరింపఁగ మునిపతి
ప్రియమునఁ గనుఁగొనుటకై య ♦ రిగె నచ్చటికిన్. 277

ఆ. అరిగి యతనిచేయు ♦ నయ్యనుష్ఠానంబు
లొనఁ గానివాని ♦ మానఁ జెప్పి
యనఘ యిట్లు సేయు ♦ మని యుపదేశించెఁ
గరుణపేర్మిఁ బుణ్య ♦ కర్మగతులు. 278

క. అతఁడు దానికి నతిసం
ప్రీతాత్ముం డగుచు నడపి ♦ పిదపం గాలం
బై తెగి యొకనృపునకు సం
జాతుం డయ్యెను సమస్త ♦ సద్గుణములతోన్. 279

క. మునిపతియుం దఱితోడన
తనువు విడిచి యరిగి యతని ♦ తండ్రికడన్ వి
ప్రునకుం బుట్టెన్ వేదా
ద్యనుపమవిద్యలకు నెల్ల ♦ నావాసం బై. 280

చ. పదపడి యక్కుమారకుఁడు ♦ పట్టము గట్టి పురోహిత
త్వమున్ । విదితవిభూతితో నొసఁగె♦విప్రునిపుత్రున కవ్వి
భుండు న।వ్వొదవెడుమోముతో నతని♦నోరలు వాఱఁగఁ

జూచు నాతఁడె। య్యది గత మెక్కొ నవ్వానకుఁ నంచు
మదిం దలపోయు భూవరా. 281

వ. ఒక్కనాఁ డవసరంబు గాంచి యప్పురోహితుం డాభూవ
రునితో దేవా నన్నుం గనిసప్పుడు నవ్వుదు నావలన నేమి
కీడు గల దది యెఱింగింపవే యిదియ నాకు వరంబని
వేఁడిన నజ్జనపతి దనకు జాతిస్మరత్వంబు గలుగుటం జేసి
పూర్వజన్మంబు దెలిపి యక్కాలంబునం దనయనుష్ఠానం
బున నేమేని విహితంబు లుపదేశించుట దేటపడం బలికి
శూద్రవిషయోపదేశంబునం బరమగతి దప్పి యిప్పాట
రాజసేవాత్మకం బైనపౌరోహిత్యంబు నడపుటకై నీకుం
బుట్టవలసె నేను బుట్టు వెఱింగి పుట్టినవాఁడ నగుటం (జేసి
యెఱింగి) నవ్వుదు నవ్వునకుఁ గతం బింతియ కాని నీ
వెండుకల్మషంబు గలవాఁడవే మహాధర్మపరుండవు గురుం
డ వాదుష్కర్మంబునకుం బ్రాయశ్చిత్తంబు సేసికొమ్మని
యనేక గోవులం గనకరాసులను నొసంగిన నాభూసురోత్త
ముండు పురాతనజననకృతం బగుసుకృతంబునం జిత్తంబు
నిర్మలం బై యుండుకతంబున నారాజు సెప్పినంతవట్టునుం
గలవ్రాలెఁదనకుఁ దోఁచినం దోషితుండై దానంబులం దీర్థ
స్నానంబుల మఱియు జపహోమాదిపుణ్యవిధానంబులం
బాపంబులు వాపికొని యాపుట్టువు నీఁగికొని సంయమిసం
తానజాతుండై యెప్పటియాశ్రమంబునం దపం బాచరించి
మహాపదంబు నొందెఁ గావున బ్రాహ్మణక్షత్రియవైశ్యు
లకుం దక్కఁ దక్కటివారికి నుపదేశించి బ్రాహ్మణుండు
కల్మషభాజనం బగు బ్రాహ్మణాదులకుం బరీక్షాపూర్వ

కంబుగా నుపదేశింప నగు నని చెప్పిన నప్పుడమిఱేఁడు
లక్ష్మి యెట్టిజనంబులయందు వసియించు నని యడిగిన
నాదేవవ్రతుం డతని కిట్లనియె. 282

— లక్ష్మీనివాసస్థానములు. —

క. నారాయణాంకతలమున
శ్రీ రాజిల్లంగఁ జూచి ♦ చిత్తం బలరి
స్మేరం బై రుక్మిణి వి
స్తారరుచిరనయన యగుచు ♦ సంభావనతోన్. 283

వ. నీ వెట్టిపురుషులయందు నెట్టిభామలపాల వసియింతు
వని నాదేవి మకరధ్వజమాతకుం జెప్పినవాక్యంబుల
యర్థంబు లుపన్యసించెదఁ దాన నీయడిగినయది దేటపడు
నాకర్ణింపుము. 284

సీ. నిత్యసత్యులు శౌచ ♦ నిరతులు గురుభక్తు
లప్రమత్తులు దక్షు ♦ లమలమతులు
సత్కర్మపరులు వి ♦ జ్ఞానముఁ దపము దా
నము బ్రహ్మచర్యంబు ♦ శమముఁ గల్గు
వారలు ప్రీతి నా ♦ వసియించునిక్కలు
క్రూరు నాస్తికుఁ గృత ♦ ఘ్నునిఁ గుబుద్ధి
వర్జింతు నెంగిలి ♦ వర్జించి [1]యిలువడి
ఘటశుద్ధి గలిగిన ♦ కాంతలందు
తే. నిల్తు వల్లభప్రతికూల ♦ నిష్ఠురాత్మ
నన్యమందిరగామిని ♦ నధికనిద్ర

1. క. గ. చ. 'యిలువాడి'.

యైనపూనినిఁ దోఁజఁగుదు ♦ నబ్జనీత
టాకతరుషండపుష్పవా ♦ టముల నిలుతేం. 285

వ. అని చెప్పిందత్ప్రకారంబులు బుద్ధిగతంబులు సేసికొమ్మ
నినం గురుపతి పురుషుల పురంధ్రుల సంగతియందు సం
స్పర్శసుఖంబునతిశయం బెవ్వరికిం గలుగు నని యడిగిన
వియత్తటినీతనూజుం డివ్విషయంబున కొక్కయితిహాసంబు
గలదు విను మని యిట్లనియె. 286

భంగాస్వనుఁ డనురాజు స్త్రీయై సుమాయలం గాంచినప్రకారము.

సీ. అనఘ భంగాస్వనుం ♦ డనురాజు పుత్రార్థి
యై వజ్రికప్రియం ♦ బగుమఖంబు
సేసి పుత్రుల నవి ♦ శేషుల నూర్వురఁ
గని సంతసంబునఁ ♦ గ్రాలుచుండ
నాతఁడు వేఁటకై ♦ యరిగినచో వజ్రి
దిగ్భ్రాంతి పుట్టించి ♦ తేరకాఁడు
ననునట్లు సేయ న ♦ జ్జనపతి యెక్కిన
తురగంబుతో నొంటి ♦ దూరమైన

ఆ. కాన కేఁగి తృష్ణ ♦ గదిరిన నలుగడ
నరసి యొక్కపద్మ ♦ సరసిఁ గాంచి
వెన్నుమునుఁగ హయము ♦ నన్నీరఁ దిగిచి తాఁ
దనివుసొంపు మిగుల ♦ మునిఁగి లేచి. 287

క. భూనాథుఁడు దృష్ణ సెడం
బానక్రియ యాచరించి ♦ భామిని యై తఱ

దాన కనుంగొని విస్మయ
మూనెదుమనితోడ సరసి • నొయ్యన వెడలెన్. 288

సీ. వెడలి చింతించి యా • యొడలితో నేభంగిఁ
మరగంబు నెక్కుదుఁ • బురజనంబు
లేను బోయినఁ జూచి • యేమని తలఁతురో
కొలఁతు లే మనువారొ • పుత్రులేమి
గాఁగ సాహింతురో • కానన యుండంగ
వచ్చునే పోవంగ • పలయు నెట్లు
నని విచారించి పో • యిన నెల్లవారును
నాశ్చర్య మందుచు • నంత నంతఁ

తే. గనుఁగొనంగ మంత్రి • గణము రావించి ది
గ్భ్రాంతిఁ దాను బోయి • [1]పద్మసరసి
యందు మునిఁగి వనిత • యగుట యెఱింగించి
రాజ్యమునఁ దనూజ • రాజ నిలిపి. 289

ఉ. కానకు నేఁగి తాపసులఁ • గాంచి తపం బొనరింప నం
దొకం । డానలినాక్షిఁ బొంది ప్రియుఁ • డై నడపెం
బ్రగమవృత్తి నందనుల్ । దానికిఁ బుట్టి రిద్ధబల • దర్పులు
నూర్వురు వారిఁ గొంచు న । మ్మానిని పూర్వపుత్రకస•
మాజముపాలికిఁ బోయి నెమ్మితోన్. 290

వ. తనకు నొక్కతాపసుండు ప్రియుం డగుటయు వానివలన
నత్తనయశతంబు జనియించుటయు నెఱింగించి. 291

---

1. గ. పద్మవనమునందు.

క. మగతనమునాఁడు మీరు
సుగుణతనమునప్పుడు వీరు ♦ నాయం బుపయం
బగుటను దోడంబుట్టువు
లగుదురు ధర వంచి కుమారు ♦ లందఱు ననుచున్. 292

క. భ్రాతృస్నేహము గల్గి య
రాతులు భయ మందఁగా ధ ♦ రారాజ్యము సం
ప్రీతి ననుభవించిరి జను
లాతతహర్షమునఁ బొంద ♦ నందఱు నెమ్మిన్. 293

తే. దానిఁ గని పాకశాసనుఁ ♦ డేను వీని
కహితముగఁ జేయ నిది హిత ♦ మై ఘటించె
నధికపుత్రసమృద్ధి రా ♦ జ్యాభివృద్ధి
నిమ్మహీపతిసమ్మదం ♦ బినుమడించె. 294

వ. దీని విఘటింపం జేయుదు నని భూసురాకారుండై వచ్చి
పూర్వ్వాలం గాంచి. 295

క. ఆరాజకుమారులమతి
నీరసము జనించునట్లు ♦ లెక్కడిజనకుం
డేరికి నేనియుఁ బుట్టిన
వారిం దోఁబుట్టువులుగ ♦ [1]వల్వాం జనునే. 296

వ. అని మఱియు ననేకప్రకారంబులం జెప్పి వార లెఱుంగ
కుండ నపరకుమారుల కడకు [2]నేఁగి యితకరిమాటల
మొత్తంబుల వారలచిత్తంబులను గలంచె. 297

---

1. చ. జ. వాల్వాం. 2. గ. నేఁగి మతకరిమాటల; చ. వచ్చి యితక్కరిమాటల.

క. అనిమిషవరుఁ డిష్వోఘమున
జనియింపఁగఁ జేసెఁ బగ య ♦ సంగతు లై వా
రును దెగి యొండొరువులతో
నని బెట్టుగఁ జేసి చచ్చి ♦ రందఱు నధిపా. 298

ఉ. చచ్చిన నత్తపస్వినతి ♦ సన్నులు మోమును మోఁది
కొంచుఁ బై । వెచ్చనికన్నునీ రడర ♦ వీడినవేనలితోడఁ
బెల్చ వా । పుచ్చి తనూజులం బనువఁ ♦ బొంచి కనుం
గొని పోయె విప్రుఁడై । యచ్చటికిన్ సురాధిపతి ♦ యాతని
జూచి లతాంగి వెక్కుచున్. 299

ఆ. కరుణ మొగమునందుఁ ♦ గనుఁగొని తాను ము
న్నర్థి వేఁటప్రొంపు ♦ టాది గాఁగ
సకలసుతులు నాజిఁ ♦ జచ్చుట తుదియుఁగఁ
గలుగువర్తనంబు ♦ దెలియఁ బలికె. 300

క. విని యతఁడు నిర్మఁడ నా
కనిష్ట మగుక్రతువుఁ జేసి ♦ తడి హేంపు గా
నినుఁ బఱచితి నిత్తెఱఁగున
ననుటయు సంభ్రమసమేత ♦ మైనభయమునన్. 301

క. ఇలఁ జాఁగి మ్రొక్కి యటు తన
యులకై సమ్మోహబుద్ధి ♦ నొనరించితిఁ ద
ప్పలఘుదయఁ జూడు నీ కేఁ
జలమునకుం బాత్రమే వి ♦ శాలయశోర్థి. 302

వ. అని రామ యై యున్నరాజన్యుండు దైన్యంబు తోఁపం
బలికిన బలసూదనుండు ప్రసన్నుండై. 303

ఇంద్రుఁడు భంగాస్వనునకుఁ గోరినవరంబు లిచ్చి యనుగ్రహించుట.

సీ. ఇచ్చెదఁ గొందఱ • నెత్తఱిఁ గాంచిన
తనయుల నొసఁగుదు • ననిన నతఁడు
కాంతనై యుండి యేఁ • గనినవారల నిమ్ము
దేవ నాపురుషుఁ డొల్లి • నీవు గన్న
ప్రజల నే లడుగవు • నిజము సెప్పుము నాకు
ననియెఁ బురందరుం • డవ్విభుండు
వెడసిగ్గుపాటుతోఁ • బడఁతుల కర్మిలి
పెద్దల దెసఁ గడుఁ • బెద్ద యనిన

తే. సత్యవాది వైతి • సకలతనూజులు
బ్రదికి నెగడువారు • భామినీత్వ
మైన్య ముడిపి పురుష • తయు నిత్తు నీకని
పాకశాసనుండు • వల్కె నధిప. 304

క. విని యజ్జగతీనాథుఁడు
తనయుల నందఱను నీదు • దయఁ బడసితి నే
వనిత నయి యిట్ల యుండెద
ననఘా యువ్వరము నొసఁగు • మని పల్కుటయున్. 305

వ. విస్మితుండై యింద్రుండు దీనికిం గతంబేమి యని యడిగిన నాభంగాస్వనుం డిట్లనియె. 306

క. సురతంబునఁ గడు నెక్కుడు
పురుషులకంటెను సుఖంబు • పొలఁతులకు సురే
శ్వర యట్లగుటను నా కీ
వెరవున రమియించి నిలువ • వేడుక గలిగెన్. 307

తే. అనిన నట్టులేని ◆ నేఁ గాక యిమ్మెయి
విపులసౌఖ్య మొంది ◆ విహరణంబు
సలిపి నిలుపు మనుచు ◆ శక్రుండు సనియె భం
గాస్వనుండుఁ బ్రీతి ◆ నట్ల యుండె. 308

వ. అని చెప్పి భీష్ముండు పాండవాగ్రజా దీన నీయడిగినయ
ర్థంబు దెలిసి కొమ్మనిన నమ్మనుజపతి బహువిధము లగు
ధర్మంబులు భవత్ప్రసాదంబున వినుచున్నవాఁడ నివి
యెల్లను జన్మమరణాదిదుఃఖంబులం బాపం జాలునే యనే
క జననీ జనకులకుం బుట్టుచు సంసారచక్రంబునం దిరుగం
జాల గర్భవాసం బనునరకం బను భేదంబు గలదె సచరా
చరం బైనయిజ్జగం బస్థిరం బట్లుం గాక దీని విషాన్నం
బుచందంబు గాఁ గనియెద భవమోక్షణం బగువైష్ణవ
ధర్మం బుపదేశింపవే యిది యీయుగంబునం దిరోహి
తం బగుట కృష్ణద్వైపాయనుండు సెప్పె మీయనుగ్ర
హంబున నెఱింగెద భవదీయచరణంబులు శరణంబుగాఁ
బ్రపన్నుండ నైతి నని ప్రార్థించిన నమ్మహాత్ముండు పగ
తురం దెగటార్చి పేర్చి పూజ్యం బగు సామ్రాజ్యంబు
గైకొని తదీయంబు లగుసుఖంబు లనుభవించు చుండుట
గీడుగాఁ జూడఁ గురుకులచూడామణి యగునీకుం జనుఁ
గాక యథావస్థ లగురాజ్యపదస్థుల తలంపుల చొప్పె
యిది మిథిలాపతి యగుజనకుండుం బోలెం బలికెద వని
యుపలాలించి యమ్మహీపాలున కిట్లనియె. 309

క. పురుషాతిగ మై తోఁచుచు
నిరూపణము సేయ నూఁది ◆ నిర్దేశింపన్

వెరవు వడక శాశ్వతసుఖ
భరితత నిర్వాణ మనఁగఁ ♦ బడుఁ బ్రకృతి నృపా. 310

క. ప్రకృతులు పెక్కన్నింటికి
[1]నకృత యనం జనినయదియ ♦ యాద్య మహీపా
లక పురుషరూపిణియు నై
వికృతిం బొరయదు వివేక ♦ విజ్ఞాత యగున్. 311

క. విను సంసారపథమునకు
ననురూపతఁ దోఁచు చుండ ♦ నన్యప్రకృతుల్
దనతోఁపు భవనిరాసం
బునకుం గారణము గామ ♦ మునఁ బిహిత మగున్ 312

క. కావునఁ గామక్రోధము
లావిర్భూతములు గాని ♦ యట్లుగఁ దత్స
త్త్వావేశంబున [2]నూనస్వము
భావం బివ్విధము విష్ణు ♦ పరత కుమారా. 313

క. నృప వైష్ణవధర్మము నీ
కుపదేశించితిఁ బ్రసాద ♦ యుతుఁడ వగుచు సా
రవుఁ దెరు వగునిది గనికొని
యపగత సంసారభయుఁడ ♦ వై నడవు తగన్. 314

వ. అనిన విని సంప్రీతుండై ధర్మజుండు భీష్మునితోఁ దత్త్వం
బులు నధ్యాత్మంబులు నధిభూతంబులు నధిదైవంబులు
ననుసర్వంబునకుం గర్తయు భర్తయు హర్తయు నగుచు

---

1. గ. నకృతత యనఁ జనిన: అ. నకృతి యనం జనిన. 2. గ. మానస్వము: జ. నునుపుము. అ. దనుపుము. 3. క. ననాతనుండును.

సకలభూతంబులుం దన్నుపజీవింపం బెంపారువాని నెఱిం
గింపవే యనుటయు నతనికి నమ్మహితాత్ముండిట్లనియె 315

క. సనకుఁడు సనందనుండును
సనత్కుమారుఁడు సనత్సు ♦ జాతుఁడు నలువుర్
తనయులు బ్రహ్మకుఁ బంచముఁ
డును మష్టుండును వసిష్ఠుఁ ♦ డును శంకరుఁడున్. 316

ఆ. అనఘ విను మరీచి ♦ యనఁగ భృగుం డన
నంగిరసుఁ డనఁగ న ♦ నంతరంబ
యత్రి యనఁ బులస్త్యుఁ ♦ డనఁ బులహుం డనఁ
గ్రతు వనంగఁ బుట్టె ♦ సుతచయంబు. 317

వ. ఆసనత్సుజాతుం డంగుష్ఠప్రమాణమూర్తియుం బ్రజ్వల
దనలస్ఫూర్తియు నయిలోకంబుల నెందునుం జరియిం
చుచు నొక్కనాఁడు మేరుశిఖరంబున నారదుండు సన్ని
హితుం డగుటయుఁ దదీయసల్లాపసౌఖ్యం బనుభవించు
చున్నయెడ నిట్లపోలె నడిగిన నారదునకు నమ్మహాయోగీ
శ్వరుండు సెప్పినవాక్యంబు లితిహాసరూపంబునం జెల్లు
నవి యుపన్యసించెద భవత్ప్రశ్నంబున కుత్తరం బగు
నాకర్ణింపుము.

—* సనత్సుజాతుండు నారదున కుపదేశించిన తత్త్వప్రకారము. *—

క. దశకల్పసహస్రంబులు
నిశ యింతియ దివస మిది సు ♦ నిద్రారతికిన్
విశద ప్రబోధమునకు
న్వశగతకాలములు విష్ణు ♦ నకు విమలమతీ. 319

క. అవ్యక్తుం బనఁగాఁ దన
దివ్యాత్మన కలిగి యుండు ♦ ధీసారనిధీ
భవ్యాత్మ లభేదస్థితి
నవ్యాహతదృష్టిఁ గాంతు ♦ రయ్యమళమ్మున్.

వ. అప్పరమేశ్వరుండు. 321

క. రే నిద్రించుఁ బ్రభాతం
బైనఁ మేల్కని సృజించు ♦ నంబువులఁ దగం
దా నం దిడుఁ దనవీర్యము
దాన మహాండ మగు హేమ ♦ తాస్ఫురితంబై. 322

వ. తదనంతరంబ.

తే. బ్రహ్మఁ గల్పించి దానికిఁ ♦ బతిఁగఁ జేయ
నమ్మహాత్ముఁ డహంకార ♦ మావహించి
మనసుఁ బదియింద్రియములు బు ♦ ద్ధిని ఘటించి
చదలు మొద లగుభూతపం ♦ చకముఁ జేయు. 324

వ. అయ్యాకాశపవనాగ్నిజలభూము లగుభూతంబు లేనింటికి గుణంబులు గా శబ్దస్పర్శరూపరసగంధంబు లావహించుం గ్రమంబున దేవమునిదానవగంధర్వకిన్నర నరాదిజంతుజాలంబులం గల్పించు నన్నియు నహంకారవ్యాప్తంబులయి యవ్యక్తసాగరంబున మగ్నోన్మగ్నంబు లగుచుండు

క. విభుఁ డావిష్ణుం డేత
త్ప్రభవస్థితివిలయముల శు ♦ భము నశుభంబుం
బ్రభు వై తగఁ గాంచి నడిపి
విభవోజ్జ్వలకేలి సల్పు ♦ వినుము మహాత్మా. 326

తే. అంబరాదిభూతములు శ • బ్దాదిగుణము
లింద్రియంబు లహంకార • మిద్ధతేజ
మనము బుద్ధి యవ్యక్తంబు • మహితవేద
వేద్యతత్త్వంబు లీచతు • ర్వింశతియును. 327

వ. అధ్యాత్మాదులు సెప్పెద నాకర్ణింపుము. 328

సీ. శ్రోత్ర మధ్యాత్మంబు • సూవె శబ్దం బధి
భూతంబు [1]దిక్కులు • పురుషముఖ్య
యధిదైవముల్ చర్మ • మధ్యాత్మ మందలి
[2]సంస్పర్శ మధిభూత • సంజ్ఞకంబు
దానికి నధిదైవ • తంబు [3]విద్యుత్తు నే
త్రంబు దా నధ్యాత్మ • కంబు రూప
మధిభూత మాదిత్యుఁ • డధిదైవతము జిహ్వ
యధ్యాత్మకము రస • మారయంగ

తే. దానియధిభూత [4]మప్పతి • దదధిదైవ
తంబు ఘ్రాణ మధ్యాత్మంబు • దలఁప గంధ
మనఘ యధిభూత మగుఁ దదీ • యాధిదైవ
తంబు [5]మారుత మంద్రుడు వి • ద్వజ్జనమ్మ. 329

వ. ఇది బుద్ధీంద్రియ ప్రపంచంబు. 330

సీ. పాదపాయూపస్థ • పాణివాగ్వర్గంబు
గర్మేంద్రియము లివి • నిర్మలాత్మ
యధ్యాత్మములు వాని • కగు నధిభూతముల్
గంతవ్యమును విస • ర్గంబు నోలి

---

1. చ. వాయువు; జ. జవియును. 2. క. స్పర్శన మధిభూత. 3. అ. మరుత్తు. 4. క. ముదుపతి: అ. ముదకము. 5. అ. మేదిని యంద్రుడు.

నానందమును విను ♦ మనఘ కర్తవ్యవ
 క్తవ్యంబు లన నధి ♦ దైవతములు
వాసుమిత్రి ప్రజా ♦ పతిశక్రవహ్నులు
 మఱి యహంకారంబు ♦ మనసు బుద్ధి
తే. పూజితాధ్యాత్మకము లధి ♦ భూతవృత్తి
వెలయు నభిమానమంతవ్య ♦ ములును నిశ్చ
యంబు నధిదైవములు వేధ ♦ యమృతకరుఁడు
బ్రహ్మ మిది వేదవాక్య ని ♦ ర్ణయవిధంబు. 331

క. ఇవియెల్ల విష్ణునం దు
ద్భవము లయముఁ బొందుచుండు ♦ బహు వీచిక ల
ర్ణవమునఁ బొడమి యడఁగుమా
డ్కి విశేషము గల్గ దతని ♦ కిది విభుఁ డగుటన్. 332

క. విను మవ్యక్తం బనఁగాఁ
జను మూలప్రకృతి పురుష ♦ చైతన్యము నె
క్కొనినం జేతన యగుచు భు
వనతంత్రతం బెల్ల నడపు ♦ వైభవ మెసఁగన్. 333

ఆ. [6]అట్లు లోకకర్త ♦ యగునంబుజాక్షుండు
పట్టుఁగొమ్మ భావ ♦ భవహరుండు
హరునియనుమతమున ♦ నఖిలాబ్జజాండంబు
లట్లు పుట్టఁ జేసి ♦ యడఁచుచుండు. 334

వ. ఇట్లు సెప్పి సనత్సుజాతుండు నారదుం జరితార్థుం జేసె.
నని చెప్పి భీష్ముఁడు భీమాగ్రజుతో వెండియు. 335

6. ఈపద్యము వ్రాతప్రతులలో లేదు.

ఉ. ఇంతకు మూల మై యిరువ • దే నగుతత్త్వమనంగ వేదవే
దాంతపురాణవేద్యుఁ డగు • నప్పురుషుండు వెలుంగువాఁడ కా
లాంతకుఁ డై నయచ్యుతుఁ డ • నంతుఁడు యోగిజనాంతరంగవి
శ్రాంతుఁడు విష్ణుఁ డద్వయుఁ డ • సంగుఁడు కౌరవవంశదీపకా.

వ. అనిన విని యజాతశత్రుండు సరిత్పుత్త్రునితో నియతు
లయి యగ్నులు దమయందు సమాహితంబులు సేసికొని
మహితాత్ములు నిజాత్మల నప్పరమాత్ము నెట్టి వానింగా
భావింతు రెఱింగింపవే యనుటయు నతనికి భీష్ముం డిట్ల
నియె. 337

క. అమృతోత్పత్తిసమయమున
నమరులకును దానవులకు • నని వాటిలె నం
దమరులు దప్పిం జేడ్పడి
కమలభవుని నాశ్రయింపఁ • గా నియతి మెయిన్. 338

వ. అతండు నారాయణు నాత్మయందు నిలిపి. 339

తే. భక్తవత్సల పరమాత్మ • పద్మనేత్ర
సర్వభూతమహేశ ఋ • గ్సామయజురు
పాస్య సాధుసంరక్షణ • పరవిహార
సురలు రిపులచే నలఁగిరి • శరణ మగుము. 340

వ. అని సంస్తుతిపూర్వకంబుగాఁ బ్రార్థించె నట్టియెడ. 341

క. జలదస్వనసన్నిభ మై
యెలుఁ గొక్కటి నదలఁ జెలఁగె • నే నిదె మిమ్ముం
గెలిపింపఁగ వచ్చితి నను
విలసద్వర్ణములు గాథ • విశదంబులు గాన్. 342

వ. తదనంతరంబ యకుంఠితవిక్రముం డగువైకుంఠుండు.

క. గరుడారోహణలీలా
సరభసుఁ డై చక్రగదలు ♦ శార్ఙ్గముఁ బంచ
త్కరముల వెలుంగ నడరి య
సురగణములఁ ద్రుంచె సురలు ♦ చోద్యంబందన్. 344

వ. ఇట్లు నిర్జించి తత్క్షణంబ యతం డంతర్ధానంబు నొందిన నంతసంబును నచ్చెరువును బెనంగొనుడెందంబులతో బృందారకబృందంబు లిమ్మహాత్ముం డెవ్వం డేమి భంగి వాఁడెఱింగింపవే యని యడిగిన నజుం డితండు విష్ణుండు వైకుంఠాభిధానంబగుమూర్తివిశేషంబున విహరించె విష్ణు నివిధం బిట్టి దని యెఱుంగను నెఱింగింపను శక్యం బగునే యయిన నొక్కతెఱంగునం దెలిపెదునట్టి యితిహాసంబు గలదు వినుం డని పలికి వినిపించె ధర్మనందనా యానిర్మలవాక్యంబు లుపన్యసించెద దాన నీయడిగినయర్థంబు దేటపడు నాకర్ణింపుము. 345

—*గరుత్మంతుండు మునులకు విష్ణుదేవుని మహిమాతిశయంబు సెప్పుట *—

సీ. హిమగిరిమీఁద న ♦ నేకమునీంద్రులు
సిద్ధులుఁ గూడి గో ♦ ష్ఠీసుఖంబు
ననుభవింపఁగ లీల ♦ నచటికి వచ్చి సు
పర్ణుండు వారికిఁ ♦ బ్రణతుఁ డగుడు
వా రభినందించి ♦ గారవంబున సుఖా
సీనుఁగావించి య ♦ ర్చించి ప్రీతి

నతనితో సల్లాప • మాచరించుచు నుండి
యొక్కటి యడిగెద • ముజ్జ్వలాత్మ
తే. యనిన నాతండు ధన్యుండ • నైతిమీర
లెద్ది యడిగెద రేను నా • యెఱిఁగినంత
యతులమతులార చెప్పెద • ననుడువార
లెలమి నవ్విహగేంద్రున • కిట్లు లనిరి. 346
జ. ప్రియభక్తుండవు భక్త
ప్రియుఁడును విష్ణుండు నీవు • ప్రియుఁడై భక్తుం
డయి వర్తిం తావిభుకడ
దయఁ దెలియఁగఁ జెప్పవే య • తని తెఱఁ గెల్లన్. 347
వ. అని యడిగిన నతండు వారల కి ట్లనియె. 348
క. సూల ప్రకారమున నీ
త్రైలోక్యము గావఁ బూని • దయ చిగురొత్తన్
లీలఁ బ్రవర్తింపఁగ మన
మాలోకింతు మది గనుట • యన వచ్చునొకో. 349
ఉ. ఏనును మీరు నేల మఱి • యెవ్వరు దక్షులు విష్ణుచందముం
బూని యెఱుంగ నవ్విభుఁడు • భూరిదయారతి నాకు నేర్పడం
దాను మహాద్భుతంపుఁజరి • తంబులు సూపుచు భాషణామృతం
బానఁగఁ జేసె నా చెవుల • నవ్విధముం దెలియంగ జెప్పెదన్.
సీ. అమరేంద్రు నిర్జించి • యమృతంబు గొనిపోవు
నప్పుడు పీతెంచె • నాకసమున
మెచ్చితి విహగేంద్ర • యిచ్చెద వరము నీ
కనుమాట యది విని • హర్ష మెసఁగ

నెవ్వరో యెఱుఁగ ని ♦ న్నెఱిఁగించి మఱి వర
మిమ్మంటి దానికే ♦ నెలమి నగుచుఁ
గాలంబుతోఁ గూడఁ♦గా నెఱిఁగెదవు వా
హానమవుగమ్ము నా ♦ కనుచుఁ బురుషుఁ
తే. డొక్కఁ డుజ్జ్వలతేజోమ ♦ యుండు దోఁచి
జరయు మరణంబు లేక య ♦ సురలసురల
నోర్వఁ జాలినబలముతో ♦ నుల్లసిల్లు
మని వరం బిచ్చె నిచ్చిన ♦ నధికభక్తి. 351

వ. ఏను దండప్రణామం బాచరించి. 352

క. నీవాహన మయ్యెద రథ
మీా వెక్కినఁ గేతువైన ♦ హింతుఁ బెనుపు నా
కవరము నిచ్చి మనుపుము
నావుడు నవుఁ గాక యని మ ♦ నఃప్రియ మొసఁగెన్.

వ. పలికి యంతర్హితుం డయ్యె నంత సంతసంబు నచ్చెరువునుం బెరయుమనంబుతో మదీయజనకునిపాలికిం జని యావృత్తాంతం బెఱింగించిన నతండు వికసిల్లుచు నావదనంబు వీక్షించి ధన్యుండవైతి వమ్మహాత్ముండు నారాయణుండు నీవలనియనుగ్రహంబున సల్లాపసౌఖ్యంబుఁ బ్రసాదించెఁ దపంబున నేకయోగసమాధి నవలంబించి యేను ద న్నెఱుంగుటం గోరి యారాధించిన నాకు నీలశ్వేతపీతారుణపింగళంబును బహూదరపాదపాణిశిరోనేత్రంబును నైనదివ్యగాత్రంబు సూపి సంగంబుగలయంతరంగంబున నన్నెఱుంగ వచ్చునే నిస్సంగుండవై యెఱిం

గెదవుగాక యనియె నట్టియవ్విశ్వరూపునకు శాశ్వతపరి
చర్య సేయం గలవాఁడ నగుటం గృతార్థతం బొందితి
బదరికాశ్రమంబున కరిగి యచ్చట సకలలోకసేవ్యుం డ
గు నాభవ్యమూర్తి సేవింపు మని యాన తిచ్చిన నయ్యెడ
కు ముదంబునం బొదలుచుం బోయి. 354

సీ. అచట నారాయణు ♦ నచ్యుతు హరిఁ బుండ
రీకాక్షు గోవిందు ♦ లోకజనకుఁ
గని భక్తిఁ బ్రణమిల్లి ♦ వినుతి సేయంగఁ బీ
తాంబరకలితనై ♦ యష్టభుజము
శంఖచక్రగదాసి ♦ శార్ఙ్గధరంబును
నై నరూపము దాల్చి ♦ యవ్విభుండు
సిఱునవ్వుతోడ వ ♦ చ్చితి మేలు సేసితి
రమ్మంచుఁ దా నుత్త ♦ రంపుఁదూర్పు
తే. దెసకు నల్లన పోవఁ బెం ♦ పెసఁగఁ గడఁగి
పాఱవలయు నా కెమ్మెయి ♦ బహుసహస్ర
యోజనంబులు నని వితతో ♦ జ్జ్వలాగ్ని
యద్భుతముగ ననింధన ♦ మై వెలుంగ.

వ. అని యప్పావకుం బావకద్యుతి యగునమ్మహాయోగి ప్ర
వేశించి యందు శివాసహితుండై శివుఁడు దపంబు సేయఁ
దదీయసంవిత్సౌఖ్యం బనుభవించి యయ్యనలంబు గడచి
యరుగుచుండ నేనును బధిశ్రమాభిభూతుండ నగుచు
వీడువక వెనుకఁ బోవుచుండితి నిట్లు మఱియునుం బెద్ద
యూదవ్వు నని యద్దేవుండు భాస్కరకిరణంబులకుం బ్ర

వేశంబు లేనిమహాతమంబు సాచ్చెనచ్చటం జూడ్కి సెడి
మూఢత్వంబు నొంది. 356

క. ఆదేవుఁ జిత్తమున నిడి
యాదిపురుష కరుణ నన్ను ♦ నరయ [1]మెచటికో
యేది గతియొ నా కనఁగా
నీదెస రమ్మనుచుఁ దీవు♦లెలుఁగుం జూపెన్. 357

క. మది ఖేదము మై దప్పియుఁ
గదిరిన నే శరణు వేఁడఁ ♦ గాఁ దమ మెల్లం
దుది వోయి లేక తక్కేను
హృదయానందకర మైన ♦ యెడ యై యుండెన్. 358

తే. పట్టపగలింటి సూర్యుని ♦ పసిఁడి నతఁడు
దోఁచె సూర్యేందుతారక ♦ ద్యుతుల కచటు
గోచరము గాదు దేవతా ♦ కోటి యాది
యైనజంతువులకు నగ ♦ మ్యస్థలంబు. 359

క. దుందుభినిస్వనములు నా
నందనమృదుమధురగీత ♦ నాదములుఁ జెలిం
బొందె మకరందబిందు
స్యందికమలసుభగనదులు ♦ నచ్చటఁ దోఁచెన్. 360

క. సురలకు నిమ్మెయిఁ దేజ
స్స్ఫురణము లే దన్నయట్టి ♦ పొలుపున వెలుఁగన్
నరులం గొందఱఁ గాంచితిఁ
దరుణులనుం గంటి నద్భు ♦ 361

1. గ. మెచటికిం బోదు గతి యెద్ది యనఁగా.

తే. వారు పూజ లొనర్పంగ ♦ గారవంపుఁ
జూడ్కి సద్దేవుఁ డందఱుఁ ♦ జూచు చరిగె
మఱియు నట తత్ప్రదేశంబు ♦ మహితవహ్ని
మయతఁ జేసి భయంకర ♦ మయి వెలింగె. 362

వ. అచ్చట నే నతనిం గానక. 363

క. భ్రమ గొని యద్దేవునిఁ జి
త్తమునం దిడి శరణు శరణు ♦ దయఁ గావుము న
న్నమితైశ్వర్య యనుడు శ్రీ
తమధురలలితాక్షరముగఁ ♦ దా నిట్లనియెన్. 364

క. నిను నే మఱతునె నీ దగు
జనకునిచే నన్ను విని సు ♦ సంగతమతివై
చనుదెంచు టే నెఱుంగనె
వినతాసుత యిందు రమ్ము ♦ విడువుము భయమున్ 365

వ. నన్ను గానమికిం గలంక వలవదు. 366

క. మమకారాహంకారము
ల మతిం జొర నీక నిశ్చ ♦ లం బగుచూడ్కిన్
[1]సమవేతరూపు నన్నున్
శమభరితాత్మకులు గందురు ♦ సారవిచారా. 367

తే. నీవు నామీఁది వేడుక ♦ నెఱయ నిష్ఠ
తోడఁ దలఁచుట మామక ♦ స్థూలరూప
దర్శివై యుండు దని నన్ను ♦ దయబలిర్ప
గారవించిన ననలంబు ♦ క్రిందువాసె. 368

---

1. జ. సముపేతరూపు.

వ. ఇవ్విధంబున సుఖం జేసి ననుం గొల్పించుకొని మఱియుఁ
దవ్వ సని యాకాశంబున కెగసిన నేనుం దోన తగిలి
పోవ నంతర్ధానంబు సేసె నిట రమ్మను నెలుంగ యాధా
రంబుగా నాచక్కటికిం బోయి. 369

క. కమనీయహంసకులసం
గమశోభిత మైనయొక్క • కమలాకరముం
బ్రమదమున దాన నవగా
హము సేయుచు నున్న తన్ను • నచటం గంటిన్. 370

క. నాదిక్కు గనుంగొని తా
నాదరమునఁ బిల్చె నేను • [1]నచటికిఁ జని యం
దా దేవునిఁ గానమికి వి
వాదం బందుమదితోడఁ • జంచలదృష్టిన్. 371

చ. కలయఁగఁ జూడ నద్భుతము • గాఁగ ననేకశతాగ్ని
హోత్రముల్
వెలుఁగుటగానవచ్చెబహు • వేదరవంబులువింటిఁదత్ప్రవ
క్తలఁబొడగానవట్టియెడ• దారుణరూపసుపర్ణసంఘముల్
బలువిడినాపయింగవిసెఁ• భ్రాంతుఁడనై తిభయంబు పెంపునన్.

ఆ. అట్లు భయముఁ బొంది • యచ్యుత శివ సహ
స్రాక్ష వేదమయ య • నాదినిధన
త్రిభువనైకనాథ • త్రినయన గోవింద
పద్మనాభ హర కృ • పావిధేయ. 373

1. చ. నరిగితిఁ జ౽.

క. అని మఱియుఁ బెక్కువేర్లఁ
వినుతించుచు శరణు వేఁడి ♦ వినతశిరస్కుం
డును ముకుళీకృతహస్తుం
డును నైయే నుండ దేవుఁ ♦ డు ప్రసాదమునన్. 374

క. తనుఁ జూపి యోడ కోడకు
విన తాసుత యనియె నపుడు ♦ వినుఁ డే మొదలం
గనిన బదరికాశ్రమ ము
య్యె నచటు విష్ణునిప్రభావ ♦ మే మన వచ్చున్. 375

ఉ. అప్పరమేశ్వరుండులలి ♦ తాష్టభుజంబగురూపుదాల్చితా
నెప్పటియట్లనిల్చెఁగని ♦ యేనుమనంబున నద్భుతంబుతో
ముప్పిరియైనకౌతుకము♦మోదము నెక్కొనునాకుసత్కృపం
జెప్పెడుఁగాక యెట్లునని♦చేరితినంజలిమౌళిఁ జేర్చుచున్. 376

వ. చేరి వినయావనతుండ నయి దేవా యేను భవత్పాద
భక్తుండ నేని నీ దయకు భాజనంబ నేని నాకు వినం దగు
నేని దురధిగమసారంబైన భవదీయప్రకారం బిట్టిదని
యెఱుంగునట్లుగాఁ జెప్పవే యనిన నా సర్వలోకశరణ్యుం
డు గారుణ్యామృతమయం బైనచూడ్కి నామీఁద నోల
య నిట్లనియె. 377

—♦ విష్ణుదేవుఁడు గరుత్మంతున కుపదేశించినయాత్మతత్త్వప్రకారము ♦—

సీ. అనిమిషగంధర్వ ♦ దనుజు లాదిగ నెవ్వ
రును విను నాయున్న ♦ రూపెఱుంగ
రఖిలభూతములు నా ♦ యందుద్భవించు వ
ర్తించు లయించు వ ♦ ర్తింప నేను

వానివశంబున ♦ వసియింతు సర్వంబు
నందును నాతత్త్వ ♦ మధిగమింప
నగు నగ్ని యాత్మ స ♦ మాహితంబుగఁ జేయఁ
గామవర్జిత మహం ♦ కారవిముఖ
తే. మజడ మపరిగ్రహం బహిం ♦ సానుమోది
క్రోధరహితంబు నిర్మల ♦ బోధయుతము
నిత్యతృప్తంబు శాంతంబు ♦ సత్యభక్తి
యైనచిత్తంబు గలనియ ♦ తాత్మకులకు. 378
వ. సాంఖ్యయోగయుక్తులు బహిర్దర్శను లై నిశ్చయరహితు
లై రేని నస్మదీయతత్త్వంబు గాన నేర రది మోహపంక
మగ్నులగువారికి నుపవాసంబుల నియమంబుల వ్రతంబు
ల నెఱుఁగ శక్యంబు గా దేకాంతికధ్యానపరుల కెఱుం
గుట గలుగు రజస్తమోదూషితంబు గాక కేవలసత్త్వా
ధిష్ఠితం బయినజ్ఞానంబున న న్నవలంబించునది సూక్ష్మ
సరణి వాసుదేవసంకర్షణ ప్రద్యుమ్నానిరుద్ధ నామంబు
లం జతుర్విధంబుల విభక్తుండ నై ప్రాణులయం దాత్మ
బుద్ధ్యహంకారమనోరూపవ్యాపకత్వంబు నొంది యుండు
దు నిట్టిది మదీయస్థూలప్రకారంబు గశ్యపనందనా నీవు
మన్మనస్కుండవు మద్భక్తుండవు మత్పరాయణుండవు
నై మత్స్వరూపవేది వగు మని యెనని చెప్పి సుపర్ణుండు
క. పురుషవరులార యద్భుత
తర మగుహరిదివ్యచేష్టి ♦ తము నాకుం ద
త్కారుణం దోఁచినయట్టిది
పరిపాటిని మీకుఁ దేట ♦ పఱచితి భక్తిన్. 380

వ. అనినవిని యమ్మునిసిద్ధజనంబులు పరమాదరంబున నప్ప
క్షిదేవు దీవించి యామంత్రణంబు సేసి హర్షోత్కర్షంబు
నం జిత్తంబులు జొత్తిల్లఁ దమలోన. 381

సీ. అక్కజంబగుచున్న ♦ యిక్కథ యితనిచే
విని కృతార్థుల మైతి ♦ మనిరి మఱియుఁ
బుణ్య మాయుష్యంబు ♦ భూతిప్రదము భక్తి
వినినవిప్రుఁడు వేద ♦ విద్యపెంపు
నృపవైశ్యశూద్రుల ♦ నుపమానజయధన
సౌఖ్యంబులను గంద్రఁ ♦ సర్వజనుల
కిహపరసిద్ధుల ♦ కిది సాధనం బగు
నని పల్కి యాత్మేచ్ఛఁ ♦ జనిరి దీని

తే. బ్రహ్మ సురలకుఁ జెప్పిన ♦ భంగి వసువు
లవనిసురులయి వచ్చి మా ♦ యమ్మపాల
నున్న నా కర్థిఁ జెప్పి ర ♦ య్యున్నరూపు
నీకుఁ జెప్పితిఁ గురుకుల ♦ నృపవరేణ్య. 382

వ. అని చెప్పి దేవవ్రతుండు వెండియు నిట్లనుఁ బాండవాగ
జా వైకుంఠసుపర్ణ సంవాదం బగు నీయాఖ్యానంబునకు
నభిప్రాయం బాకర్ణింపుము. 383

తే. వివిధసంకల్పయజ్ఞముల్ ♦ విడిచి యాత్మ
యందు నిష్ఠమై నగ్ని స ♦ మాహితముగఁ
జేసి నిస్పృహుఁ డై విష్ణుఁ ♦ జిత్తవృత్తిఁ
జేర్చువాఁ డవ్యయస్థితిఁ ♦ జేర నేర్చు.

వ. అని యిట్లు భీష్ముండు విష్ణుస్వరూపజ్ఞానప్రకారం బితిహాస
రూపంబున ధర్మజునకుం జెప్పెనని చెప్పిన నప్పురుషవ

రులయడుగుటలును జెప్పుటలును లోకహితంబులై యింత
యొప్పియుండునే యటమీఁది సంభాషణవిశేషంబులు
సెప్పుమని యడుగుటయు.

చ. మునిహృదయాబ్జశాంతిమధు • మోదవినోదిమరాళగాథచ
క్రనిహతశాత్రవజాలనిష్కృథిత • రాక్షసయూథనితాంతభక్తిభా
వనరమణీయ ¹వేదపరి • వాదనిరర్గళసేవనీయ ని
త్యనిరుపమాననిర్మల ని • రంజనఖేలన ధర్మపాలనా. 386

క. ²సదయాపాంగా పరిణా
మదశాసంగమనిరాస • మధురితమాంగా
మదశోకరహితచేత
స్సదనా సంజనితిసముప • సంహృతమదనా. 387

మాలిని. గరుడవృషపతాకా • కల్పితాశేషలోకా
సురపరిషదుపాస్యా • శుద్ధసంవిద్వికాస్యా
పరమమహిమసీమా • భవ్యకారుణ్యధామా
నిరతిశయగుణాలీ • నిష్కళానందశాలీ. 388

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్త్రి కొమ్మనామాత్యపుత్త్రి
బుధారాధనవిరాజి తిక్కనసోమయాజి ప్రణీతంబైన శ్రీ
మహాభారతంబున యానుశాసనికపర్వంబునందుఁ బ్రథ
మాశ్వాసము. 389

---

1. క. వేదపరిపాకనిరర్గళ-చ. దేవపరివారనిరర్గళ. 2. గ. సదయాపాంగపరీణామదశా.

శ్రీ

హరిహరనాథాయ నమః.

శ్రీమదాంధ్ర

మహాభారతము.

ఆనుశాసనికపర్వము, ద్వితీయాశ్వాసము.

మయవక్షస్తలగౌ
రీమయవామార్ధ బంధు • రీకృతసౌంద
ర్యామృతరస కీర్తనవి
ద్యామయనిగమాంత వేద్య • హరిహరనాథ.

—* అష్టావక్రుం డనుమునికుమారుని చరిత్రము *—

వ. దేవా వైశంపాయనుండు జనమేజయునకి ట్లనియె నట్లు నారాయణస్వరూప నిరూపణప్రకారంబు విని యజాత శత్రుండు సంజాతప్రీతుండై పితామహునితోఁ గన్యాదా నంబునకు వరుం డెట్టివాఁడు గావలయు ననుటయు నక్కు రువంశవరుం డీవిషయంబున నొక్క యితిహాసంబు గలదు విను మని యమ్మానవపతియాననం బాలోకించి. 2

సీ. అనఘ యష్టావక్రుఁ • డను బ్రహ్మచారిన
త్తముఁడు వదాన్యుఁ డ • న్తాపసోత్త
మునిగూఁతు సుప్రభ • యనుకన్యఁ బెండ్లి గాఁ
గోరి యాతని నడు • గుటయు నతఁడు
నీవు యోగ్యుండవు • నీ కిత్తు నాపుత్రి
నంతకు నుత్తర • మరగి రమ్ము
నావుడు సంయమి • నందనుం డెందుల
కరుగుదు నేపని • యాచరింతుఁ

తే. బనుపు మనుడు వదాన్యుండు • ధనదుపురము
గడచి హిమగిరి కరుగుము • మృడునిగుఱిచి
గిరిజ దప మొనరించె న • గ్గిరితటమునఁ
దత్ప్రదేశంబు పుణ్యంబు • దానియందు. 3

క. ఆడుచుఁ బాడుచు గణములు
గూడి చరింపంగ గిరిజ • కుం బ్రియముగఁ దా
వేడుక నమ్మృడుఁ డెప్పుడుఁ
గ్రీడించుచు నుండు మునులు • కీర్తింపంగన్. 4

ఆ. అది పవిత్రదేశ • మచ్చటు సూచుచుఁ
గడచి చనఁగ నీవ • కాననంబు
గాన వచ్చు నందు • గట్టిప్రాయమునది
పుణ్యమూర్తియమల • బుద్ధి యొర్తు. 5

క. వసియించు నమ్మదితఁ బ్రియ
మస లారఁగఁ గాంచి వచ్చు • నప్పుడ ప్రమదం
బెసఁగంగఁ బెండ్లి సేసెద
ననసదృశరూపగుణవర్త • నాన్వయవిద్యా. 6

సీ. అనిన నష్టావక్రుఁ ♦ డట్లు కా కని చని
బాహుదాతీరభూ ♦ భాగవర్తి
యై రాత్రి గడపి ధ ♦ నాధీశుప్రోలికి
నరుగంగ నతఁ డమ్మ ♦ హాత్ము రాక
విని యెదు రేతెంచి ♦ వినయంబుతోడఁ దో
డ్కొనిపోయి మహితపూ ♦ జన మొనర్చి
యూర్వశి రంభ తి ♦ లోత్తమ మొద లగు
నప్సరోవనితల ♦ యాటపాట
తే. లాదిగాఁ గలవివిధవి ♦ నోదకృతుల
ననుదినంబు నారాధింప ♦ నందు నిల్చె
నమ్మునీంద్రుండు దగులు లే ♦ కభిమత ప్ర
వర్తనంబుల నొక్క సం ♦ వత్సరంబు. 7

వ. పదంపడి ధనదుండు నీ కేమి సేయవలయుం జేసెదం జెప్పు మనిన నతండును సర్వంబును సంపన్నంబ నీవు నిత్యసంపద నున్నతుండ వై యుండు మే నొక్కమునిపతి సెప్పిన పనికై పోయెద నీతోడివేడుక నిల్చితి నింతియ కాని నాకభ్యర్థనీయం బొండు లే దని పల్కి యట వోయి. 8.

సీ. హిమశైలతట మెక్కి ♦ యీశ్వరక్రీడన
స్థలిఁ గాంచి మ్రొక్కి ప్ర ♦ దక్షిణముగఁ
జని యట యరుగంగ ♦ మునివరు చెప్పిన
కడిమి లే ర్మాఁకుల ♦ యడవి దోఁచె
దానిఁ బ్రవేశింపఁ ♦ గా నందు మణిహేమ
మయచిత్రరమ్యహ ♦ ర్మ్యము లనేక

ములు గాన వచ్చె ను ♦ జ్వలనమున్నతరమ్య
హర్మ్యంబు వానిలో ♦ నధికవిభవ

తే. సారమై యున్నఁ జూచి త ♦ ద్ద్వారభూమిఁ
జేరి లోనికిఁ దనపేరు ♦ సెప్పి పుచ్చఁ
గన్యకలు పఱతెంచిరి ♦ కాంతిరూప
విలసనము లొప్పఁ గొందఱు ♦ వినయ మెసఁగ. 9

వ. పఱతెంచి పరమాదరంబునం దోడ్కొని పోవునప్పు
డప్పొలఁతుల యొప్పు సూడ్కులకుం జిత్తమునకు
వేడ్కలు సేయం జాలినను లోలత్వరాహిత్యంబున
నత్యుదాత్తుం డగుచుం జని యభ్యంతరమందిరంబున
వివిధరత్నరశ్మివిరాజితం బైనపర్యంకంబున నార్యమూర్తి
యు ధవళవసనాంగరాగయు రుచిరాభరణభూషితయుఁ
బ్రౌఢవయస్కయు నగునొక్కవనితం గని మే లయ్యెడు
మనుచు నిలిచిన నయ్యిందువదన యిందు రం డని పలు
కుచుం బ్రత్యుత్థానంబు సేసి. 10

క. అమ్మునివరు నాపర్యం
కమ్ముపయిం బ్రీతి నునిచి ♦ గౌరవమునఁ బా
ద్యమ్మున నర్ఘ్యము శ్రుతివిహి
త మ్మైనవిధమున నిచ్చి ♦ తత్పార్శ్వముననన్. 11

వ. వే ఱొక్క సెజ్జం గూర్చుండె నమ్ముని గలయం గనుం
గొని యక్కన్నియలవిభ్రమ వికారంబులు దనలోచనం
బులకు గోచరంబు లగుటకు నొల్లక యిమ్మదవతీజనంబు
లిచ్చట నేల యనిన నక్కాంత యక్కన్యల నెల్లం

బోవం బనిచి సముచిత సల్లాపంబులు సేయుచుండి రాత్రి యగుటయు. 12

—* ఉత్తరదిశ యష్టావక్రుని చిత్తశుద్ధిని బరీక్షించుట *—

క. నీ తమ్మె నను చనల్లన
యాతని శయనమున కరిగి • యతఁ డెడ యీఁ గా
నా తల్పంబున నొకదెసఁ
బ్రీతహృదయ యై శయించెఁ • బృథ్వీనాథా. 13

క. పదపడి నయమున మెయిమెయిఁ
గదియించి లతాంగి చిక్కఁ • గౌఁగిటఁ జేర్పం
[1]గదలనిచిత్తము గలిగియు
మద మేమియు లేక యతఁడు • భ్రమానై యుండెన్. 14

ఆ. అట్టు లున్నఁ జూచి • యుత్తర్వి మగవారు
భోగపరులు దాల్మి • పోలఁతులందుఁ
గలుగు నవ్విధంబు • గాక యేఁగోరంగ
ననుభవింప కునికి • యగునె నీకు. 15

క. సంపదయు దివ్యభోగము
నింపారఁ బరిగ్రహింపుఁ • డే మీాధన మై
పం పొనరించెద ననుఁ గా
రింపక కై కొని [2]వరింప • రే యిచ్చోటన్. 16

సీ. అనిన నష్టావక్రుఁ • డతిదూష్య మగుపర
దారాభిగమనంబు • దగదు శూద్ర

1. గ. గఁ దలనిచిత్తముతోడుత. 2. క. వసింపరే.

సతి యైన నధికదో • షంబు బ్రాహ్మణపత్ని
యగునేని బాతక • మప్రమేయ
మదియును గాక నే • నస్ఖలితబ్రహ్మ
చర్యంబునం దుండి • భార్యఁ గోరి
యున్నాఁడ ననుడు నీ • యొప్పునఁ దగిలితి
వనితలు గామార్తి • వశతఁ బొంది

తే. వంశహాని దలంపరు • వరున కలుక
రాత్మజులఁ జూడ రగ్రజు • ననుజుఁ గొనరు
పురుషశతకంబుసంగమం • బునను దృప్తి
సనరు దీని విచారింపు • మనియె నువిద. 17

వ. అనిన నమ్మునివరుండు. 18

క. ఇది యేటికార్యముగ నా
మది కెక్కఁగఁ జెప్పి దిట్టి • మాటలుఁ గలవే
మదవృత్తి మాను మేఁ బో
యెద నావుడు నామృగాక్షి • యెలన వ్వ్రాలయన్. 19

తే. కార్యమగుటయు నరిగెదు • గాక పిదప
నిల్వు మంతకు ననుటయు • నీవు నన్నుఁ
గదియ కుండెదవేని ని • ల్చెద నధర్మ
వృత్తి వగు మని వారించె • న తపస్వి. 20

వ. ఇట్లు వారించి యిది శాపంబున [1]ముదురుఁదనంబుఁ బొందినొం
దినబృందారకసుందరి గావలయు నట్లయ్యేం గాకుండె
దీని తెఱంగు నాకెఱుంగన్ జాలిం బడనేల యని యాత్మ

1. జ. ముదుకుఁదనంబు.

నూహించి యూరకుండె నంతఁ బ్రభాతం బైనం గాలోచిత కృత్యంబులు దీర్పుమని పలికి యప్పొలంతి యుత్తమస్నానీయ ద్రవ్యంబులు దెచ్చి యమ్మునియనుజ్ఞ వడసి మృదుకరతలంబుల మేను దోడసి కృతస్నానుం జేసి యతండు సంధ్యావందనాగ్ని కార్యంబు లాచరించిన నమృతోపమానంబులగు నన్నపానంబుల నతనిం దృప్తునిం గావించి యుచితసంభాషణంబులం బ్రొద్దుపుచ్చి నిశాసమయం బగుటయు శయనంబునకుఁ బిలిచిన నాసుశ్లోకుండు రాకున్న నేనుం గన్యక నస్ఖలితబ్రహ్మచర్యంబు నన చూవె పరిణతవయస్క నయితి స్వతంత్రనై యుండుదుం బాణిగ్రహణ మహోత్సవం బనుభవింపు మని పలికిన నమ్మహాత్ముం డిట్లనియె. 21

తే. బాల్యమునఁ దండ్రి యౌవన ♦ ప్రాప్తిమగఁడు
వార్ధకంబునఁ దనయుఁడు ♦ వామనయన
నరసి నడపన కాకెందు ♦ నంగనలకు
వలసినట్టులు సేయఁగా ♦ వచ్చు నెట్లు

వ. కావున నీవు నిన్నిచ్చినం బరిగ్రహించుట పాడిగా దను సమయంబునం జూడఁ జూడ నచ్చేడియ సుభగయౌవన సుందరాంగియు మనోహరవిలాసభంగియు నయ్యె నైనను దానియందుఁదగులనిచిత్తంబుతో నత్తపోధనకుమారుండు.

క. ఈయనృతవర్తనము లే
మా యున్ననిజంబు నీత ♦ లంపును నిన్నుం
దోయజలోచన చెప్పుము
పోయెదఁ బనులు గల వనిచి ♦ పుచ్చుము నన్నున్. 24

సీ. అనవుడుఁ బ్రీతయై • యనఘ నిన్నారయు
తలఁపునఁ జూచెద • దాన్యుఁ డిందుఁ
బుత్తెంచె నేను నీ యుత్తరదిశఁ జుమ్ము
నీనిష్ఠఁ గాంచితి • దీన నతఁడు
నిను మెచ్చు నాదెస • మనమునఁ బ్రియమొందు
మరుగుము సుప్రభా • పరిణయమున
కనిన నద్దేవికి • వినతుఁడై పీడ్కొని
యరిగి యమ్మునిపతి • యాత్మఁ గనియుఁ
తే. దన్ను నడుగంగ సకలవృ • త్తంబుఁ జెప్పి
యతనిపుత్రికఁ బెండ్లియై • యతులధర్మ
భోగగౌరవకీర్తులఁ • బొంది జగతి
నతిశయిల్లె నష్టావక్రుఁ • డధిపముఖ్య. 25

వ. అని యష్టావక్రదిశాసంవాదంబు సెప్పిన విని యప్పాండ
వాగ్రజుండు మునులవలన శూద్రజాతి భామలయందు
ప్రభవించినవారికి బ్రహ్మర్షిత్వంబుగల్గుట యదియెట్లొకో
యని వితర్కించుచు నత్తెఱంగు నాకెఱింగింపవే యని
యనిమిష నదీనందను నడుగుటయు నక్కురుపతికిఁ గురు
పితామహుం డిట్లనియె. 26

సీ. నాలుగుజాతుల • నాతులు విప్రున
కాండ్రుగాఁ గైకొన • నగు నృపునకుఁ
దనకులంబున నట • తక్కువకులములు
రెంటను బరిణయ • శ్రీ వహింపఁ
జను వైశ్యునకు నాత్మ • జాతిశూద్రాన్వయం
బునఁ బెండ్లిగాఁ దగు • భూపవర్య

శూద్రుని కర్తాంబు ♦ శూద్రకన్యకఁ బెండ్లి
యగుటయు నిది వివా ♦ హప్రకార

ఆ. కథితధర్మ మిట్టి ♦ గతిఁ దప్పి ప్రతిలోమ
సరణిమైనఁ గల్గు ♦ సంకరంబు
తల్లి యెట్టికులము ♦ దానికులంబ యా
సన్నుతానులోమ ♦ సంభవునకు. 27

వ. ఇది సకలజనసామాన్యం బయిన తెఱంగు విశేషించి మునిసత్తముల యుత్తమ తపోజ్ఞాన విద్యాప్రభావంబులం జేసి తదీయబీజసంజాతులు యోని యెద్దియైనను బ్రాహ్మణుల యగుదురు మహాక్షత్త్రియులు ననులోమవృత్తి నాత్మప్రభావంబుల నిజబీజసంజనితులకుఁ దమకులంబ కల్పింపం జాలుదురు నీవు వియోనిజాతు లని శంకించి యడిగితివి వారల యేల పశుయోనిజాతులు నయోనిజాతులును లోనుగా సద్ద్విజులును రాజవరులు నగుట గన్నది గాదె కావున మునివరుల నృపవరుల వలనం గలిగిన జన్మంబు లెల్లను బీజప్రధానంబులై యతిశయిల్లు వినుము వసిష్ఠుండు ఋశ్యశృంగుం డగస్త్యుండు సత్యవత్యుద్భవుం డగు కృష్ణద్వైపాయనుండు మందపాలనందనులు మఱియు ద్రోణకృపాదులుం బ్రభవించిన భంగులు వింటుమ కాదె వార లెట్టెట్టివా రయి రెఱుంగవే యివ్విషయంబున మను వాక్యంబు గల దాకర్ణింపుము. 28

క. మునిజనుల నదుల సిద్ధుల
జననంబులు బుద్ధివృత్తిఁ ♦ జర్చింపఁగ నె

వ్యసనికిఁ వశంబు గా వవి
తనతినయ్యైనట్లయ్యె యు ♦ దాత్తతఁ బొందున్. 29

వ. అనిన విని యుధిష్ఠిరుండు. 30

ఆ. అనఘ దానపాత్ర ♦ మగుట విప్రుఁడు లింగి
యైననో యలింగుఁ ♦ డై చరించు
టనో యెఱుంగఁ జెప్పు ♦ మనవుడు గాంగేయుఁ
డిట్టులనియె నమ్మ ♦ హీశ్వరునకు. 31

—:భీష్ముఁడు ధర్మరాజునకు దానపాత్రభూతుల తెఱం గెఱింగించుట.:—

క. విను సద్ద్విజుండు నిజవ
ర్తనమునఁ జరియించు చున్న ♦ దానాహ్వత్వం
బున వెలుఁగు లింగి యైనను
మనుజేంద్ర యలింగవృత్తి ♦ మహితుం డేనిన్. 32

వ. అనుటయుఁ బాండవాగ్రజుండు. 33

తే. శ్రద్ధ సాలంగఁ గల్గిన ♦ జనము లిచ్చు
భూరిదానముల్ దురితంబుఁ ♦ బొంద నేర
వేయెడల నని తలఁచెద ♦ నేను బుద్ధి
ననుడు నాతని కతఁ డిట్లు ♦ లను నృపాల. 34

క. నరవర దుర్దాంతు లయినఁ
బరిపూతులు శ్రద్ధగల్గు ♦ భవ్యులుఁ దా రా
దర మొప్ప నిచ్చుదానము
దురితహరము కాక కీడు ♦ దొడరునె యెందున్. 35

సీ. అనుడు ధర్మాత్మజుఁ ♦ డతనితో దైవకా
ర్యమునప్డు విప్రుని ♦ నతిపరీక్షి

తునిఁ జేయ వలయునే ♦ యనఘ పైతృకముని
ధంబున నన్న నా ♦ తండు నీవు
దలఁచినయట్టిద ♦ తగవు నావుడు నాన్న
పాలుం డపూర్వ సం ♦ బంధినూరి
యాజతపోనిత్యు ♦ లందు సత్పాత్రము
లెవ్వార లనుటయు ♦ నింతవట్టు
తే. వారు సత్పాత్రముల వంశ ♦ వర్య ధర్మ
భాషణమ కాని తత్క్రియా ♦ పరత లేని
యట్టివానికి నరుఁడు హే ♦ మాదులిచ్చి
ఘోరయుఁ బడియోండ్లు నరకాను ♦ భూతి ననియె. 36

వ. అని భీష్ముండు వెండియు. 37

క. ధరణియుఁ గాశ్యపవైశ్వా
నరమార్కండేయ లోలి ♦ న జగద్ధితవా
క్పరులై రొక్కెడ వారొక
మరి గోష్ఠినిరతి నుండి ♦ మనుజాధీశా. 38

వ. అవ్వాక్యంబు లాకర్ణింపుము. 39

క. ఘనతర మగుఁ బ్రీహి గౌరవ
మున మునిఁగినఁ బాప మఖిల ♦ మును రూపుసెడుం
బెనుపునయగ్గలికఁ బొగడు
గనినపయోరాశిఁ బడ్డ ♦ గడ్డయుఁబోలెన్. 40

తే నత్కులంబునఁ బుట్టుట ♦ సకలవేద
ములుఁ బురాణంబులును శాస్త్ర ♦ ములును జదువు
టయును సద్గతిఁ జేయఁ బ్రౌ ♦ ఢములు గావు
శీలసామగ్రి లేనిదు ♦ శ్చేష్టితునకు. 41

ఆ. పలుసదువులు సదివి ♦ పండితమాని యై
తనదువిద్య నొరుల ♦ ఘనయశంబుఁ
దూలఁద్రుచ్చునట్టి ♦ దుష్టాత్మకుని బ్రహ్మ
హత్య పొందు సంది ♦ యంబు లేదు. 42

తే. వాజిమేధముల్ వేయొక్క ♦ వలనఁ బెట్టి
యలఘుసత్యంబు దక్కటి ♦ వలనియందు
నిల్పి తులఁ [1]దూఁపఁగా సత్య ♦ నిష్ఠలోని
యర్ధమున కెత్తు వచ్చె న ♦ య్యధ్వరములు. 43

వ. అని యిట్లు వర్తిల్లు నాలుగువాక్యంబులుం జెప్పి. 44

తే. బ్రహ్మచర్యంబుకంటెను ♦ బరము మద్య
మాంసములు రెండు నుడుగుట ♦ మనుజనాథ
లోకయాత్ర వాటించు [2]చ ♦ లోలుపతయు
శమముఁ గల్గి వర్తించుట ♦ శౌచవిధము. 45

వ. అనిన విని యజాతశత్రుండు ధర్మంబు నర్థంబును గామంబును నాచరించుగాలంబు లెఱింగింపవే యనుటయు నాపగేయుం డతని కిట్లనియె. 46

తే. రేపకడయును బగలును ♦ మాపు వరుస
నర్థధర్మకామంబుల ♦ నాచరింప
వలయు వానియం దాసక్తి ♦ వలదు సక్తుఁ
డయ్యె నేనియు మేలు ధ ♦ ర్మాభిరతిని. 47

వ. అని మఱియును, 48

1. క. చ. జ. దూన్పఁగా. 2. గ. చ. జ. చలోలువత్వశమము.

క. విను గురుపూజనవిప్రా
ర్చనము లధికపుణ్యములు ధ • రావల్లభ వి
ప్రుని నిందించుటయును న
గ్నిని వేదము విడుచుటయును • గిల్బిషతమముల్. 49

సీ. అనుటయు ధర్మనం • దనుఁడు దానంబుల
కెవ్వారు పాత్రంబు • లేర్పరింపు
మనిన సద్ధర్ములు • నక్రోధనులు సత్య
రతులు దాంతులును ధీ • రత్వయుతులు
నిజకర్మనిరతులు • విజితేంద్రియులు సర్వ
భూతహితులు నలు • బ్ధులును శుచులు
దానపాత్రములు వే • దంబు సాంగంబుగాఁ
జదివి షట్కర్మని•ష్ఠలఁ దొడంగి

తే. తత్త్వవిదులైన బ్రాహ్మణో • త్తముల కగ్గి
విను సహస్రగుణం బగు • విశ్రుతశ్రు
తంబుఁ బ్రజ్ఞయు శీలవృ • త్తములుఁ గలుగు
వారి కిచ్చుట వంశ వి • స్తారకంబు. 50

వ. అని నిర్దేశించి భీష్ముండు వెండియు. 51

ఆ. యోగ్యుఁ డైనవిప్రుఁ • డొకరుండు సంతృప్తిఁ
బొంద నధికతృప్తిఁ • బొందు దేవ
వితతి మునిసమూహ • పితృసమాజములు న
ట్లగుట వెదకి తెచ్చు • నది విశిష్టు. 52

వ. అనిన విని కౌంతేయాగ్రజుం డతనితో దేవపితృమనుష్య
పూజలకాలంబు లెఱింగింపవే యనుటయు నతండు. 53

క. నృపవర పూర్వాహ్ణంబును
నపరాహ్ణము దేవపితృ స • మారాధనవి
ధ్యుపదిష్టకాలములు మ
ధ్యవుసమయము మానుషార్చ • నార్థం బరయన్. 54

వ. అని చెప్పి మఱియు నిట్లనియె. 55

సీ. నరనాథ కాలహీ • నంబును నశుచి సం
స్పృష్టంబుఁ బరిభుక్త • శేషము ను న
మంత్రకంబును వీత • తంత్రంబుఁ గీటకే
శప్రదుష్టంబు రా • క్షసులు గొంద్రు
మానసీయద్రవ్య • మేనియు సురపితృ
క్రియల దురాత్మకు • లయినవారు
గుడిచిన నట్ల య • క్కాముపులఁ జొనుపక
మత్తుని జడుని ను • న్మత్తుఁ బతితుఁ

తే. గ్లీభుఁ గుష్ఠి దేవలకుఁ జి • కిత్సకునిని
వీతనియము నపస్మారి • శ్విత్రి రాజ
యక్ష్మయుతుని నర్తకుని గా • యకుని సోమ
విక్రయుని వేదవిక్రయు • విడువవలయు. 56

ఆ. వడ్డి కిచ్చి కుడుచు • వాఁడు ననగ్నియుఁ
బ్రాణివిక్రయమున • బ్రదుకునతఁడు
దైవపిత్ర్యములకుఁ • దగరు సంధ్యోపాస
నములు లేనివారు • నరవరేణ్య. 57

వ. అనిన విని ధర్మనందనుండు శంతననందనునితో దైవ పిత్ర్యంబు లగుదానంబులకు నుత్తమపాత్రంబు లెవ్వ రెఱింగింపవే యని యడుగుటయు నతం డతని కిట్లనియె.

—* దైవపిత్ర్యంబు లగుదానంబులకుఁ బాత్రభూతుల నిరూపించుట. *.

సీ. భోజనార్థులఁ దుష్టిఁ ♦ బొందించునతఁడును
దెరువాటునలసఁ ద ♦ స్కరులచేతఁ
జేటొంది ధనము వాం ♦ ఛించునతండు వ్ర
తంబున కుద్వాహ ♦ నంబు సేయఁ
దలఁచి యర్థించున ♦ తండును గురుఁ దల్లి
దండ్రుల సంక్లిష్ట ♦ దారపుత్రు
లను బ్రోవఁ బడునతం ♦ డును మహావ్యాధని
రాసంబు సేయంగ ♦ నాససేయు

తే. నతఁడు నిష్పాపుఁ డైనధ ♦ రామరుండు
నెపుడు భిక్షయ బ్రదుకగు ♦ నేని నట్టి
యతఁడు దైవపిత్ర్యములకు ♦ నతిశయంబు
గల్గుపాత్రంబు లగుదురు ♦ కౌరవేంద్ర. 59

వ. అని చెప్పి మఱియు ని ట్లనియె. 60

సీ. సత్రంబు సాలయుఁ ♦ [1]జలిపందిరియు రచ్చ
కొట్టము వ్రచ్చుట ♦ గురుజనముల
నిందించుటాగమ ♦ నింద దదీయవి
క్రయవిధి దద్విలే ♦ ఖనము గొండి
యము సంధిభేదన ♦ మన్యకర్మోపజీ
వన మకృతజ్ఞత ♦ [2]వాసదార
వృత్తి మంత్రసుశాస్త్ర ♦ విధ్వంసనము మద
లోల ననాథను ♦ బాల వృద్ధఁ

1. క. జ. జలివిందిరయు. 2. గ. పారదార.

తే. దాపసిని భీత వంచనఁ ♦ దలఁచఁ జేయు
టతిథిపుత్రభృత్యులకు నా ♦ హారకలన
మాచరింపక కుడుచుట ♦ యార్యకోటి
నిరయహేతువులుగఁ జెప్పు ♦ నృపవరేణ్య.

సీ. విషశస్త్రకేశముల్ ♦ విక్రయించుట శస్త్రి
ములచేఁత కన్యాజ ♦ నులను విప్ర
తతిని గోగణమును ♦ దఱిసి పోవుట యుపా
ధ్యాయు సభక్తిఁ దుం ♦ డైనభృత్యు
విడుపుమార్గముఁ గ్రంప ♦ నడిచి కొయ్యలుఁ బ్రాఁతి
చెఱచుట నరకంబు ♦ సేయు నండ్రు
నేరమి లేకయు ♦ నెప మిడి యర్థంబు
గొనురాజుఁ బ్రజరక్ష ♦ వినికి గలిగి

తే. యాచరింపనివిభుఁడును ♦ నప్పనంబు
పలుకుబడి దప్పి కొనియెడు ♦ పతియు గోవు
ముక్కుఁగుట్టెడువాఁడుఁ ద ♦ న్మిత్రఘాతి
యగునతండు నధోగతి ♦ కరుగువారు. 62

సీ. ధర్మంబుభయమున ♦ దారిద్ర్యసంబాధ
మున రోగమును బాప ♦ ములుఁ దొలఁగఁ
జేఁతకు నైనఁ జే ♦ సినదేవకార్యార్థ
పశుహింసనంబును ♦ బరమతపము
శుశ్రూషయును గల్గి ♦ శ్రుతము సంపాదించి
యప్రతిగ్రాహకుఁ ♦ డైన మద్య

మాంసపరస్త్రీస • మాగమస్థైముఖ్య
మున నాశ్రమస్థులు • దనకులంబు
తే. వారి భరియించినను హేమ • వస్త్రముఖాది
కాన్నపాన్నంబు లొసఁగిన • నాశ్రయంబు
దీనులకు నిచ్చినను హింస • మానినను న
మంచితస్వర్గలక్ష్మి సి • ద్ధించు సంద్రము. 63
సీ. రచ్చకొట్టంబు నా • రామసంఘము గోపంబుఁ
బ్రపయుఁ గావించుట • భయభరార్త
కోటి గాచుట కన్య • గోవు వాహనము దా
సుని దాసినిచ్చుట • దనకుఁ గీడు
సేసిన సైచుట • చెలులఁ గొట్టంబులఁ
బ్రోచుట పెక్కండ్ర • కొండొకఁ గార్య
మునఁ బరాక్రమమున • ధనమునఁ దా నల
జడిపాటు దుష్కర్మ • సరణిఁ బొరయు
ఆ. కునికి నాకలోక • మునకు నిచ్చిన లగు
నెక్కులమునఁ బుట్టి • రేని బహుసు
తుండు నతి కృపాన్వి • తుండు వేయునెలల్లప్పి
బ్రతికినతఁడుఁ గంద్రు • త్రిదశపదము. 64
వ. అని నిర్దేశించి. 65
ఆ. నరకవాసశా • రణము నెఱింగించి
బుణ్యలోకహేతు • భూతములును
దేటపడఁగఁ జెప్పి • తిని గురుసంతతి
శ్రేష్ఠ యింక నేమి • సెప్పవలయు. 66

వ. అడుగు మనినం గాంగేయపూర్వజుండు శాంతనవుతో బ్రహ్మహత్యాసమంబు లని కొందఱు గొన్నికర్మంబు లుగ్గడింతురు హింస లేకయు న ట్లయ్యెడునవి యెయ్యవి వాని నేర్పడ నెఱింగింపవే యనుటయు నతం డతని కి ట్లనియె. 67

సీ. దివ్యబోధాఢ్యు వే • దవ్యాసమునినాథు
నడిగితి నొక్కనాఁ • డధికభక్తి
ని ట్లని యాసంయ • మీంద్రుండు కృప నాకు
నెఱిఁగించె ననఘ నా • యెఱిఁగినట్టి
విధము లెఱింగింతు • వినుము విప్రుని గృహ
నామంత్రితునిఁ జేసి • యతఁడు గుడువ
వచ్చినఁ బెట్టమి • వరకులంబును సార
విద్యయుఁ గలవిప్రు • వృత్తి గొనుట

తే. నీరు ద్రావంగ గోవు లే • తేర విఘ్న
మాచరించుట బధిరపం • గ్వంధధనము
లపహరించుట వేదశా • స్త్రాదినింద
బ్రహ్మహత్య లె ట్టట్టుల • పౌరవేంద్ర. 68

తే. అలుకఁ బురి నూర వనమున • నగ్ని యిడుట
పాపశీలత మై బొంకి • బ్రాహ్మణునకు
నధికతర మగుశోకంబు • నావహించు
టంచితాచార బ్రహ్మహ • త్యాసమములు. 69

తే. రూపగుణశీలముల నను • రూపుఁ డైన
వరున కీక కన్నియఁ దన • వలసినట్ల

మాంసపరస్త్రీస ♦ మాగమనైపుణ్య
మున నాశ్రమస్థులఁ ♦ దనకులంబు

తే. వారి భరియించినను హేమ ♦ వస్త్రమాది
ధాన్నపాన్నంబు లొసఁగిన ♦ నాశ్రయంబు
దీనులకు నిచ్చినను హింస ♦ మానినను స
మంచితస్వర్గలక్ష్మి సి ♦ ద్ధించు నంద్రు. 63

సీ. రచ్చకొట్టంబు నా ♦ రామంబుఁ గూపంబుఁ
బ్రపయుఁ గావించుట ♦ భయభరార్త
కోటి గాచుట కన్య ♦ గోవు వాహనము దా
సుని దాసినిచ్చుట ♦ దనకుఁ గీడు
సేసిన సైచుట ♦ చెలులఁ జుట్టంబులఁ
బ్రోచుట పెక్కండ్ర ♦ పెంచుఁ గార్య
మునఁ బరాక్రమమున ♦ ధనమునఁ దా నల
జడిపాటు దుష్కర్మ ♦ సరణిఁ బొరయ

ఆ. కునికి నాకలోక ♦ మునకు నిచ్చిన లగు
వైష్కులమునఁ బుట్టి ♦ రేని బహుసు
తుండు నతి కృపాన్వి ♦ తుఁడు వేయునెలలపై
బ్రతికినతఁడుఁ గంద్రు ♦ త్రిదశపదము. 64

వ. అని నిర్దేశించి. 65

ఆ. నరకవాసకా ♦ రణము నెఱింగించి
బుణ్యలోకహేతు ♦ భూతములును
దేటపడఁగఁ జెప్పి ♦ తిని గురుసంతతి
శ్రేష్ఠ యింక నేమి ♦ సెప్పవలయు. 66

వ. అడుగు మనినం గాంగేయపూర్వజుండు శాంతనవుతో
బ్రహ్మహత్యాసమంబు లని కొందఱు గొన్నికర్మంబు
లుగ్గడింతురు హింస లేకయు న ట్లయ్యెడునవి యెయ్యవి
వాని నేర్పడ నెఱింగింపవే యనుటయు నతం డతని కి
ట్లనియె. 67

సీ. దివ్యబోధాఢ్యు వే ♦ దవ్యాసమునినాథు
నడిగితి నొక్కనాఁ ♦ డధికభక్తి
వి ట్లని యాసంయ ♦ మీంద్రుండు కృప నాకు
నెఱిఁగించె ననఘ నా ♦ యెఱిఁగినట్టి
విధము లెఱిఁగింతు ♦ వినుము విప్రునిఁ గృప
నామంత్రితునిఁజేసి ♦ యతఁడు గుడువ
వచ్చినఁ బెట్టమి ♦ వరకులంబును సార
విద్యయుఁ గలవిప్రు ♦ వృత్తి గొనుట

తే. నీరు ద్రావంగ గోవు లే ♦ తేర విఘ్న
మాచరించుట బధిరపం ♦ క్త్యంధధనము
లపహరించుట వేదశా ♦ స్త్రాదినింద
బ్రహ్మహత్య లె ట్లట్టుల ♦ పౌరవేంద్ర. 68

తే. అలుకఁ బురి నూర వనమున ♦ నగ్నియిడుట
పాపశీలతమై బొంకి ♦ బ్రాహ్మణునకు
నధికతర మగుశోకంబు ♦ నావహించు
టంచితాచార బ్రహ్మహ ♦ త్యాసమములు. 69

తే. రూపగుణశీలముల నను ♦ రూపుఁ డైన
వరున కీక కన్నియఁ దన ♦ వలసినట్లు

తగనివానికి నిచ్చుట ♦ ధర్మదేవ
తాతనూభవ బ్రహ్మహ ♦ త్యాసమంబు. 70

—* భీష్ముఁడు ధర్మరాజునకుఁ బుణ్యతీర్థవిశేషంబుల నెఱింగించుట. *—

వ. అనిన విని యజాతశత్రుండు గంగాపుత్త్రుతోఁ బుణ్యతీర్థ
విశేషంబులు విన వలతుం జెప్పవే యనుటయు నమ్మహీ
పతికి నమ్మహాత్ముం డిట్లనియెఁ దొల్లి గౌతముండడుగ
నంగిరసుండు దీర్థంబులు గొన్నింటిప్రకారంబు సెప్పె
నప్పరిపాటి సెప్పెద నాకర్ణింపుము. 71

సీ. సప్తదినంబులు ♦ చంద్రభాగను విత
స్తను నూర్మిమాలినిఁ ♦ దగ వసించి
యాహారవిరహితుం ♦ డై యుండ మునిసమా
నుండగుఁ గాశ్మీర ♦ మండలమున
నదులు గొన్ని మహాన ♦ నము సొచ్చి పాఱు దీ
వంబు సిద్ధించుఁ ద ♦ దంబుసేవఁ
బుష్కరమ్ము ప్రభాస ♦ మును నైమిశము నింద్ర
మార్గంబు దేవికా ♦ స్వర్గబిందు

తే. లును సమవగాహనంబున ♦ జనుల నప్స
రస్సమేతవిమానవ ♦ ర్తనులఁ జేయు
ననవినాథ హిరణ్యబిం ♦ దువుఁ గుశేశ
యంబు నెల్లపాపంబుల ♦ నపనయించు. 72

వ. గంధమాదనసంగత మైనయింద్రతోయయుం గురంగ
దేశగత యగుకరతోయయుం ద్రిరాత్రోపవాసోపేతస్నా
తకులకు నశ్వమేధఫలంబు గలుగంజేయు 73

తే. కనఖలమున గంగాద్వార ♦ మునను నీల
భూధరమునఁ గుశావర్త ♦ మునను బిల్వ
కమున సుస్నాతుఁడై పాత ♦ కములు దొఱఁగి
నాకలోక విహారంబు ♦ నరుఁడు వొందు. 74

క. భాగీరథి యెచట నుద
గ్భాగమునను శివుని నెలవు ♦ ప్రాంతమునఁ జను
ర్భీగణ్య [1]యచట నెలకు స
మాగతు లగుసుతులఁ గంద్ర ♦ నాహారవిధిన్. 75

సీ. ఆహార ముడిగి [2]మ ♦ హాశ్రమంబున నగ్ని
హోత్రియై యొకమాస ♦ ముండి నరుఁడు
సకలసిద్ధులు మహా ♦ శ్చర్యంబుగాఁ గను
జననాథ భృగుతుంగ ♦ మనుమహాహ్ర
దమ్మున వాసర ♦ త్రయ ముపవాసి యై
బ్రహ్మవధంబు పా ♦ పంబుఁ దొఱఁగు
వినుము కన్యాకూప ♦ మున సాగ్నిహోత్రత
నున్నఁ గీర్తితుఁ డగు ♦ నుభయలోక

తే. ములను సుందరికాహ్రదం ♦ బునను దగఁగ
సకృదుపస్పర్శనము సేసి ♦ చారుమూర్తి
యై జనించు వైమానిక ♦ మనఁగఁ బరఁగు
భవ్యతీర్థంబు సేవించి ♦ పడయు దివము. 76

తే. కృత్తికాంగారసంసేవ ♦ గిల్బిషములఁ
బాపి నాకంబుఁ జేర్చు వి ♦ పాశఁ ద్రిదివ

1. యట నెలకు నరు, లాగ. 2 బింబాశ్రమంబున.

సములు గాలికాశ్రయ బ్రహ్మ • చర్యనియతి
తోడ సేవింప జన్మంబు • దొఱఁగు నరుఁడు. 77

క. స్నానముఁ బితృతర్పణమును
మానితగుణ కృత్తికాశ్ర • మంబున నియతిన్
మానవులు సేసి శివుకొలు
వానందాత్మకతఁ గాంతు • రింద్రఁడ మునీంద్రమణీ. 78

తే. ద్రోణశర్మపదంబున • రూఢ మైన
తీర్థమును శర స్తంబంబు • దేవదారు
వనముఁ దమ్ము సేవించిన • మనుజుఁ డెట్టి
వాని నైనను నప్సరో • వరునిఁ జేయు. 79

తే. చిత్రకూటజనస్థాన • సేవనములు
రాజలక్ష్మి నొసఁగు పీత • భోజనత్వ
మహితవృత్తిఁ దై శ్యామాశ్ర • మంబున నొక్క
పక్ష మున్న [1]నంతర్ధాన • ఫలము గలుగు. 80

క. విమలమతిం గౌశికివా
లమున ననాహారమౌన • లంపటుఁ డై యు
న్న మనుజుఁ డిరువది యొక్కఁడి
నములం బరమగతిసాధ • నశ్రీ నొందున్. 81

సీ. పేర్చుమతంగవా • పిక నేకరాత్రంబు
నిలిచి సిద్ధుం డగు • నెల వసించి
నైమిశంబునఁ బొందు • నరవర పురుషమే
ధఫలంబు నట్టివి • ధంబ యుత్ప

---

1. నంతర్ధాన • పదము.

లావనంబునఁ జేయఁ • గా విను మశ్వమే
ధంబుఫలంబు న • రంబుఁ బడయు
నరుఁడు గంగాయము • నాసంగమమ్మునఁ
గాలాంజనం బను • శైలమునను
తే. నియతి నాచరితస్నానుఁ • డయి విముక్తి
తెరువు గాంచు వైవస్వత • తీర్థసేవఁ
దీర్థభూతత్వ మొందు వి • ధేయచిత్త
వృత్తిఁ గౌరవవంశప • విత్రచరిత. 82

ఆ. విను ప్రయాగమునకుఁ • జనుదెంచుఁ గోటిత్ర
యంబు దశసహస్ర • కంబుఁ దీర్థ
ములు నరేంద్రవర్య • మున నందు నెలనాళ్లు
లున్ననరుఁడు ముక్తి • కొడయఁ డండ్రు. 83

క. విను గంగను బ్రహ్మసరం
బనుతీర్థమునందు నెల ని • రాహారతమై
నునికిని మర్త్యుం డమృతాం
శునిలోకంబున మహాయ • శుండై యుండున్. 84

సీ. అనఘ యష్టావక్ర • ముని [1]గలవింకము
దేవహ్రదము బ్రహ్మ • భావ మొసఁగు
నాచరితస్నానుఁ • డగుమర్త్యునకు నుర్వ
శీకృత్తికాయోగ • సిద్ధకీర్తి
యైనలౌహిత్యంబు • నందు సుస్నాతుఁడై
పుండరీకాధ్వర • మునఫలంబుఁ

1. గపోతంబును.

బొందు రామహ్రదం ♦ బున నిరాహారుఁడై
పం(డెండుదినములు ♦ భరితనియతి

తే. నున్న సకలకల్మషములు ♦ నుజ్జగించి
నరుఁడు నిర్వ్యాజనత నెల ♦ నాళ్ళు చా మ
హాహ్రదావాసియై జమ ♦ దగ్ని గన్న
పుణ్యలోకంబుఁ గను ముని ♦ గణ్యుఁ డగుచు. 85

క. విను వింధ్యంబున నొక నెల
తనుతాపము నోర్చి చేయు ♦ తపమున జనరం
జన సర్వప్రాయశ్చి
త్తనిరూఢిం బొంది నరుఁడు ♦ ధర్మజ్ఞుఁ డగున్. 86

సీ. నర్మద నాడి భూ ♦ నాథనందనుఁ డగు
జంబుమార్గంబున ♦ సంయతాత్ముఁ
డై మాసములు మూఁడు ♦ నట నొక్కనాఁడును
నిలిచిన సర్వసి ♦ ద్ధులను బొందుఁ
గోకాముఖము నీరఁ ♦ గ్రుంకి తండులికాశ్ర
మమునకుఁ జని వల్క ♦ లము ధరించి
శాకభోజనుఁ డయి ♦ శాంతిమై నున్న న
న్నెలవున నున్నక ♦ న్నెలు పదుండ్ర

తే. కధిపుఁడై యజరామరుం ♦ డయి సుఖించుఁ
గుల్యయందుఁ ద్రిరాత్రమ్ము ♦ గుడుపు దక్కి
శౌచియై యఘమర్షణ ♦ జపము సేసి
యశ్వమేధఫలముఁ బొందు ♦ ననఘ నరుఁడు. 87

వ. ఆర్ష్టిసేనాశ్రమంబున నుజ్జానకస్నాతుండై మర్త్యుం డఖిల
పాపంబులం దొఱంగుఁ బిండారకంబున [1]నేకరాత్రంబు
నిలిచి యగ్నిష్టోమఫలంబుఁ బడయు ధర్మారణ్యంబున
బ్రహ్మసరస్సు సేవించి పౌండరీకఫలప్రాప్తిఁ గాంచు. 88

చ. జనకుఁడు గౌరికిన్ వినుము♦శంకరుమామ హిమాద్రి సర్వర
త్ననికరవిశ్వపుణ్యభవ♦నంబు ప్రశాంతత నందు నిల్చి స
న్మునిగణసేవనంబుఁ దప♦మున్ నడపంగ నరుండుసిద్ధుఁడై
వినుతికి నెక్కుఁబొందు నర♦విందభవాంతికవాససంపదన్.

క. విను తీర్థసేవ కామం
బును గ్రోధము మదము లోభ ♦ మును జేరని నె
మ్మనము గలిగి నడప వలయు
ననఘా ఫలసిద్ధి దాన ♦ నగుఁ బురుషునకున్. 90

క. *దమమును దపము నహింసయు
శమమును దీర్థముల వాన ♦ శౌచాతిశయం
బమలగుణ కల్గురి త్తజ
లములం దోఁగిన శుచిత్వ ♦ లాభము గలదే. 91

క. *దొరకొనని వానిఁ గోరక
దొరకొనినందున మమత్వ ♦ తుష్టహృదయతం
బొరయక విగతస్పృహులగు
పురుషులు శుచు లేల తీర్థ ♦ ములు వారలకున్. 92

ఆ. అరయ దుర్గమములు ♦ నతివిషమంబులు
నైనతీర్థములు ధ ♦ రాధినాథ

1. త్రిరాత్రంబు.

* * ఈ రెండుపద్యములును వ్రాఁతప్రతులం గనుపట్టవు.

యధికభక్తియుక్తిఁ నాత్మఁ దలంచినఁ
జాలు నరులకల్మషములు వాయు. 93

క. జనవర తీర్థవిధాశే-
సన మగుభీష్మోక్తవాక్యచయము పవిత్రం
బనుపమము మాననీయం
బనిమిషపదవీప్రదము రహస్యము సుమ్మా. 94

క. అనుగతుఁ డగుశిష్యునకుం
దనసుతునకుఁ జుట్టమునకు ధరణీసురము
ఖ్యునియాశ్రితద్విజాతుల
కును దగ నెఱిఁగింపునది యనంతఫలకరుణన్. 95

క. నరవర గౌతమునకు నం
గిరసుఁడు సెప్పినది యిది యకిల్బిషబుద్ధిం
బరిపాటిఁ బఠించిన ద
త్పరత వినిన నపుడ వాయుఁ బాపములెల్లన్. 96

క. మునులకు జప్యం బిది స
ద్వినుతము నిత్యముఁ బఠించు విమలాత్మలకున్
విను జాతిస్మరణముతో
జననం బతిపుణ్యపురుష సంతతిఁ గలుగన్. 97

—* అత్రిప్రముఖమహర్షులు శరతల్పగతుఁ డైనభీష్ముఁజూడ వచ్చుట. *—

వ. అని చెప్పి సయ్యవసరంబునం బుణ్యవిశేషగణ్యుం డైన యగ్గాంగేయుం డట్లు గాండీవిశరంబులు శయ్యగా వీర శయనంబున నునికి నతని నీక్షింప నత్రియు వసిష్ఠుండును

భృగుండును బులహుండును బులస్త్యుండును గ్రతువు నం
గిరసుండును నగస్త్యుండును గశ్యపుండును గౌతముండును
విశ్వామిత్రుండును జమదగ్నియు మొదలయినమహాము
నులు శిష్యవ్రాతంబుతో నేతెంచి తపః ప్రభాన స్ఫురిత
ప్రభాపూరంబు భూనభోంతరంబున సంతతంబు లగు
చుండ నిలిచి యద్దేవవ్రతునియున్న తెఱంగు గలయం
గనుంగొనిరి పాండవు లాశ్చర్యభరితచిత్తు లగుచు న త్త
పోధనవర్యులం బ్రసుతించుచుం బ్రణమిల్లి గప్పు డప్పరమ
సంయము లంతర్ధానంబు సేసి రక్కురువృద్ధునకు రుపితా
మహుండును దారును వారలమాహాత్మ్యంబు లుగ్గడిం
చుచుం దద్విషయంబైనసంభాషణం బొనర్చిరి తదనంత
రంబ. 98

తే. తాతపాదపద్మములు మ ♦ స్తకము సోఁక
వినతుఁడై ధర్మతనయుఁ డే ♦ జనపదంబు
లేనగంబు లేనదులు పు ♦ ణ్యానుభావ
సమధికత్వంబు గలయవి ♦ జనవరేణ్య. 99

వ. అని యడుగుటయు. 100

—* భీష్ముఁడు ధర్మరాజునకు గంగాప్రభావంబు సెప్పుట. *—

సీ. అతనికి నాతఁ డి ♦ ట్లను నవ్విషయమునఁ
గల దితిహాస మొ ♦ కండు దాని
వివరింతు నీ కుంఛ ♦ వృత్తిపగుం డగు
నొకవిప్రునింటికి ♦ నొక్కసిద్ధుఁ
డతిథి యై వచ్చిన ♦ నాతిథ్య మొనరించి
యతనితో సల్లాప ♦ మాచరింప

నమ్మహాత్మ్యండు నీ ♦ యడిగినయట్టుల
యాసిద్ధు నడిగిన ♦ నతఁడు సెప్పె

తే. ననఘు మెవ్వానినడుముగా ♦ నరిగెఁ బావ
నాంబుపూర భాగీరథి ♦ యట్టిదేశ
భూధరాదిపదార్థముల్ ♦ పుణ్యతమము
లట్లు గాకయు గంగమ ♦ హత్త్వ వినుము. 101

తే. త్రిపథగాసేవనమున సి ♦ ద్ధించునట్టి
గతి జనములకు నియతక ♦ ల్పితము లయ్యు
నధ్వరంబున బ్రహ్మచ ♦ ర్యంబుఁ దపము
నంపరిత్యాగమును జేయఁ ♦ జాల వనఘ. 102

క. మును పాపము లెన్ని యొన
ర్చినఁ బిదపను గంగ నాడఁ ♦ జీఁకటి రవి దోఁ
చిన విరియుగతి విరియు న
య్యనఘుఁ డిలాతలము దొఱఁగి ♦ యమరత నొందున్.

క. మే నించుక సోఁకిన గం
గానదితోయములు జనుల ♦ కల్మషకోటిం
బో నడిచి పురందరలో
కానందముఁ బొందఁ జేయు ♦ నాగమవేదీ. 104

తే. ఎన్ని యేఁడులు మనుజుని ♦ యెమ్ము గంగ
వారియం దుండు నన్ని వే ♦ ల్వత్సరములు
నాకలోకమహాసుఖ ♦ శ్రీకి నాతఁ
[1]డుత్తుఁడై యుండు నిర్మల ♦ చిత్తవృత్తి. 105

1. డుత్తుఁడై...నిర్మలయుక్తచిత్త.

సీ. అనఘ సోమము లేని ♦ యధ్వరంబును శశి
లేనిరాత్రియు రవి ♦ లేనినభము
నాత్మధర్మము లేని ♦ యాశ్రమంబును బుష్ప
సంపద లేనిభూ ♦ జమునుబోలె
హీనత నొందు గం ♦ గానది లేనిదే
శంబు చాంద్రాయణ ♦ శతము లైన
గంగాపయఃపాన ♦ కరణంబు గావించు
నిర్మలత్వముఁ జేయ ♦ నేర వగ్ని
ఆ. యందుఁ బడినదూది ♦ య ట్లగు గంగావ
గాహనమునఁ బాత ♦ కంబు లఖిల
భూతములకు దుఃఖ ♦ ములు వాపికొనుటకు
నేవిధములు గంగ ♦ కీడు గావు. 106
క. శరణంబు లేనిజనులకుఁ
బరమశరణ మంత్రదు మునులు ♦ భాగీరథి ని
ర్జరులకు నమృతములట్టుల
నరులకు గంగాజలం బ ♦ నఁగ నే విందున్. 107
క. తలపై జాహ్నవివాలుక
యలికికొనిన ఫాలతటిఁ ద ♦ దంతర్కృత్స్నం
కలితముఁ జేసినఁ బాపం
బులు దొలఁగు సుపర్ణుఁ గనిన ♦ భుజగములక్రియన్. 108
క. గంగాతరంగశీకర
సంగత మగుమారుతమున ♦ సద్యస్స్పర్శం
బంగీకరించు నెవ్వఁడు
భంగపఱుచు నతఁడు ఘోర ♦ పాపచయంబున్. 109

తే. ఇవుల నేడునకంబుల ♦ నవుల నేడు
దినములను బితృవర్గంబు ♦ నరుఁడు గంగ
నాడి శుచిఁ జేయుఁ జూచిన ♦ యంతమాత్రఁ
బాచు వాఙ్మనఃకాయజ ♦ పాపతతుల. 110

తే. వినిన వేడుక సేసినఁ ♦ గసినఁ జేత
నంటినను రెండుకులముల ♦ యందుఁ గలుగు
పితృగణంబుల నెల్ల స ♦ ద్గతికిఁ బుచ్చు
గంగ యెటు సేయునో యవ ♦ గాహనమున. 111

క. విను గంగ గంగ యనుకీ
ర్తనములతో నొండునీటఁ ♦ దగ మునిఁగిన య
జనులు దురితములఁ దొఱఁగుదు
రన్న యార్యులు సెప్ప విందు ♦ నంచితచరితా.

సీ. అనఘ చూడ సమర్థుఁ ♦ డగువాఁడు జాహ్నవిఁ
జూడక యున్నఁ బ ♦ శుప్రతిముఁడు
నంధసమానుండు ♦ నగు నింద్రుఁ డాదిగా
సురలు గోరెడుగంగ ♦ నరులు గోర
వలదె చేకుఱు నక ♦ వర్గ మిత్కృత్రిమణకా
లంబున గంగఁ ద ♦ లంచి రేని
రాజభయంబుఁ జో ♦ ర భయంబుఁ బాపభ
యంబును భూతభ ♦ యంబు లోను

ఆ. గాఁగ గలుగుభయని ♦ కాయంబు గంగాప్ర
శంసనమునఁ బాయు ♦ శంభుఁడట్టి
నతులపుణ్యమైన ♦ యద్దేవి దలిరొండ
రాధరింపఁ జేశి ♦ రస్థలమున. 113

తే. మూఁడుపథములఁ జని లోక ♦ ములకు మూఁటి
కుజ్జ్వలాలంకృతియుఁ బెంపు ♦ నొసఁగినట్టి
యమలతరమూర్తి యగుదేవి ♦ నాశ్రయించు
వాఁడు కృతకృత్యుఁ డిది నిక్క ♦ వము కృతాత్మ.

క. జనులకు నింద్రుఁడు గ్రహముల
కినుఁడును బితరులకు నోష ♦ ధీశుఁడుఁబోలె
మనుజోత్తమ కడు నెక్కుడు
వినుము నదుల కెల్ల జాహ్న ♦ వి మహత్త్వమునన్.

ఆ. సగరనృపతిపుత్ర ♦ చయము మునీంద్రశా
పమున భస్మమైయ ♦ పారదురిత
కల్మషంబుఁ బొందఁ ♦ గా గంగ నిజజల
సేక మొసఁగి యనిచె ♦ నాకమునకు. 116

తే. దేవతలఁ జిత్రతపమునఁ ♦ దెలచి గంగఁ
బ్రచుర పౌరుషుఁ డగుభగీ ♦ రథుఁడు దనదు
పూర్వులైనసగరనృప ♦ పుత్రులకు ను
దాత్తగతికయి తెచ్చె ని ♦ ద్ధరణి కనఘ. 117

ఆ. విష్ణుపదమువలన ♦ విధునివలన సూర్యు
వలన మేరురూప ♦ కలితుఁ డైన
విష్ణువలనఁ ద్రిపుర ♦ విజయమౌళివలన
నుండి హిమనగమున ♦ నొలసె గంగ. 118

క. విను తత్ప్రభావంబున
ఘనంబు నిశ్చలత వొంద ♦ మనుజుఁడు శరణం

---

1. దారలకు

బని యాశ్రయింప జాహ్నవి
సనాతనపదోపలబ్ధి • సంపద నొసఁగున్.
వ. అని చెప్పి సిద్ధుండు వెండియు.
క. ఏ నెఱిఁగినంత సెప్పితిఁ
గాని యనంతమహిమంబు • గంగాగుణసం
తానంబు శతానందము
ఖానిమిషప్రవరకీర్త్య • మనఘచరిత్రా. 121
క. మేరువుమణులును వారిధి
వారికణంబులును నెన్న • వచ్చు నగు గంగా
స్ఫారగుణంబులు దగుసం
ఖ్యారూఢంబులుగఁ జేత • యతులవివేకా. 122
వ. అని పలికి యిట్లనియె. 123
ఆ. వేడ్కఁ నీకు నేను • వివరించినట్టియీ
జాహ్నవీగుణములు • సంతతంబు
మనసు వాక్కుఁ దనువు • ననఁ గలసాధన
ముల భజింపు భక్తి • పూర్వకముగ.
తే. అట్టులైన గంగాప్రసా • దాతిశయము
వలన సిద్ధుండవై త్రిభు • వనములందు
నర్చనీయసంక్రీడన • సువిహతముగ
సంచరించుమాహాత్మ్యంబు • సంభవించు.
క. నిజధర్మనిరతుఁడై తను
భజించుసజ్జనునిచిత్త • పద్మము గృపఁ దా
భజియించి గంగ యతనిం
బ్రజనితచిరసౌఖ్యుఁ జేయుఁ • బావనచరితా. 126

వ. అని యిట్లు గంగాగుణంబు లమ్మహాద్విజునకు వివరించి యాసిద్ధుండు గగనగమనంబునం జనియె నవ్విప్రోత్తముండు నియతచిత్తుం డై గంగాసంసేవనం బాచరించి యనన్యసులభ యగుసిద్ధిం బడసెం బాండవాగ్రజా నీవును గంగాభజనంబునం బరమశుభంబు నొందుము. 127

క. అని చెప్పి శాంతనవుఁ డి
ట్లను గంగాస్తోత్రసహిత ♦ మై పరఁగిన యి
వ్వీను తేతిహాసముఁ బఠిం
చిన వినినను రుజలు వాయుఁ ♦ జెంద వఘంబుల్. 128

క. అనిన విని యన్నరేంద్రుం
డనుజసహితముగఁ బ్రభూత ♦ హర్షసముస్మి
లనకలనాసంవేశిత
మనస్కుఁ డై యాతనికి న ♦ మస్కృతి సేసెన్. 129

వ. ఇట్లు పరమహర్షంబునం బ్రణతుం డై ధర్మజుండు మందాకినీతనయుతో నెవ్వారు సర్వజనపూజ్యు లెఱింగింపవే భవద్వచనామృతంబునఁ దృప్తి సనక యుః గెద ననిన నమ్మహాత్ముండు వాసుదేవనారదసంవాదం బనునితిహాసంబు వినుము నీయడిగినయర్థంబు దేటపడియెడు నని పలికి యతని కిట్లనియె. 130

—* వాసుదేవనారదసంవాదప్రకారము *—

క. తనకడకు నారదుఁడు వ
చ్చిన సత్కారము దగంగఁ ♦ జేసి ముకుందుం

డను సమధికబహుమానం
బున నెవ్వారలకు నీవు ♦ మ్రొక్కుదు చెపుమా. 131

వ. అనిన నద్దేవముని యద్దేవకీనందనున కి ట్లనియె. 132

సీ. వరుణు సమీరణుఁ ♦ దరణిఁ బర్జన్యుని
సప్తార్చి నీశాను ♦ షణ్ముఖుని మ
హాలక్ష్మి విష్ణుని ♦ నజు బృహస్పతిఁ జంద్రు
జలముల భూమి నె ♦ జ్జనము లెపుడు
నతిభక్తి సేవింతు ♦ రట్టివారలకు నే
మ్రొక్కుదు వేదప ♦ రులుఁ దపోధ
నులు దేవతాపూజ ♦ నులు భూమిధనధాన్య
గోదానశీలురు ♦ నాదరంబు

ఆ. గల్గి యతిథిపూజ ♦ గావించువారలుఁ
బితృసమర్చకులును ♦ భిక్షితాన్న
పూతశాంతభావ ♦ ములు గలవారు స
త్యవ్రతులును బూజ్యు ♦ లనఘ నాకు. 133

క. వినుతత్రివర్గనిరతులు
ననహంకారమమకారు ♦ లగుజనులు సువ
[1] ర్తనయుతులు నలోలురు బో
ధనులు నమస్కార్యు లద్రి ♦ ధర విను నాకున్. 134

క. నీవును మత్సంపూజ్యుఁడ
నావలఁ జిత్తమున నెఱిఁగి ♦ యర్చనమును సం

---

1 'ర్తననియతులును నలోలురు, నననూయులు వందనీయు ♦ లగు దుర నాకున్.

సేవనము నడుపు భూరిశు
భావహ మగు నవ్విధంబు ♦ సూదవసింహా. 135

క. అనియెం గావునఁ గుంతీ
తనయాగ్రజ నీవు నివ్వి ♦ ధముల జనములం
గొనియాడుము వారలు శో
భనము లొసంగుదు రఘుంబుఁ ♦ బాపుదురు కృపన్.

వ. అనిన విని యమ్మహీశ్వరుం డమ్మహాత్మున కిట్లనియె.

క. జనపతులకుఁ గర్తవ్యము
లనేకములు గలవు వాని ♦ యన్నిటిలోనన్
వినుత ప్రధానకృత్యం
బనఘచరిత చెప్పవే ద ♦ యం దెలియంగన్. 138

క. అనుటయు నతనికి నతఁ డి
ట్లను సామ్రాజ్యాభిషిక్తుఁ ♦ డైన నృపతికిన్
విను కర్తవ్యతమం బగు
పని బ్రాహ్మణపూజనంబు ♦ భవ్యవిచారా. 139

క. భూనాథ విప్రులు సమా
ధానంబున నున్నఁ బాదలు ♦ ధరణికి శుభముల్
మానార్హు లగుట వారికి
మానన లేకున్న నలుగు ♦ మనుజాధీశా. 140

క. దైనంబు నదైవముఁగ న
దైవము దైవముగఁ జేయు ♦ ధరణీదివిజుల్
భూవర శక్తులు విను వా
రేవానికిఁ గూర్తు రతఁడ ♦ ధీశత నొందున్. 141

క. కోపమునఁ బ్రసాదంబున
నాపదయును సంపదయును ♦ నప్పుడ తేవా
రోపుదు రింద్రున కైనను
శాపానుగ్రహము లాసు ♦ చరితుల లీలల్. 142

క. ద్రవిడ కళింగ గాశీనర
యవన శక పుళింద నృపతు ♦ లవనిసురపరా
భవమునఁ గాదే ధరణీ
ధవ పొందిరి తొల్లి శూద్ర ♦ తాదైన్యంబున్. 143

క. సోమాత్మకు లీశ్వరతా
శ్రీమహితులు సర్వసౌఖ్య ♦ సిద్ధిపరులు గో
త్రామరులు వారినెప్పుడు
భూమీశ్వర పూజనములఁ ♦ బోషింపు తగన్. 144

క. వినుతాచారుం డగువి
ప్రునకు సభక్తికము గాఁగ ♦ భోజన మిడినన్
విను దేవపితృ సమూహము
లనూన పరితృప్తిఁ బొందు ♦ నతులచరిత్రా. 145

—♦ వాసుదేవభూదేవీ సంవాదప్రకారము. ♦—

వ. అని చెప్పి భీష్ముం డాభూపతితో వెండియు నిట్లను భూసు రవిషయం బై వాసుదేవునకుం బృథివికి సంవాదంబు గ లిగెనది యితిహాసరూపంబునఁ జెల్లు దానిఁ జెప్పెద నాకర్ణిం పుము వాసుదేవుం డొక్కసమయంబునం బృథ్వి నాలో కించి. 146

క. లోకజనని వగుటఁ నిను
నోకాశ్యపి యడుగ వలయు ♦ నొక్కటి దెలియన్
నాకుం జెపుమా పాపము
లేకృత్యము సేసి గెలుతు ♦ రెల్ల జనములున్. 147

ఆ. అనినఁ బృథివి యిట్లు ♦ లను విప్రసేవను
విప్రపూజనమున ♦ విప్రహితవి
ధానమునను బాప ♦ తతి నోర్చు మానవ
ప్రతతి యెందునివి నృ ♦ పాలుపనులు. 148

ఆ. అమరవిభుని భగన ♦ హ్రస్వచిహ్నునిఁ గాఁగఁ
జేసినదియు నేత్ర ♦ భాసురుండు
గా నొనర్చినదియుఁ ♦ గమలాక్ష విప్రున
ల్కయుఁ బ్రసాదసంప ♦ దయును గావె. 149

క. అనిన విని మెచ్చి పృథివిం
గొనియాడె రథాంగపాణి ♦ గురునృపవర నీ
వనిశంబు మిగులనుతి మ
న్ననలను విప్రులకుఁ బ్రియమొ♦నర్పుముకృపతోన్. 150

క. అని మఱియు శాంతనవుఁ డి
ట్లను జననంబునన విప్రు ♦ నధిప మహాభా
గునిఁ గాఁ జెప్పుదు రార్యులు
జనులకు వంద్యంబు లతని ♦ చరణాంబుజముల్. 151

వ. బ్రాహ్మణుల సృజియించి బ్రహ్మ వారలతోఁ జెప్పిన
విధం బాకర్ణింపుము 152

ఆ. అరయ మీకుఁ గృత్య ♦ మన్యంబులే దాత్మ
కర్మ మూది యుక్త ♦ ధర్మ నిరతి
బ్రహ్మగోపనంబుఁ ♦ బాటింపుఁ డవ్విధ
మధికశోభనంబు ♦ నావహించు. 153

వ. బ్రాహ్మణ్యం బెల్లవర్ణంబులకుం దారకంబు బ్రాహ్మి
యైనశ్రీఁ దపస్స్వాధ్యాయంబుల వెలుంగం జేయుం డని
యె నట్లు గావున రాజులకు [1]బ్రహ్మవచన పరిపాలనంబు
ప్రధాన కర్తవ్యం బని చెప్పి వెండియు. 154

ఆ. అగ్ని నంటి హిమవ ♦ దచలంబుఁ గదలుప
గంగఁ గట్టవచ్చుఁ ♦ గాని విప్ర
రాజిఁ బరిభవింప ♦ రాదు విప్రులకొల్వు
కల్పవృక్షసేవ ♦ కరణి యధిప. 155

వ. ఏతద్విషయం బైనది శక్రశంబర సంవాదం బనునితిహా
సంబు గలదు వినుము. శక్రుం డు జటాసురనందనుం డైన
శంబరుకడకుం బోయి తదీయగోష్ఠి నుండి యతనితో నీ
వేమిట నున్నతిం బొంది యుండుదు వనిన నతం డతని
కిట్లనియె. 156

క. అలుకయు నసూయయును వి
ప్రులయెడ లే వనఘ వారిఁ ♦ బ్రోతుం గాతుక
సాలయఁ దదీయారాధన
ముల కట్టులు గావు ♦ వి ♦ భూతి వహింతున్. 157

---

1. బ్రహ్మవచనపరి

వ. దేవాసురయుద్ధంబున విప్రానుగ్రహంబు దేవతల గెలిపించుట గని మజ్జనకుండు సోమునితో భూమిసురులు మహానుభావులు గదయనుటయు నమ్మహితాత్ముం డతనికిట్లను వారలు తపస్స్వాధ్యాయసిద్ధులై యుండుదురు వారితేజం గాకర్ణింపుము.

క. ప్రవాసి యైన • యనసీసుకుని యుద్ధ
శాలి గానిధరణి • పాలు నురగ
ముల బిలాంధకార • మున నడచినయట్లు
మెఱయ నీక భూమి • క్రమించు నంద్రము.

క. మాని నెఱింగి గృహంబున
మానిత మసగచపుండు • మనసు నొలుప కెం
దేనిఁ జని చదువుదురు • తు ,
లానంత్యమునకుఁ దపస్వు • లగుదురు విప్రుల్.

వ. కావున వారలు సర్వాధికులు వారలయెడ బహుమానావమానంబు లెట్టివారికి శుభాశుభంబుల నొందించుటకు సందియంబు లేదనిన సోముని వాక్యంబులు వాటించి మజ్జనకుండు విప్రజనంబులం బూజించి తేజిష్ఠుం డయ్యె నేనుం దదాచారంబునం బెంపు వడసితి నని పలుకుటయు నయ్యసురేంద్రుని వచనంబు లూఁది సురేంద్రుండు భూసురులకుం బరితోషంబు గావించి సవిశేషసమున్నతింబొందె నని చెప్పిన విని గాంగేయునితోఁ గాంతేయాగ్రజుం డపూర్వాచిత సమాశ్రిత దూరాగతులలోన నధికతమం బగుపాత్రం బెవ్వరని యడిగిన నప్పుడమిఱేనికి నప్పురుష వరుం డిట్లనియె. 161

క. చెలులుం జుట్టలు సంబం
ధులు ఋత్విజులును బురోహి • తులుఁ దగు పాత్రం
బులు హింసాక్రోధేర్ష్యా
దులు లేని జనంబు లైన • దురితవిదూరా. 162

క. దూరాగతులు నపూర్వులుఁ
గౌరవకులముఖ్య పూజఁ • గనుటకు సర్వాల్
సారాచారము విద్యా
గౌరవముం గలుగఁ జూపు • కరణీయ మగున్. 163

క. ఈమూఁడు దెఱంగులజను
లామెయిఁ జూచినను నశుచు • లైనను బాత్ర
శ్రీమహితుల నిజభృత్య
స్తోమముజీవనము నడపి • చుమ్మీ యాగుల్. 164

క. అనిన విని ధర్మసుతుఁ డి
ట్లను శంతనుసుతునితోడ • నఘకోటికి నె
ల్లను మూలము వనితల య
జ్ఞనముల తెఱఁ గెఱుఁగఁ జెప్పు • చాతుర్యనిధీ. 165

—* నారదపంచచూడాసంవాదం బనునితిహాసము. *—

వ. అనుటయు నతం డ(తని కిట్లనియె న)తివలు నీచెప్పినట్టి వార దీనికి నారదపంచ చూడాసంవాదం బనం బరఁగు నితిహాసంబు గలదు వనితాస్వభావవిషయం బయియుండు దాని నాకర్ణింపుము దేవమునివరుం డగునారదుం డెందు

1. లేమెయిఁ...నశుచులేనియు.

నుం జరించుచుండి పంచచూడ యనునచ్చర లేమ నొక్క
డం గాంచి. 166

క. ఏ నొక్కటి యడిగెదఁ జెపు
మా నలినదళాక్షి యనుడు ♦ మాకొలఁదులప
లైన సదుత్తర మిచ్చెద
నాసతి యి మ్మనియె నది ప్రి ♦ యం బెసఁగంగన్. 167

వ. అనుటయు. 168

క. వనితాస్వభావ మిట్టిది
యని తెలియం జెప్పు మనుడు ♦ నల్ల నగుచు న
వ్వనిత దగునయ్య వనితకు
వనితలదుశ్చేష్టితములు ♦ వాక్రువ్వంగన్. 169

క. అనిన విని నిక్క మాడిన
విను త ప్పించుకయు లేదు ♦ వివరింపు నిజం
బని ముని వల్కిన నయ్యం
గన యతనికి నిట్టు లనియెఁ ♦ గౌరవముఖ్యా. 170

వ. స్త్రీస్వభావంబులు నీ వెఱుంగనియవి లేవైననుం జెప్పెద
నవధరింపుము. 171

క. కులమును సమ్మాన్యతయును
గలిగి యొకనిభార్య యైన ♦ గౌరవలీలన్
మెలఁగుచు వెలిఁ జరియించు
న్గలన వలసినట్ల యే మ ♦ నం గల దనఘా. 172

వ. అని పల్కి వెండియు.

సీ. యోషిజ్జనంబులు ♦ దోషంబులకు నెల్ల
మూలంబు వారల ♦ నేల చెప్ప
నడిగితి గాన క ♦ న్నంత సెప్పెద విను
పురుషులమేలిమిఁ ♦ బొందఁ దెఱుఁగ
రది గాక నిర్లజ్జ ♦ లై కుత్సితుల భజి
యింతురు కడసిన ♦ యంతఁ జేసి
వర్జనీయులు లేరు ♦ వారల కెవ్వరు
దండభీతిని పాడి ♦ దప్పకునికి
ఆ. యగ్ని కాష్ఠముల మ ♦ హాంబుధి యేఱుల
నంతకుండు భూత ♦ సంతతులను
వనజపత్త్రాక్షులు పురుషు ♦ లను దృప్తిఁ బొందుట
గలుగనేరదు కోవి ♦ దులు మునీంద్ర. 174
క. కల [1]దాకరి హాస్యగోపన
మఱి ఘోషవతి విసుము పురు ♦ షు నన్యుం గనినం
బాలంతులకు నేమి సెప్పుదుఁ
గలుగుఁ బవనుతోడి [2]కళలు ♦ గామగృహమునన్. 175
వ. అని వెండియు. 176
క. కుడుచుట కట్టుట పూయుట
తొడుగుటయును వివిధధనత ♦ తులు గూడుట మె
క్కుడు వేడ్క సేయఁ జాలవు
సతులకుఁ బరపురుషుఁ గవయఁ ♦ బోలుట పోలెన్. 177
వ. అని చెప్పిన (విని నారదుండు నిజంబ పల్కి తని పంచ
చూడ ననిపి నిజేచ్ఛం జనియె) నని చెప్పిన విని ధర్మ

1. దాకరసహ్యాదోషం, బల. 2. కడలు; కదలు.

జుండు సుందరీజనంబులం గాంచు తెఱం గెఱింగింపవే యని యడిగిన నాపగాతనూజుం డతని కిట్లను వారు మయశం బరాసురాళిసుల [illegible] ములం గడచినమతకంబులు గలిగి నిరూపింప రాక యుండుదు రదియునుంగాక వేఱొక్క విశేషం బాకర్ణింపుము. 178

తే. తొల్లి సిరోషచి తత ♦ నెల్లజనులు
వలచినప్పుడ జేవత్వ ♦ వైభవంబు
నొందం జాలి యుండుదురు మా ♦ యోపయుక్తి
వనితలకు లేక సాధ్వులై ♦ యునికిం జేసి. 179

వ. దానికి దివిజు లసూయాగ్రస్తులై కమలయోనిం గానం జని నిజచిత్తప్రకారంబు తెఱింగించిన నతం డతివల సూయా నతులం గావించి వారికిం గామం బగ్గలంబుగాం జేసినం బురుషులు వారిచిక్కులం బడి రోషాదిదుర్గుణదూషితు లగుటం జేసి పుణ్యశూన్యులై రి దేవతలును బ్రియుం బంది రట్లు గావున. 180

క. వనితలు మాయామయిను లై
యసరూపితచిత్తవృత్తి ♦ నవిచితరక్షం
బనుపడ కుందురు గాన
వినినది కథ యొకటి నీకు ♦ వినిపింతుం దగన్. 181

—* దేవశర్మ యనుమునివరుభార్య రుచి యనుదానిచరిత్రము. *—

వ. దేవశర్మ యనుమునిభార్య రుచి యనునంగన సర్వాంగ సుందరి యై యుండుం దదీయరూపాతిశయంబు దేవగంధ ర్వాదులకును లోచనీయంబు. 182

క. అతఁ డొకనాఁ డొకయెడ కొక
క్రతువున కుపదర్శనంబు ♦ గావింపఁగఁ బో
వుతలంపు వుట్టి వికస
న్మతి యగుతనశిష్యు విపుల ♦ నామకునిఁ దగన్. 183

వ. పిలిచి యేకాంతంబున నతని కి ట్లనియె. 184

క. రుచి నెపుడు వేచి తిరుగును
శచీవిభుఁడు దాని నెఱిఁగి ♦ సంరక్షణ మే
నుచితంబుగ నొనరింతు వి
కచకమలనిభాస్యఁ జేరఁ ♦ గానఁ డతండున్. 185

తే. నాకుఁ గ్రతువు సేయింపఁ జ ♦ నంగ వలసి
యున్న యది పరదారస ♦ ముత్సుకుండు
శక్రుఁ డటు గాన రుచికి ర ♦ క్షావిధాన
మాచరింపుము నీవు దృ ♦ ఢావధాన. 186

క. అనిన విని యట్లు సేసెద
నని విపులుఁడు గురునితోడ ♦ నమరవిభుండే
యనువునఁ జొచ్చునొకో పర
వనితాహరణమున కనియె ♦ వసుధాధీశా. 187

క. అనుటయు ననేకమాయలు
పొనరుపఁగా నేర్చు రూప ♦ ములు పెక్కులు గై
కొనుఁ బక్షిమృగాదిత్వము
లొనరఁగ నవి నియతి నరసి ♦ యుండఁగ వలయున్. 188

క. *రుచిమీఁదం గన్నిడి యా
శచీవిభుఁడు దిరుగు విను మ ♦ సంశయము సుమీ
యుచటికి నాతఁడు వచ్చుట
యచలితమతి నమ్మృగాక్షి ♦ నరయఁగ వలయున్. 189

క. అని యప్పగించి యాగం
బున కమ్ముని సనియె నవ్వి ♦ పులుడును జిత్తం
బున నవధానము దృఢముగ
వనితం గాచికొని యుండె ♦ వసుధాధీశా. 190

వ. అట్లుండి యొక్కయనువు విచారించుకొని.

క. ఆవేశించెద యోగ
ప్రావీణ్యంబున మునీంద్రు ♦ భార్యం దప్పే
యావిశ్రుతాత్మ మనమున
కీవిజ్ఞానంబు దోఁచు ♦ నే వెఱపేలా. 192

వ. అని వితర్కించి యమ్మునిచాతుర్య కారుణ్యంబు లూఁది శంకదక్కి యక్కొమ్మకింత నంత నాసీనుండై యుచిత కథ లొక్కింతసేపు సెల్లించి యోగమాయా బలంబునం జేసి నడపుటయు. 193

ఆ. పవనుఁ డాకసమునఁ ♦ బరఁగువిధంబున
నమ్మృగాక్షితనువు ♦ నందుఁ గలయ
విపులనాత్మదగఁ బ్ర ♦ వేశించె నవ్వధూ
రత్నమునకు నెఱుఁగ ♦ రాకయుండ. 194

* ఈపద్యము పెక్కుప్రాఁతప్రతులం జూపట్టదు. మఱియు నిది యిట యనవసరము.

వ. ఇట్లు ప్రవేశించి యయ్యోగివరునాత్మ యన్నాతిచైత
న్యంబు జడంబుగాఁ జేసికొనియుండె నట్టియెడం బురంధ
రుం డతిసుందరంబగు నాకారంబు దాల్చి యచ్చటికి
వచ్చి విపులునిశరీరంబు సూచి నిశ్చితునింగాఁ దలంచుచు
నున్మదుం డగుటం జేసి యొండు వరికింపక మునిపత్నిం
జేరవచ్చి. 195

క. నీవు కతంబుగ నా దగు
భావంబును భావభవుఁడు ♦ వఱుచుట యరయం
గావలదే యని పలికిన
భూవర యప్పొలఁతి మూఢ ♦ బుద్ధిత్వమునన్. 196

క. సముచితముగ బ్రత్యుత్థా
నము సేయను దగినపలుకు ♦ నకుఁ జొరఁగను నే
రమి నూరకున్ననుం దమ
కము పెంపున నతఁడు మఱియుఁ ♦ గమలాననతోన్. 197

క. ఏ నమరేంద్రుఁడ నా దగు
మానముఁ గామశిఖి గ్రాఁచె ♦ మానిని దడయం
గా నేల నన్నుఁ దగ న
మ్మానింపుము నీకు సిగ్గు ♦ మాటిం కేలా. 198

వ. అనుటయు నత్తన్వితనువుననున్న విపులుండు దన యోగ
మాయం జేసి యవ్వనిత వాసవునితో నీకు నిందుఁ రాఁబని
యేమి యని పలికి పరవశ యగునట్లుగాఁ జేసినం జూచి
యతండు వ్రీడాభయ భరితచిత్తుండయ్యె నయ్యవ
సరంబున. 199

ఉ. అమ్మునిశిష్యుఁ డయ్యువిధ ♦ యంగము వాసి నిజాంగ
వర్తియై । యమ్మునుదీశుతో మఱచి ♦ తా మును మూఁడిన
యబ్భగాంకిత। త్వ మ్మొకభంగి నీఁగుటిది ♦ దైవత సంయమి
సేవనీయభా। వమ్ము గలట్టినీకుఁ దగ ♦ వా యిసిరో
యని పల్కి వెండియున్. 200

తే. అవిజితేంద్రియబల కృత్సి ♦ తాత్మ నీచ
యెట్లు పాపంబు దొడరుట ♦ కియ్యకొంటి
నాదుగురునికోపాగ్నిచే ♦ నీదు దేవ
గణవిభుత్వమహోన్నతి ♦ గ్రాఁగిపోదె. 201

వ. అనిన విని దివ్యబోధంబున విపులుని యోగబలంబు
తెఱంగెఱింగి పలువెరం బాఱు నబ్బలవైరి నాలోకించి
యత్తపోధనుండు. 202

క. ఏ నొల్లఁ గాక భస్మము
గా నిన్నుం జూతునే వి ♦ కారియనుచుం
దా నెదురుపలుక కంత
ర్ధానము వెసఁ జేసె నతఁడు ♦ ధరణీనాథా. 203

వ. తదనంతరంబ విపులుండు రుచిం బ్రబుద్ధం జేసెఁ బదం
పడి దేవశర్మ వచ్చిన నా శిష్యోత్తముండు వినయా
చారంబు నడపి యేకాంతంబున నమ్మునితోడ. 204

తే. నాకపతి యిచ్చటికి వచ్చి ♦ నాకతమునఁ
జిక్కువడి మది భయమును ♦ సిగ్గు గదురఁ
జనియె ననవుడు నాతఁడు ♦ సంతసిల్లి
యభిమతం బగువరమిచ్చె ♦ నధిపవర్య. 205

వ. ఇచ్చినం బ్రీతుండై యవ్విపులుండు విపులతపం బాచ రించె దేవశర్మయు దేవేంద్రు వలనిశంక దక్కి సుఖం బుండె నొక్కనాఁ డయ్యాశ్రమంబు చక్కటిచదల దేవాంగన యొౌర్తు వ్రావ దానిచేతనుండి బ్రిదిలి భూరి పుష్పదామంబు. 206

ఆ. దివ్యపరిమళంబు ♦ నవ్యవికాసంబు
నుల్లసిల్ల వచ్చి ♦ యుర్వి బడినఁ
గాంచి రుచి యుదీర్ణ ♦ కౌతుకచిత్తయై
దానిఁ బుచ్చికొనియె ♦ మానవేంద్ర. 207

వ. తదవసరంబున నంగాధీశ్వరుం డగు చిత్రరథుం డయ్యా శ్రమంబున కరుగుదెంచె నతనిదేవియు రుచియుఁ దోడం బుట్టువు లగుటం జేసి నిజగృహంబునం గలిగిన యుత్సవం బున కతండు రుచిసహితంబుగా దేవశర్మం బ్రార్థించి పిలిచినఁ జంపానగరంబున కరుగుచుండి రుచిగై సేసి యద్దివ్యకుసుమదామంబునం గేశకలాపం బలంకరించి కొనినం దత్సమాగమసమాచారంబు నడపి తద్భగిని దదీయకుసుమ పరిమళంబునకు నచ్చెరు వంది. 208

ఆ. ఇట్టిసౌరభంబు ♦ నెన్నఁడు నెఱుఁగ ని
ప్పువ్వు లెచటఁ గలిగెఁ ♦ బువ్వఁబోఁడి
యనినఁ గలిగె నస్మ ♦ దాశ్రమంబుననని
పలికి దేవశర్మ ♦ పాలి కరిగి. 209

వ. రుచి యప్పువ్వులకుం దనచెలియలు వేడుకపడుట యెఱిం గించిన నమ్మహానుభావుండు విపులు రావించి యత్తెఱంగు

దేటపడం బలికి యిట్టికుసుమంబులు గొని రావలయునని పలికిన నతం డప్పువ్వులు గనినచోటు రుచి నడిగి చెప్పించికొని గురుప్రభావంబును నిజతపశ్శక్తియు నూఁది యప్పని పూని చనియె దైవికంబయి యచ్చట నెప్పటిచందంబు పుష్పదామం బున్నం బుచ్చికొని వచ్చునప్పుడొక్కయెడ నారీపురుషు లొండొరుల చెట్టలు వట్టికొని చక్రభ్రమణభంగిఁ దిరుగుచుండి యొక ళ్లొకళ్లగతి యొప్పదని పలికి కాలు దొడరితి కడువేగ తిరిగితని వివాదంబు పుట్టి యందొకం డేనట్లు నేసితి నేనిఁ బరలోకంబున విపులుని చన్నగతికిం జనుదునని శపథంబు నేసిన నమ్మాట వినుచు విపులుండట సనంజన మఱియు మార్గంబున నార్వురు జూదం బాడుచుండ వారైన నొకం డట్ల యొట్టిడిన నప్పలుకు నాకర్ణించి యత్తపోధనుండు చిత్తంబున విషాదంబు గదుర నేమిదోషంబు నేసితినొకో యని విచారించి రుచిశరీరంబునందుఁ బ్రవేశించుట గురునకు నెఱింగింపమి గానోపు నని తలంచుచు నరుగుదెంచి యక్కుసుమమాలిక యొప్పించినం గైకొని యమ్మునివరుండు మఱఁదలి కొసంగి సంతోషం బొలయించెఁ దదనంతరంబ తమయంత నున్నయవసరంబున నగ్గురుండాశిష్యునితో ని ట్లనియె. 210

క. తెరవున నొకమిథునము జూ
దరులను గనుఁగొంటి నీ వ ♦ ధర్మము నీయం
దరసి కనినవా రై పలి
కిరి వారల నెఱుఁగుదే య ♦ కిల్బిషచరితా. 211

తే. నీవు రుచిఁ గాచునప్పటి ♦ నిపుణవృత్తి
నాకు నెఱిఁగింప కునికి య ♦ న్యాయముగఁ ద
లంచిరో కాక దానిఁ గ ♦ ల్మషము గాఁగ
నేను దలఁచిన శాప మీా ♦ నెట్లు నీకు. 212

వ. అప్పని పాపంబు గా కుండ వరం బిచ్చితి నది మఱవు మమ్మిథునం బహోరాత్రంబు లయ్యార్వురు ఋతువులని పలికిన గురునిబోధంబునకు నాశ్చర్యంబును బ్రసాదంబు నకుఁ బ్రమోదంబునుం బొందుశిష్యునితో నతండు వెం డియు. 213

తే. దినము రాత్రియు ఋతువులు ♦ మనుజుచేయు
సుకృతమును దుష్కృతంబును ♦ జూచు చుండుఁ
గాన యొంతరహస్యంపుఁ ♦ గార్య మైన
నొరు లెఱుంగరు న న్నని ♦ యునికి మోస. 214

వ. అని మఱియును. 215

క. స్త్రీరక్షసూక్ష్మ మీా వ
ల్లేరూపున నైన వంశ ♦ హీనత మమ్ముం
జేరక యుండం దగఁ బరి
హారము సేసి తది యేల ♦ యవగుణ మయ్యోౕ. 216

వ. దాని తెఱంగు నా కెఱింగింప కున్న నేమి యనుపలుకు పలికి దేవశర్మ విపులు నుల్లం బూఱడిల్లం జేసె నవ్వధూ వరులును విపులుండును బుణ్యలోకంబులు వడసిరి. పాం డవాగ్రజా తెఱవల తెఱం గెఱింగించితి వారి రక్షించు టయు ని ట్లరిది యై యుండు నని చెప్పి భీష్ముండు. 217

క. పలువురు క్రీడింతురు భూ
వలయాధిప యరయ మంచి ♦ వారును గల ర
క్కులధర్మవతులకతమున
నిల నిరపాయత్వ మొంది ♦ యొసకం బెసఁగున్. 218

క. పాతివ్రత్యము గలిగిన
నాతి యనఁగ దైవ మన జ ♦ నస్తుత వేత్రే
యాతతధర్మార్థసుఖ
ఖ్యాతులు సద్భార్యవలనఁ ♦ గాదే కలుగున్. 219

-: భీష్ముఁడు ధర్మజునకు గాంధర్వాదివివాహంబుల తెఱఁ గెఱింగించుట :-

వ. అనిన విని యజ్ఞపతి జాహ్నవీనందనుతోఁ గన్యావరణ ప్రకారంబు విచారణీయం బైనకృత్యంబు దాని తెఱం గెఱింగింపవే యనుటయు నతం డతని కి ట్లనియె. 220

క. కులమును శీలము విద్యయుఁ
గలవానిం బిలిచి ప్రీతిఁ ♦ గన్నియ నీఁగా
వలయు నుదకప్రదానా
కలితంబుగ బ్రాహ్మకర్మ ♦ గతి యిది యధిపా. 221

ఆ. క్షాత్త్రమంత్రడు బుధులు ♦ గన్య పురుషుఁ గోర
నతఁడుఁ గన్యమీఁద ♦ నాససేయ
నచల మగుపరస్ప ♦ రానురాగము గని
ప్రమద మెసఁగఁ జేయు ♦ పరిణయంబు. 222

క. కన్న్య మనంబును దనిసినఁ
గన్నియ యెవ్వానిఁ గోరు ♦ గాంధర్వం బా

యన్ను నతని కిచ్చుట వెల
వన్నుట యాసురము సూవె ♦ పౌరవముఖ్యా. 223

క. బలిమిమెయి వరుఁడు గన్యకుఁ
గలవారిం బొడిచి కరము ♦ క్రౌర్యంబున న
ప్పొలఁతుక దుఃఖింపఁగ వా
రలు పొగులఁగఁ దెచ్చికొనుట ♦ రాక్షసమున్నృపా. 224

వ. ఇట్లు సెప్పంబడునట్టి. 225

ఆ. అయిదు తెఱఁగులందు ♦ నారయ మూఁడువి
ధములు ధర్మకృతులు ♦ ధర్మపుత్ర
యాసురంబు రాక్ష ♦ సాహ్వయంబును ధర్మ
దూరసంవిధాన ♦ దూషితములు. 226

తే. మాతృపితృహీన యైనను ♦ భ్రాతృరహిత
భావ మొందిన నబ్బాల ♦ పరిణయార్థ
వరణమున కర్హ గాదని ♦ కురుకులాగ్ర
గణ్య చెపుదురు పరిణయ ♦ కల్పవిదులు. 227

ఆ. ఆత్మజాతియందు ♦ నవులజాతులు రెంటఁ
గ్రమవివాహ మొప్పు ♦ బ్రాహ్మణునకు
ననఘ శూద్రవనిత ♦ యందు నాతని కప
త్యంబు గలిమి పాప ♦ మనియుఁ గలదు. 228

తే. రాజునకు రాజవంశజ ♦ రమణి యైన
వెనుక వైశ్య వరించుట ♦ విహితవిధము
వైశ్యునకు శూద్రునకుఁ దమ ♦ వంశములన
పరిణయంబు గాఁ దగు నర ♦ పాలవర్య. 229

వ. రాజునకు వైశ్యునకును శూద్రకన్యావరణంబు సేయుట
యును గలిగి యుండు నని చెప్పిన విని యుక్కొంతేయా
గ్రజుండు శాంతనవుతో బ్రాహ్మణునకు శూద్రజాతి
యందు భార్యాపరిగ్రహంబు సేయం దగు నని వెందు
నతనికి భార్యలు మువ్వు రని నిర్దేశించితి రది యెట్లొకో
యనుటయు నతం డమ్మహీపతి కిట్లనియె. 230

ఆ. అనఘ విషమ మైన • యట్టికార్యంబు వా
టిలినఁ జూచి పెద్ద • వలచి యైన
లోభమునను శూద్రఁ • దా భార్యఁ గాఁ గొను
విప్రుఁ డధికపాప • వృత్తిగామి. 231

వ. అవ్విధంబు నొక్కొక్కయెడం గల్గి దూష్యంబు గాక
చెల్లు నని చెప్పి వెండియు. 232

క. ధరణీసుర రాజవణి
క్తరుణులకును విప్రువలనఁ • గల్గినతనయుల్
గురునాథా ద్విజు లనఁగాఁ
బరఁగుదు రది లేదు శూద్ర • భామసుతులకున్. 233

వ. అనవుడు ధర్మపుత్రుండు భూసురునివలన నాలుగుజాతుల
నాతులకును బ్రసూతు లైనసుతులకు నతనిధనంబునందు
భాగం బెట్లుండు నని యడిగిన. 234

సీ. విను జనమేజయ • మనుజేంద్ర యమ్మేది
నీశ్వరుతో భీష్ముఁ • డిట్టు లనియె
బ్రాహ్మణునర్థంబు • పదిపాళ్ళుగాఁ జేయ
నాలుగు బ్రాహ్మణీ • నందనుండు

క్షత్త్రియాత్మజుఁడు భా ♦ గములు మూఁడును వైశ్య
తనయుండు రెండు శూ ♦ ద్రాతనూజుఁ
డొకపాలు గొనుటకు ♦ నొడయులు దుదివాడు
వలచి పెట్టఁగఁ గొను ♦ వాఁడు గాని
ఆ. తండ్రితోడఁ ద్రివిధ ♦ తనయులతోడను
దనదుభాగమునకుఁ ♦ బెనఁగి కొనఁగఁ
దగదు వారలకును ♦ దగదు నిర్దయతఁ ద
ద్దశమభాగ మీక ♦ తార కుడువ. 235

వ. అనిన విని పాండవాగ్రజుండు దక్కిన వర్ణంబులవారి ధనంబు లెట్లుగాన గలయవి సెప్పుమనుటయు ననిమిషనదీ నందనుండతని కిట్లనియె. 236

సీ. క్షత్త్రియుధనము భా ♦ గము లెనిమిది సేయ,
భూపాలవైశ్యుల ♦ పుత్త్రికలకు
శూద్రపుత్త్రికకును ♦ సుతులై నయట్టివా,
రోలి నాలుగు మూఁడు ♦ నొక్కటియును
గొనువారు పాళ్లులు ♦ కురుముఖ్య వైశ్యుని,
సొమ్మున వైశ్యకు ♦ సూనుఁడైన
యఁతడు నాలుగును శూ ♦ ద్రాత్మజుఁడొకటియుఁ,
గాఁగ నైదుగ నంశ ♦ కములు గొండ్రు
ఆ. పెనఁగి కొనఁగఁ దగమి ♦ విను శూద్రకొడుకున
కెందుఁ గలదు వాని ♦ కీక కుడువఁ
గామియును సమంబ ♦ యేమిజాతులవారి
కయిన నిట్లు దెలియు ♦ మంశకృతులు. 237

తే. ఆలు నిజజాతియందు శూ ♦ ద్రాలి కెల్ల
సమములుగఁ బంచికొం(డు భా ♦ గముల శూద
తనయు లెందఱు గల్గినఁ ♦ దం(డిధనము
ధర్మసంగ్రహతత్పర ♦ ధర్మతనయ. 238

వ. అని నిర్దేశించి వెండియు. 239

క. విను హవ్యకవ్యములు మ,
జ్జన భోజనములును విప్ర ♦ జాతి వనిత దాఁ
బనిసేయ నడపునది య,
ప్పనులకుఁ బెఱసతులు గామి ♦ బ్రాహ్మణుఁడు నృపా.

—*భీష్ముఁడు ధర్మజున కౌరసాది పుత్త్రభేదంబు తెలంగ సెప్పుట*—

వ. అనిన విని యుధిష్ఠిరుండు 241

క. కొడుకులు బహువిధు లని యె,
ప్పుడు విందును వారిఁ దెలుఁగు ♦ పురుషవరా యే
ర్పడఁ జెప్పవలయు నా కని,
యడిగిన గాంగేయుఁ డిట్లు ♦ లను నాతనితోన్. 242

తే. పరమసంస్కృత యగునాత్మ ♦ భార్యయందు
ధర్మవిధిఁ గలిగించిన ♦ తనయుఁ డనఁగఁ
దాన యౌరసుఁ డనునభి ♦ దాన మొప్పఁ
బరఁగు నుత్తముఁ డాతఁడు ♦ ప్రథముఁ డధిప. 243

తే. తగినవరునకు నిచ్చిన ♦ తనదుదుహిత,
గనినపుత్రు నయ్యిరువురు ♦ వినఁగ నియ్య
కొనఁగ వీఁడు నాకొడుకనఁ ♦ గొడుకు వాని,
పేరు పుత్రికాపుత్రుండు ♦ పౌరవేంద్ర.

తే. ధర్మపథమునఁ బనిచినఁ ♦ దనదుపత్ని,
యర్హపురుషసంగతిఁ గన్న ♦ యాత్మజుండు
క్షేత్రజుం డనఁగా నిజ ♦ పుత్రభావ,
మొందు ధర్మప్రపంచాభి ♦ నందితాత్మ. 245

క. జననీజనకు లుదకదా,
ననిరూఢము గాఁగ నిచ్చి ♦ నంబడసిననం
దను పేరు [1]దత్రిముం డని,
మునిజనములు సెప్పుదురు వి ♦ మోహవిదూరా. 246

ఆ. తల్లిఁ దండ్రిఁ బాసి ♦ తనయంత లెచ్చట,
నేనిఁ దిరుగునట్టి ♦ వానిఁ జూచి
యాత్మసదృశుఁ డైన ♦ యాత్మజుఁ జేసికొ,
నంగఁ గృత్రిముం డ ♦ నంగఁ బరఁగు. 247

తే. ఎవ్వనికిఁ బుట్టెనేనియు ♦ నెఱుఁగకుండ,
నొక్కనికిఁ బరభార్యయం ♦ దుదయ మైన
సూనుఁ డాభార్యగలవాని ♦ సుతుఁడు వాని,
పేరు గూఢజుఁ డనఁబడుఁ ♦ గౌరవేంద్ర.

క. విను తల్లిదండ్రు లొల్లక,
తనయుని విడిచిన నొరుండు ♦ దనకుఁ దనయుఁ గాఁ
గొని నెమ్మి నడప నపవి,
ద్ధనాముఁ డగువాఁడు విమల ధర్మప్రవణా. 249

ఆ. పెండ్లిగాక మున్న ♦ పితృగృహంబునఁ గన్య
సూనుఁ గనిన వినుము ♦ దానిఁ జేసి

1. దత్తకుండన.

కొనినయతని కతఁడు ♦ గొడు కగుఁ గానీన,
నామకమునఁ బరగు ♦ నరవరేణ్య. 250

క. విను గర్భిణి యగు కెఱుంగక,
యును నెఱఁగియుఁ బెండ్లియైన ♦ నుదయించిన నం
దనుఁ డావరునకుఁ గొడు కగు
జననాథ సహోఢుఁ డనగఁ ♦ జను నండ్రు బుధుల్.

తే. విభునిఁ దానుఁ దొఱంగిన ♦ వెలఁది విభుఁడు
విడిచి నట్టిసుమధ్యమ ♦ విధవ యత్త
తాత్మదశ నెవ్వనికిఁ గనుఁ ♦ దనయుఁ డాతఁ
తడనికొడుక పౌనర్భవుం డనఁగఁ బరఁగు. 252

క. జననీజనకులు లేకు,
న్నను వారలు దన్ను విడిచి ♦ నం దాన తనుఁ
దనయుఁడుగ నొరులకిచ్చిన,
ననఘా యాతండు సను స్వ ♦ యందత్తుఁ డనన్. 253

ఆ. తల్లిదండ్రు లమ్మఁ ♦ దనయుఁ గా నొక్కరుఁ,
డాత్మసదృశజన్ముఁ ♦ డైనవాని
విలిచికొనినఁ ♦ బాండవేశమహాత్రర,
యక్కుమారుఁ గ్రీతుఁ ♦ డండ్రు బుధులు. 254

క. అని భీష్ముఁడు వెండియు ని,
ట్లను నాపన్నిరువురును ధ ♦ రాధిప యోగ్య
త్వనిరూఢు లెల్లకర్మం,
బున కౌరవుఁ డందులోన ♦ ముఖ్యుం డరయన్. 255

ఉ. వానిఁబోలునంద్రు బుధ ♦ వర్యులు కౌరవనాథ పుత్రికా
సూనునిఁ దక్కఁ నీవినిన ♦ సూనులుయోగ్యత గాంతురుత్తమం
బైనకులద్వయంబును స ♦ మాగతమై విధివత్ప్రయోగతా
నూతన గల్గెనేని నిగ ♦ మోదితకర్మ కలాపయుక్తికిన్. 256

—∗ చ్యవననహుషసంవాదం బనునితిహాసము ∗—

వ. అనిన విని ధర్మజుండు సంవాసంబునను దర్శనంబునను
బుట్టెడి స్నేహంబు లెట్టివి వానిని గోవులమాహాత్మ్యం
బును నెఱుంగ వలతుం జెప్పవే యని యడిగిన నవ్వా
డమిఱేనికి భీష్ముండిట్లనియె. 257

సీ. చ్యవనునినహుషుని ♦ సంవాద మితిహాస.
మైచెల్లుజగమున ♦ ననఘ నీకు
దానిఁ జెప్పెద విను ♦ దాననీయడిగిన
యర్థముల్ దెలియు మ ♦ హాత్ముఁడైన
భార్గవచ్యవనుండు ♦ భాగీరథీయము
నలు గూడినెడ కేఁగి ♦ యలఘునిష్ఠఁ
గ్రుంకి సుస్థిరుఁడయి ♦ కూర్చుండి యతులస
మాధిపరుండయి ♦ మత్స్యకులము

ఆ. దనదుచుట్టు మెలఁగఁ ♦ దనువునఁ జెందంగ
మూరుకొనఁగఁ గృపయు ♦ ముదముఁ గదుర
భావవృత్తితోడఁ ♦ బండ్రెండువర్షము
లుండె నట్టులుండ ♦ నొక్కనాడు. 258

క. జాలరులు వలలనచ్చటి,
మీలఁ దిగుచుచుండి యయ్యె ♦ మేయోగ్రతప

శ్శీలునిఁ గూడఁగఁ దిగిచి భ,
యాలోలమనస్కు లగుచు • నమ్మునిపతికిన్. 259

ఆ. చాఁగి మ్రొక్కి తప్పు ♦ సైఁపు మెఱుంగమి,
నింత పుట్టె నంయ ♦ మీంద్ర మమ్ముఁ
బరమకరుణఁ జూచి ♦ పనుపుము దీనికి
నేమి సేయువార ♦ మింక ననుడు. 260

క. జలచరములపై నర్మిలి,
గలిగెనుమదిఁ దాల్చి చేర్చి ♦ కారుణ్యము బో
యలమీఁద నించుకేనియు,
నలుక వొడుమ నీక యుండె ♦ నతఁ డవికృతుఁడై. 261

వ. ఏటిదరికిం దిగువంబడినమీలదెస వారికిం జూపి వాని
తోడ. 262

తే. వీనితోడిసంవాసంబు ♦ మానసమునఁ,
జాల నర్మిలిఁ బెనిచె ని ♦ మ్మీలతోడ,
గూడఁ బ్రాణంబు విడుచుట ♦ 1గూడదంద్రె,
జనులు గావున నటుసేయుఁ ♦ డనఘులార.

వ. తగిన తెఱంగు సెప్పెద వినుండు. 264

క. ఇమ్మీలను నన్నును మీ,
రమ్మికొనుడు సేయువెలల ♦ కనుటయుఁ గడుశీ
ఘ్రమ్మున నహుషుకడకుఁ జని,
యమ్మౌని తెఱఁగెల్ల జెప్పి ♦ రలుకుచు బోయ.

1. గూడ దండ్రు...నటు సేయ ననఘులార.

వ. చెప్పిన భయంబును సంభ్రమంబును బెనంగొన నమ్మ
నుజపతి మంత్రిపురోహిత సహితంబుగా నప్పరమముని
పాలికిం జనుదెంచి సాష్టాంగదండప్రణామంబు సేసి బో
యలు సేసినయపరాధంబు సేమిభంగి నీఁగువాఁడ నని వి
న్నవించిన నద్దయాళుండి ట్లనియె. 266

క. బోయలు నిజకులధర్మము,
సేయుట యపరాధ మగునె ♦ చెప్పెద విను పే
రాయాసపడిరి వీరికి,
నాయొడలికిఁ ధగినవెల జ ♦ నస్తుత యీవే. 267

క. అనుటయు మునివరుమనమునఁ,
గినుక రొకింతయును లేమి ♦ కిం బ్రీతుండై
జనపతి [1]కిరాతులకు నిం
డని పనిచెను వేయుమాడ ♦ లాత్మసచివులన్. 268

వ. పనిచిన నప్పలుకులు విని యమ్ముని యమ్మనుజవిభుని
తోఁ దగ వెఱఁగి యిత్తు గా కనవుడు నప్పుడమిఱేఁడు
పదివేలు సెప్పిన నప్పరమసంయమి యప్పటిమాటయ
యాడిన నారాజు లక్ష యుగ్గడించె దానికిం దపస్వి ముం
దటి పలుక పలికిన నతండు కోటి యిమ్మనియె నమ్మా
టకు నమ్మహాత్ముండు 269

క. తల విసరి వెల దగఁగ బో
యల కీ వలదయ్య యనిన ♦ నన్నరపతి వా

1. కైవర్తులకిం డని.

రల కిల నగ మిచ్చెద నని
పలికిన నప్పలుకు ద్రోపు ♦ వడ ముని వల్కెన్. 270

ఆ. రాజు దనదుసకల ♦ రాజ్యంబు బోయల
కిత్తు ననుడు నమ్మ ♦ నీశ్వరుండు
నీవు మంత్రివరులు ♦ నెయ్యురుఁ దలపోసి
యుచితమైనమూల్య ♦ మొసఁగు మనియెఁ

వ. అనిన విని విషాదంబుతో సహుషుం [1]డవ్వులం జని సచివులుం దానును నింక నేమి సేయువాఁడ నని చింతిల్లుచున్న సమయంబున నయ్యెడకు గవిజాతుం డనుసంయమి సనుదెంచి వారలతో మీరు చింత విడువుఁ డే నిమ్మునిపతిమూల్యంబు నిశ్చయించెద ననుటయు నయ్యవనీవిభుం డిప్పరివారం బింతటితో నాపత్పయోధి మునుంగకుండ నట్లుగా నన్నుం గావ వే యనుపలుకు వలికిన నతం డతనికి ట్లనియె. 272

తే. గోవులకు బ్రాహ్మణులకును ♦ గుల మొకండ
కమలజుఁడు రెండుదెఱఁగులు ♦ గా నొనర్చె
హవికిఁ బూర్వంబు గారణ ♦ మఖలమంత్ర
ముల కధిష్ఠాన మపరంబు ♦ భూపవర్య. 273

క. వివిధాగమాశ్రయం బగు
నవనీదేవునకు మూల్య ♦ మని వ్రాకువ్వఁ
శివునకును గాదు ధరణీ
ధవ గోవును నట్టి దగుటఁ ♦ దగు నది యొసఁగన్. 274

1. డవుల నని.

తే. అనినఁ బ్రియ మంది నృపతి సం ♦ యమిసమీప
మునకు వచ్చి మహాభాగ ♦ నను గృపార్ద్ర
దృష్టిఁ జూడుము భవదీయ ♦ దేహమునకు
నింత వెల యన వచ్చునే ♦ యేరికైన. 275

క. మునినాథ గోవు నిచ్చెద
ననవుడు వికచముఖుఁ డగుచు ♦ ననుగుణమూల్యం
బున సంప్రీతిం బొందితి
నని భృగుకులముఖ్యుఁ డిట్టు ♦ లను నహుషునితోన్. 276

క. గో వగ్నిమయ మమృతమయ,
మో వసుధాధీశ వినుము ♦ హోమవిధాన
శ్రీవాహిని నిచ్చెన త్రిద
శావాసంబునకుఁ బూజ్య ♦ మమరుల కైనన్. 277

చ. అని యిటు లేర్పడం బలికి ♦ యాతలఁ బెంతయు మేలు గోవు ని
మ్మనఘచరిత్ర యన్న విభుఁ♦డట్టుల చేసిన బోయలప్డు నె
మ్మనములు మోద మంద గరి ♦ మంబున భార్గవుఁ జేరి మమ్ముఁ గ
న్గొనినది యాదిగాఁ గరుణ ♦ గూరెద వెక్కటి విన్నవిం
విఁతుమే. 278

క. అని ప్రీతిఁ బలికి యమ్ముని
యనుజ్ఞఁ గొని మమ్ముఁ గావు ♦ మక్కటికమునం
గొన వయ్య గోవు మాచే
నన విని మొగమోట మనము ♦ నార్ద్రితఁ బెనుపన్.

తే. వేఁడికొనినట్టికృపణుపై ♦ వాఁడిచూడ్కి
యరయ నాశీవిషముచూపు ♦ నట్ల కాన
చేయఁ బ్రార్థనాభంగంబు ♦ మీ యభీష్ట
మాచరించెద నని గోవు ♦ నతఁడు గొనియె. 280

వ. కొని యంత నిలువక. 281

తే. దర్శనప్రీతి వారిపైఁ ♦ దగుల మీల
వలనియర్మిలి మనమున ♦ దళముకొనఁగ
మీరు మీలును సమ్మోద ♦ మార దివికి
నేఁగుఁ డని పల్కె భార్గవుం ♦ డెల్ల వినఁగ. 282

వ. పలికినం దత్క్షణంబ. 283

తే. మీనములుఁ దారుఁ దనువుల ♦ తోన నెగసి
నాకలోకంబునకుఁ బోవ ♦ నహుషనృపతి
సపరివారంబు గాఁగ నా ♦ శ్చర్యపూర
మగ్నమానసుఁ డయి యుండె ♦ మానవేంద్ర. 284

వ. అప్పుడు.

క. చ్యవనుఁడు గవిజాతుఁడు న
య్యవనీశ్వరుఁ బిల్చి వరము లడుగుము రెం డీఁ
దివిరితి మనుడు నతఁడు మీ
[1]యవిరళసంప్రీతికంటె ♦ నర్థము గలదే. 286

తే. అనిన విని యగ్గలం బైన ♦ యాదరమున
వారు ధర్మపరత్వంబు ♦ వాసవాభ

---

1. యరవిళసంప్రియముకంటె నన్యము.

వైభవము నయ్యెడును నీకు ♦ వంశపావ
నాత్మయనుచు నంతర్హితు ♦ లైరి వత్స. 287

క. మదినద్భుతంబుఁ బ్రమదముఁ
బొదలఁగ నమ్మునులమహిమఁ ♦ బొగడుచుఁ జనియెం
దదనంతరంబ పతి నిజ
సదనమునకు నెల్లజనులు ♦ సమ్మద మందన్. 288

వ. అని చెప్పి భీష్ముండు. 289

క. వినిపించితి సంవాసం
బున దర్శనమునను జిత్త ♦ మున నధికస్నే
హనిరూఢి గల్గుటయు గో
వునందుఁ గలగౌరవముఁ జె ♦ వుల కింపెసఁగన్. 290

—♦ చ్యవనకుశిక సంవాదం బను నితిహాసము. ♦—

వ. అనిన విని యక్కురువంశవర్యుం డా ధర్మధుర్యునితో నాకు నొక్కటి వినుటకుం గుతూహలం బెప్పుడుం గల్గియుండు నుదాత్తబ్రాహ్మ్యనిధి యైన భార్గవాన్వయంబునం [2]జిత్రతరక్షాత్త్రచరితుం డగుపరశురాముండు జనియించుటయు నుత్తమక్షత్త్రియత్వమహామ్మలం బైన కుశికకులంబునం బరమబ్రాహ్మణ్యవిశ్రుతుండైన విశ్వామిత్రుం డుదయించుటయును నది యెట్లొకో యనుచుం డుదుఁ దొల్లియుఁ గొంత వింటి నిస్సంశయంబు గాదు మహాత్మా మదీయచిత్తాయత్తంబుగా నత్తెఱంగెఱింగింపవే యనుటయు నయ్యనిమిషనదీనందనుండు గుంతీనంద

2. జిత్రతరక్షాత్త్రమహిమాచరితుం డగు.

నాగ్రజుతోడం జ్యవనకుశికసంవాదం బను నితిహాసంబు వినుము దాన భవత్సంశయంబు వాయుఁ జ్యవనుండు నిజ వంశంబునకుం గుశికకులంబు గారణంబుగా సంకరంబు గలుగఁ గలయది యని యెఱింగి యక్కుశికకులంబునకు నుత్పాతం బాపాదింపం గోరి కుశికభూపాలు పాలికిం జనిన నతండు. 291

క. భార్యాసహితముగా న
య్యార్యవరుని కనుగుణంపు • టర్చన విధివ
చ్చర్యాపూర్వముగ వినయ
ధుర్యత వెలయంగఁ జేసె • దోహల మమరన్. 292

క. పూజితునిఁ జేసి యతనికి
రాజవరుం డిట్టు లనియె • రాజ్యవిభుత్వ
భ్రాజిష్ణుఁడ నై భృత్యుని
యోజను నను నడపి యేలు • ముర్వి మునీంద్రా. 293

క. ఏనును భార్యయు బంధులు
నానాజనసహితముగ స • నాథతఁ గని య
త్మైనం బెంపుం బొరయం
గా నిలకుఁ బ్రమోద మొందఁ • గైకొను మమ్మున్.294

చ. అనవినియమ్మునిప్రవరుఁ • డాతనికిట్లను రాజ్యకాంక్షనా
మనమున లేదుసద్వ్రతము• మానితవృత్తిఁజరించువాఁడనై
జనవరవచ్చినాఁడఁ బరి • చారము నీవునునీదుపత్నియుఁ
గొనకొనిచేయఁగావలయుఁ•గోరికయింతియతీర్పు మోపినన్.

వ. అనిన విని యాదంపతులు ముదమ్మునం బొదలి యట్ల చేయువార మనిరి తదనంతరంబ. 296

క. అమ్ముని నభ్యంతరసద
నమ్మునకుం గొని విభుండు ♦ నాతియుఁ దానుఁ
న మ్మోదమ్మునఁ జని హ
ర్మ్య మ్మగునొకచోటు సూపి ♦ యాతనితోడన్. 297

ఆ. అనఘ యిచట నుండు ♦ మని పల్కి మృదులత
ల్పంబు నంచితాస ♦ నంబు నచటఁ
బెట్టఁబనిచి యేము ♦ ప్రీతి నొనర్చెద
మిష్టభంగిఁ బనుపుఁ ♦ డెద్దియైన. 298

వ. అనిన నంత నినుం డపరగిరి గడచనినం గాలోచిత కృత్యంబు లాచరించి యమ్మహాత్ముం డాహారంబు వడిగిన నమ్మహీపతి మహితభోజనంబున నతనిం దృప్తుంగాఁ గావించిన. 299

ఆ. అతఁడు సెజ్జఁ జేరి ♦ యధిపుతో నియ్యెడ
నిద్రవోదు నేను ♦ నృపవరేణ్య
మీరు నిదుర దక్కి ♦ మెలపున నాచర
ణంబు లొత్తు చునికి ♦ నాకుఁ బ్రియము. 300

క. ఏనై మేల్కనునంతకు
భూనాయకవర్య నన్ను ♦ బోధింపకుఁ డీ
మానినియు నీవు నని ని
ద్రానిరతుం డయ్యె వారుఁ ♦ దద్దయుభక్తిన్. 301

తే. కుడుపు నిదురయు వర్జించి ♦ యడుగులొత్తు
చుండి రమ్మునివల్లభుఁ ♦ డొక్కప్రక్క
నచలగాత్రుఁ డై నిద్రింప ♦ నద్భుతముగ
దినము లిరువదియొక్కటి ♦ సనియె నధిప. 302

వ. ఇరువదిరెండవనాఁ డమ్మునివరుండు దనయంతన మేల్కని. 303

క. ఇలు వెడలిపోయె నేమియుఁ
బలుకక యాదంపతులును ♦ బరమప్రశాంతా
త్మ లగుచు వెనుకన చని ర
క్కులపతి యించుకయు సరకు ♦ గొనఁడవ్విధమున్. 304

ఆ. అట్లు వారివలన ♦ నాదరరహితుఁడై
పురవరంబు వెడలి ♦ పోయిపోయి
యతఁడు సూఁడ జూడ ♦ నంతర్హితుం డైనఁ
బతియు సతియు మూర్ఛ ♦ పాలువడిరి. 305

క. కొంతవడికిఁ దెప్పిఱి యిద
లెంతయు వగ నూనఁ బురికి ♦ నేతెంచి గృహా
భ్యంతరము సొచ్చి కని ర
య్యింతియును విభుండు నమ్మ ♦ నీశ్వరు సెజ్జన్. 306

వ. మున్ను నిద్రించుప్రక్క దక్క యొండుప్రక్క నిద్రించు భార్గవు నట్లుగాంచి సంతోషించి పరిశ్రాంతి దిగఁ ద్రావి యెప్పటిచొప్పున నడుగు లొత్తుచుండ మఱియు దినంబు లిరువదియొక్కటి ననినం బ్రబుద్ధుండై. 307

సీ. అఁతడు తైలాభ్యంగ ♦ మడిగినఁ బతి గమ్మ
నూనియ దెప్పించి ♦ మేను శిరము
నభ్యక్తములుసేయ ♦ నమ్ముని సెడనాడి,
యంతర్హితుం డయ్యె ♦ నపరఘటికఁ
దోఁచి విహారంబు ♦ దొడరక యున్నరా
జును దేవులను గని ♦ సుముఖుఁ డగుచు

నాచరితస్నానుఁ ♦ డగుటయు వారు మ
హార్ఘ్యంబు లగువివి ♦ ధాన్నపాన
ఆ. ములు ఘటించి కుడువఁ ♦ బిలిచినఁ జని వాని
నెల్లఁ గాంచి యెక్క ♦ డేనిఁ బోయె
వార లడలు గదుర ♦ నూరక యుండి రా
పగలు రేయుఁ గురున్ప ♦ పాలవర్య. 308

వ. ఆభృగువంశవరుఁడు. 309

సీ. వేగినఁ బొడసూపి ♦ వేగంబ యరదంబు
వన్నింపు నీవు నీ ♦ భామినియు వ
హింపఁగా రథికత ♦ యెసఁగఁ గాంచనరత్న
గోహయముల యాచ ♦ కులకు నిచ్చు
చును జనవలయు నా ♦ కనుడు భూపతి దేరు
సమకట్టి దాపటఁ ♦ జామ దాను
వలపటఁ బూని యా ♦ వస్తువు లెల్లను
గొని వచ్చి యా మంత్రి ♦ జనులఁబనుప
తే. నెక్కి వారల నా సంయ ♦ మీశ్వరుండు
నిశితతర ప్రగుమునికోల ♦ నెత్తు రొలుక
మోపుచును దీనకోటికి ♦ నాపదార్థ
చయము నెడ నెడ నొసఁగుచు ♦ జనుచు నుండె. 310

వ. పెక్కుదినంబు లాహారనిద్రలు లేమింజేసి డప్పిఁ దూలు నమ్మహీపాలు నమ్మహిషి నమ్ముని ములుకోలపోట్ల నట్లు పూచిన మోదువులచందంబు నొందింపఁజూఁచి జనంబు లల్లన తమలోన నిట్టితపోమహిమయుం గలదే యిది యన్యాయ్యంబని యలుగను దగవు వలుకను దేజిచూ

డను రాదయ్యెడు నీదంపతుల ధీరత్వంబును నిష్ఠాపరత్వం
బును నింత యొప్పునే దుర్వహం బగుభారంబు నిర్వి
కారులయి వహించుచున్నవారనుచు నుమ్మలించుచుఁ
బరివేష్టించి చనం జ్యవనుండు పురంబు వెడలి వారి
మనంబుల వికారంబులు గానక యచ్చెరువును మెచ్చును
బెనంగొను హృదయంబుతో నరదంబు డిగ్గి వారల శిరం
బులం గట్టినపగ్గంబులు విడిచి శరీరంబులు గరంబున
సంస్పర్శించి యజ్జనపతి యాననం బాలోకించి డస్సితిగ దే
వరంబిచ్చెద వగపుదక్కి పురంబునకుం జను మేను గంగా
తీరవనంబున వ్రతచర్యాశేషంబు నిర్వహించెద నీవు
మహిషీ సహితంబుగా నెల్లి నాకడకుం జనుదెమ్మని పలు
కుటయు నాకు వగపెక్కడిదని పలికి యవ్విభుండు.

క. తన తనువు వనిత మేనును
గనుఁగొని యచ్చెరువు ముదముఁ • గడలుకొనఁగ న
మ్మునితో భవత్ప్రభావము 311
గొనియాడఁగఁ దరమెమాకు • గురుతరకరుణా. 312

వ. అని వెండియు 313

తే. శ్రమము లేదు ప్రతోద వ్ర • ణములు లేవు
నాతియును నేను నెలజవ్వ • నంబుఁ గంటి
మిది మహాద్భుతతర మందు • మే భవన్మ
హానుభావత్వ మేమి సే • యదు మునీంద్ర. 314

వ. అని సవినయంబుగాఁ దానును దేవియు దండ ప్రణామం
బులు సేసి యానంయమివరు వీడ్కొని సాద్భుత చిత్తులైన
సకలజనులుం బరివేష్టింపఁ బురంబుఁ బ్రవేశించి ప్రమో

దమయమూర్తులగుచు దివసవర్తనంబును రాత్రిచర్య
యుం గడపి సూర్యోదయం బగుటయు. 315

క. వారలు ప్రాతస్సమయా
చారంబులు నడపి భక్తి ♦ సంపద లొదవన్
గారవమున మునినిర్ది
ష్టారణ్యమ్మునకుఁ బోయి ♦ రవనీనాథా. 316

ఆ. అచట మణిమయంబు ♦ నతిసుందరము దివ్య
సదననిభము నగువి ♦ శాలరమ్య
హార్మ్య మున్నఁ జూచి ♦ యచ్చెరు వందుచి
త్తములతోడఁ జనఁగఁ ♦ దానచుట్టు.

చ్యవనుఁడు తన యోగబలంబునఁ గుశికునకు నాకలోకంబు చూపుట.

సీ. స్వాధ్యాయసంగీత ♦ సాహిత్యవర్తన
మాననీయము లగు ♦ మండపములుఁ
గోకిలశుక భృంగ ♦ కులనాదముల నభి ♦
రామంబులైనయా ♦ రామములును
హంససారసరవా ♦ త్యంతమనోజ్ఞంబు
లై సొంపు మిగులు ప ♦ ద్మాకరములుఁ
జారుమయూరకే ♦ కారుతకలితంబు
లగుచు నొప్పారు క్రీ ♦ డాచలములు

తే. వీనులకుఁ జూడ్కులకు నింపు ♦ వెల్లిగొల్ప
నేర్పు గలిగిన విభవంబు ♦ నెఱయఁ మెఱయఁ
గరము విలసిల్లు చునికి నా ♦ కంబు వేడ్క
నయ్యెడకుఁ గాఁపు వచ్చిన ♦ యట్టు లుండె. 318

క. సురలును గంధర్వులు న
ప్సరోనికాయములు వివిధ ♦ సరసవిహారా
దరలీలల నం దెడ నెడఁ
జరించుచుండిరి నితాంత ♦ సమ్మోదమునన్. 319

తే. అవ్విధంబున కారాజు ♦ నంగనయును
మనము లద్భుతరసమున ♦ మునుఁగు చుండఁ
గలయొకో యిది నిక్కమ ♦ కానినాఁడు
మిఁగుల ననుభవగోచర ♦ మగునె యిట్లు. 320

వ. అని వెండియు. 321

క. ఉత్తరకురుభూమియొ లో
కోత్తర మగునట్టి నాక ♦ మొకొ తనువులతో
నిత్తాపసవరునికరుణ
నిత్తెఱగున సంభవించె ♦ నిచ్చోటు సొరన్. 322

వ. అనుచు నమ్మహనీయహర్మ్యంబు సొచ్చి యందు మణిమయపర్యంకంబునం బవ్వళించి యున్న యప్పరమమునిం గని రపరక్షణంబున నతం డంతర్ధానంబు సేసె నతని తోడన యామేడయు మున్ను గన్నయశేషవిశేషంబులును నదృశ్యంబు లయ్యె నయ్యిరువురు నిట్టట్టు మెలంగి యొక్కాన నొక్కెడఁ గౌశబ్రుసీసమాసీనుండును జపపరుండును నైన యాసంయమివరు నాలోకించి రట్లు గాంచి భూవిభుండు భార్యతో ని ట్లనియె. 323

తే. ఉవిఁడ మునియోగబల మిట్టు ♦ లుండునే య
మాన రాజ్యంబు సులభంబు ♦ మానవులకు

బ్రాహ్మణత్వంబుఁ దపము దు ♦ ర్లభము దపము
కలిమిఁ జేయుచు నున్నాఁడు ♦ వలసినట్లు. 324

చ. అను నెడ నిందురండ నిస ♦ మాదర మొప్పఁగ వారిఁ బిల్చి స
మ్మునినరనాథుఁడుఁ సతియు ♦ మోడ్చిన చేతులతోడఁ జేరఁ
గాఁ । జని ధరఁ జాగి మ్రొక్కుటయు ♦ సంయమి దీవనలిచ్చి
రాజునా । ననమున సుప్రసన్ననయ ♦ నప్రభ పర్వఁగ నెమ్మి
నిట్లనుఁ.

ఆ. మనసు నింద్రియములు ♦ మనుజేంద్ర యింతవ
శ్యంబు లగునె నీకు ♦ నరయఁ గీడొ
కింతయైన లేదు ♦ సంతస మందితి
నిత్తు వరము వేఁడు ♦ మెద్దియైన. 326

క. అనిన విని యగ్నికల్పుఁడ
వనఁ జనునీమది ప్రసన్న ♦ మగునట్టులు గా
మునిజనవంద్యా కొల్వం
గనుకంటెను మిగుల మేలు ♦ గలదే కోరఁ. 327

వ. అని పలికి కుశికుండు వెండియు. 328

తే. ఒకటి యడిగెదఁ గృప చిగు ♦ రొత్తఁ జెప్పు
వలయు మీరు మాయింటికి ♦ వచ్చి యొక్క
ప్రక్క క్రిందుగ నిరువది ♦ యొక్కదినము
లనఘ నిద్రించి తది మొద ♦ లైననీదు. 329

క. చరితం బద్భుతము మునీ
శ్వర దీనికిఁ గారణము వి ♦ చారమున కగో
చర మెఱిఁగింపు మనుడు నా
ధరణీవల్లభునితో న ♦ తం డిట్లనియెఁ. 330

౫. సురలు మునులు సురజ్యేష్ఠుం గొలిచి యుండం బ్రసంగ వశంబున నప్పరమేష్ఠి వారలతో భృగుకుశికవంశంబులకు బ్రహ్మక్షత్రంబులు దడంబడి సంకరంబు వాటిల్లు నని చెప్ప నప్పు జేనచట నుండి వినుటంజేసి యాసంకరంబున కోర్వక మీయన్వయంబు నిర్మూలంబు సేయువాఁడ నయి వ్రతంబునెపం బిడి భవద్గృహంబు సొచ్చి యిన్నిపోకలం బోయితి నలసి డస్సి యెప్పుడేని మీరలడ్డ మాడుదు రప్పుడ శపింతు నిట్టిద నా యెత్తికోలు మీయందు ధైర్యహానియు శోకంబును గోపంబును లేమికి మెచ్చి వరం బిచ్చియుం దనివి సనక తనువుల తోడన మీరు నాకలోకం బాలోకించునట్లుగా నీగంగాతీరంబున సంఘటించితి దానిం గని నరేంద్రత్వంబుదెస నుదాసీన భావంబు నొంది బ్రాహ్మణ్యంబునందు సస్పృహుండవైతది యెఱుఁగుదు నీకు మూఁడవవాఁడు బ్రహ్మతేజోదీప్తుండయి జనియించు వరంబు వేఁడు మనుటయు నమ్మానవపతి దీనికంటెను గడచినవరంబును గలదే మదీయసంతానంబు బ్రహ్మత్వప్రాప్తమహత్త్వనిరూఢంబును గాఢధర్మతత్పరంబునుంగా ననుగ్రహింపు మనిన నమ్ముని యట్లయయ్యెడు మూఁఱడుమ నీదుమనుమండు త్రిలోకపూజనీయుం డని పల్కిన నప్పతి వాఁ డేమికతంబున బ్రాహ్మణుం డగు నత్తెఱం గెఱింగింపవే యనవుడు నత్తాపసోత్తముండు విను మస్మద్వంశంబున ఋచీకుం డనువాఁడు జన్మించి నీతనయుండైనగాధి యనియెడు వానిపుత్త్రి భార్యఁగాఁ బరిగ్రహించు నత్తపోధనుండు దననందనుం

డగుజమదగ్ని యందు సమస్తధనుర్వేదంబును నావహించు నవ్విశేషంబు తత్పుత్త్రునందు ఫలియించు నది యంతయు సకలక్షత్త్రియక్షయకారి యైనదైవంబుకృత్యంబు దానివలన ఋచీకగాధివధూజనానుష్ఠాన పరివర్తనంబు గలుగు నది కారణంబుగా నుగ్రక్షత్త్రధర్ముం డగుపరశురాముండు జమదగ్నికిం బరమబ్రాహ్మణ్యాగణ్యుం డయిన విశ్వామిత్త్రుండు గాధికి జనియింతురు బ్రహ్మవలుకు సత్యంబ యుష్మదన్వయంబు భార్గవకులసంబంధంబున జనశ్లాఘనీయం బయి వెలయం గలయది యేను దీర్ఘంబునకుం జనియెద నీవు సుఖివై యుండు మని చెప్పుటయు నప్పుడమిఱేఁడు భార్యాసహితంబుగ సవిశేషవినయం బగువందనం బాచరించి వీడ్కొని చనియెఁ జ్యవనుండు ను నిజేచ్ఛం జనియె నిది పరశురామవిశ్వామిత్రజన్మ ప్రకారంబు. 331

—* భీష్ముఁడు ధర్మజునకు దానవిశేషముల నెఱింగించుట *—

క. అని కురుపితామహుఁడు సె
ప్పిన విని ధర్మాత్మజుండు ♦ ప్రియ మందుచు నా
తనితో దానవిశేషము
లనఘా యెఱిఁగింపు మనుడు ♦ నతఁ డిట్లనియెన్. 332

సీ. కాంస్యోపదోహయుఁ ♦ గాంచనచారుశృం
గయు ధవళాంబర ♦ కలితయును స
దక్షిణయును నయి ♦ తగుగోవ్రుఁ బాత్రత్వ
భవ్యవిప్రునకు స ♦ ద్భక్తితోడ

నిచ్చిన దానికి ♦ నెన్నిరోమము లన్ని
దివ్యవత్సరములుఁ ♦ ద్రిదశలోక
మున వసింతురు కులం ♦ బున యేడుదరముల
జనముల సుగతికి ♦ ననుతు రధిప
ఆ. కన్య భూమి గృహము ♦ గనక మన్నము జల
మంబరంబు శయన ♦ మాసనంబు
వాహనంబు విప్ర ♦ వరునకు నీగి లో
కములు రెంట సౌఖ్య ♦ కారి యింద్రుడు 333
క. అనిన విని పాండవాగ్రజుఁ
డనఘా యిన్నింటికంటె ♦ నధికం బగుదా
ని నెఱింగింపు మనుడు న
జ్జనపతి కి ట్లను నతఁడు ప్ర ♦ సన్నాత్మకుఁడై. 334
తే. అర్థి గోరినవస్తువు ♦ లర్థితోడ
నీగి యెల్లదానములకు ♦ నెక్కుడరయ
నఖిలభూతమ్ములకు నభ ♦ యంబు నిచ్చు
టంతకంటెను మే లందు ♦ రార్యజనులు. 335
వ. అని చెప్పి విను మని మఱియు ని ట్లనియె. 336
తే. వీరశయనంబు మే లండ్రు ♦ వీనికంటె
మఱియుఁ గొన్నింటికంటెను ♦ మనుజనాథ
దానముల కావు వెదకిన ♦ దానిఁ బోల
లేవు పుణ్యకర్మములలో ♦ నేవి యైన. 337
వ. అనుటయు ధర్మజుండు దమ్ములదెసం గనుంగొనిన వార
లతనిచిత్తం బెఱింగి రణమరణస్తుతి సేయ నతండు సమ
రంబునం జచ్చినబంధుమిత్రజ్ఞాతిజనంబుల వలనిశోకంబు

వదలి వాహినీనందనవాక్యంబు లభినందించె నాదేవవ్రతుండు వెండియు. 338

క. అరియైన దీనుఁడై తను
శరణం బని వేఁడినం బ్ర ♦ సన్నాత్ము త
త్పురుషునికోరిక దీర్చినఁ
బురుషోత్తముఁ డందు రతనిఁ ♦ బురుషవరేణ్యా. 339

క. అడుగక యున్నను నాలిం
గొడుకుల రక్షింపలేక ♦ కుతిలపడుచు నె
వ్వఁడుఁ బేదతనము గలనరు
నెడరుడుపఁగ వలయునది మ ♦ హితగుణమనఘా. 340

క. నిజదారపరులు సంతత
యజనరతులుఁ గామరోష ♦ హంతలు నగుస
ద్ద్విజుల నరసి ధన మిచ్చుట
త్రిజగత్పూజ్యమగు నండ్రు ♦ ధీరవిచారా. 341

వ. అనినం బాండవాగ్రజుండు యాచనాయాచనంబులలో నెయ్యది దానార్హం బగు నని యడిగిన నతనికిఁ బితామహుం డిట్లనియె. 342

చ. అడిగిననిచ్చుకంటెనున ♦ యాచకుఁగాఁగ నెఱింగియిచ్చుటె
క్కుడుఫలమిచ్చుదానవిధి ♦ కోవిద వేఁడుట సావు వేఁడగాఁ
బడుటని పెద్దసావుదగు ♦ ప్రార్థనపూర్ణము సేయునాతఁడా
యడిగినవానిఁదన్నునుద♦యారతిఁగావఁగ జాలువాఁడగున్.

వ. అనిన విని యుధిష్ఠిరుం డతని కిట్లనియె. 344

క. దానము యజ్ఞక్రియ నాఁ
గా నతులితధర్మవిధులు ♦ గల వందు ధరి

త్రీనాథోత్తమ యధికఫ
లానూనంబై వెలుంగు ♦ నది యెయ్యది యో. 345

వ. వినవలతుం జెప్పవే యని యడిగిన నయ్యనిమిషనదీనంద
నుం డప్పాండునందనాగ్రజున కిట్లనియె. 346

ఉ. భూసురకోటికిన్ వినయ ♦ పూర్వముగా ధనధాన్యగోమణి
క్ష్మాసలిలాన్నముఖ్యములు ♦ సమ్మతినీగి సుయజ్ఞమాసనో
ద్భాసితసత్క్రియన్ నడపు ♦ భవ్యుఁడుయజ్ఞములుందపంబులుం
జేసినపుణ్యముంబడయుఁ ♦ జేయుముదానములోలినిత్యమున్.

క. అనవుడు నాతనితో ని
ట్లనుఁ గుంతీతనయముఖ్యుఁ ♦ డనఘా పెక్కుల్
వినఁబడు దానము లధికం
బనఁ దగియెడుదాన మెద్ది ♦ యన్నిటిలోనన్. 348

వ. అని యడిగిన నయ్యాపగా సూనుం డమ్మానవపతి కిట్ల
నియె.

—♦ భూదానమహిమాభివర్ణనము. ♦—

క. దానము లన్నిటికిని భూ
దానం బెక్కుడు సమస్త ♦ ధాన్యములుఁ బ్రభూ
తానేకవస్త్రధనర
త్నానూనత్వమును భూమి ♦ నవుటకతమునన్. 350

క. కనకము రజతము వస్త్రం
బును ధాన్యము వివిధరత్న ♦ ములు నిచ్చినయ
వ్వినుతఫలంబుల నెల్లను
గను నుత్తమభూమిదాన ♦ కర్త నరేంద్రా. 351

సీ. భూమి కెంతాయువు ♦ భూదానకర్తయు
నంతకాలము సుఖ ♦ మందుచుండు
నమరలోకంబున ♦ నల్పమైనను భూమి
యిచ్చిన బహుభూమి ♦ యేలు నతఁడు
రాజు విశేషించి ♦ రణమృతి యొండెను
భూదానకర్తృత్వ ♦ పుణ్య మొండెఁ
బడయంగవలయుఁ బా ♦ పఁగ నోపు బ్రహ్మహ
త్యాదిపాతకముల ♦ నైన భూమి
తే. దాన మెంతపాపాత్ముచే ♦ నైన భూమి
గొనినఁ గల్మష మొందదు ♦ వినుము మహిత
మైనభూదానవిధియును ♦ నశ్వమేధ
యాగమును సదృశంబు లం ♦ డ్రాదిమునులు. 352
క. దారిద్ర్యముచేఁ గుందుచు
నేరిని నడుగంగఁ బోవ ♦ కెంతయుఁ గృశతం
గూరినవిప్రున కుర్వర
వారనిదయ నీగిఫలము ♦ వాగ్గోచరమే. 353
తే. యాగకర్తయు శాంతుండు ♦ నైనయట్టి
విప్రుఁ బ్రార్థించి యైన ను ♦ర్వీప్రతిగ్ర
హంబు సేయించు టత్యధి ♦ కంబు భూమి
దానవిధివిశేషంబుల ♦ లోన నెల్ల. 354
క. విను మర్త్యుఁ డైనవిప్రున
కనఘా గోచర్మమాత్ర ♦ యగుమేదిని ని
చ్చినఁ బోనియట్టిపాపము
నినుపొడుపునఁ జెడనితమము ♦ నెందును గలవే. 355

క. ఆజిప్రా ప్తమృతులు గురు
పూజకులును మఱియు నెట్టి ♦ పుణ్యాత్మకులుఁ
రాజోత్తమ భూదాన
భ్రాజిష్ణునిఁ బోల రంద ♦ పరమమునీంద్రుల్. 356

వ. అనిచెప్పి భీష్ముండు వెండియు నిట్లను భూదేవి జనులకు హితంబుగా నానతిచ్చిన వాక్యంబులు భూగీత లనం బరఁగు వాని విని పరశురాముండు భూదానపరుం డయ్యె నని విందుము పాండవాగ్రజా యవి నీవాకర్ణింపుము. 357

క. నను నిండు రెండులోకము
లను జెడనియశస్సుఖంబు ♦ లం బడయఁగఁ గో
రినయట్లయినను దీనికి
నెనలేవు సుఁడీ తలంప ♦ నేధర్మములున్. 358

చ. ఇతరులదానమేనిఁదమ ♦ యీగియయేనినినన్నుమార్తురే
మతినరకాధివాసగతి ♦ మాన్పఁదలంచుట గల్గినఁ సమం
చితముగ భక్తినిచ్చుటకు ♦ శీలతమార్చుట నాకుహర్షభా
సితయుఁబరాభవవ్యథయుఁ♦జేఁతసుఁడీయిదెచాటిచెప్పెదన్.

క. వినుఁ డుభయలోకముల మే
లొనరింతుం గీడొకింత ♦ యును నిలువఁగ నీ
క నిరాసంబు నొనర్తును
నను నిచ్చిన నెట్టి దుర్జ ♦ నములకు నైనన్. 360

వ. అనియె నని యవ్వాక్యంబు లుపన్యసించి దేవవ్రతుం డన్నరదేవోత్తమునకు మఱియుం జెప్ప నవ్విషయం బున నింద్రుం డడుగ బృహస్పతి సెప్పిన వచనంబులు వినుము చెప్పెద. 361

ఆ. భూమి రత్నగర్భ ♦ పురుహూత యటు గాన
కలుగు భూమిదాన ♦ కర్తయైన
వాని కశ్వహస్తి ♦ వనితాదిసర్వర
త్నములు నిచ్చునట్టి ♦ యమితఫలము. 362

క. వసుదాయిని యైనవసుధ
నొసఁగినతనిఁ దన్న తన్న ♦ యొసఁగె ననుచు సం
తసపడు భూతము లన్నియు
నసమానము భూమిదాన ♦ మమరాధీశా. 363

క. విను రాజులకు నపశ్వం
బును జేయఁగ వలయు నధిక ♦ భూదానము రా
జనువాఁ డఘముల కాకర
మనఘా యది దక్కనొంట ♦ నది వ్యయ మగునే. 364

ఆ. పూర్వదత్తయైన ♦ భూమి నెవ్వఁడు వుచ్చి
కొనియె నతఁడు దనదు ♦ కులమువారి
నిరువదొక్కతరము ♦ నరకవాసులఁ జేయు
దాను[1]నడుమగాఁగ ♦ ధర్మనిరత. 365

క. మును దా విప్రునకిచ్చెద
నని భువి యీ కుండుకంటె ♦ నధికపుఁబాపం
బును నడుగ కిచ్చుటకు మిగి
లినపుణ్యము నొందు నరయ ♦ లే వంద్రు బుధుల్. 366

వ. అనిన విని యజాతశత్రుండు సురనదీపుత్త్రుతో దానపరు
లయిన మానవులకు దాతవ్యంబు లగువాని విశేషంబు
లెఱింగింపవే యనుటయు నతం డన్నకనకపానీయప్రపము

---

1. క. మున్నుగాఁగ.

ఖంబు లైనపదార్థంబుల విశేషంబులు గల వవి యెఱిం
గించెద నొక్కనాఁ డన్నంబువిషయం బైనదానంబు
ప్రకారంబు. 367

క. ఏ నడుగఁగ నారదముని
మానితముగఁ జెప్పినట్టి ♦ మాటలు సువ్య
క్తానూనవృత్తిఁ జెప్పెద
భూనాయక యేకచిత్త ♦ మున విను వానిన్. 368

క. మునులును దివిజులు నన్నము
వినుతింతురు లోకతంత్ర ♦ విధి గ్రతువులుఁ ద
న్ననుగలసర్వము నన్నం
బున నడచుం గాన యన్న ♦ ము విశిష్ట మిలన్. 369

ఆ. అన్నదానసదృశ ♦ మగు దాన మెందు నె
న్నఁడును లేదు గావు ♦ నను విధేయ
మన్నదాన మధిక ♦ యత్న పూతంబుగాఁ
బూని దానిచేఁత ♦ పుణ్యతమము. 370

సీ. ప్రాణంబులకు విధా ♦ రక మన్న మింటిజ
నంబుల కుడిగి యై ♦ నను సుభక్తి
నతిథికిఁ బెట్టుట ♦ యధికపుణ్యము శ్రాంతు
వృద్ధుఁ దాపసు బాలు ♦ వికలు వనితఁ
గడపఁ గా దాఁకలి ♦ గదిరి యర్థించిన
గృహమేధి కవమతి ♦ గినుక దగదు
కాలంబుతోఁ గుక్కఁ ♦ మాలఁడు దుది గాఁగ
నాఁకొనివచ్చిన ♦ ననుగుణముగ

ఆ. నాచరింపవలయు ♦ నాహారకల్పన
మునుల దేవపితృస ♦ ముత్కరముల
నన్నదానవిధుల ♦ నాదరంబునఁ బ్రియ
మొందఁ జేతఁ బోల ♦ వ్రెందువిధులు.

క. కులమును విద్యయు వృత్తము
నలఘుమతీ యన్నమిడుట ♦ కై యడుగంగా
వలవదు విప్రుని [1]నాదర
మలరంగా నిడుట లెస్స ♦ యడిగినమాత్రన్. 372

వ. అని వెండియు 373

తే. అజుఁడు గల్పాదియం దన్న ♦ మమృత మనియె
నన్నహాని బలాధికు ♦ నైన దుర్బ
లాత్ముఁగాఁ జేయుఁ గావున ♦ [2]నన్నభుక్తి
సకలధాతువృద్ధికి నయి ♦ జనము గోరు.

క. అని యతఁడు వల్కె నని యును
విని యన్నము సవినయముగ ♦ విప్రాదులకుఁ
మనుజేశ యిడుదు నీవును
మన మలరఁగఁ బెట్టుమీ స ♦ మస్తజనులకున్. 375

ఆ. అన్న మిడిన మణిమ ♦ యావాసశయ్యాస
నములు నమృత భోజ ♦ నంబు హృద్య
మాల్యలేపనములు ♦ మహనీయమహిళాను
భవముఁ జిరత నొందు ♦ దివమునందు. 376

---

1. సుదరం. బలరంగా. 2. నన్నభక్తి.

—* నక్షత్రదానమహిమాతిశయనిరూపణము. *—

వ. అనిన విని యుధిష్ఠిరుండు నక్షత్ర విషయంబు లైనదానం
బుల తెఱం గెఱింగింపవే యనుటయు నిట్లు దేవకీదేవి
యడుగ నన్నారీరత్నంబునకు నారదుండు సెప్పిన
వాక్యంబులయర్థంబు లుపన్యసించెద నాకర్ణింపుము. 377

సీ. [1]కార్తికం బాయస మబ్జ • గర్భునితార మా
షములు మాంసమ్ము నం • జంగఁ గలుగు
నన్నంబు శశితార • యందు గోవార్ద్రి న
దితితారఁ బులగంబు • దీవు గలయు
నట్టులు గురుతార • నధిప సువర్ణ మా
శ్లేషరూప్యము మఖఁ • జెల్లునువ్వు
తిలలు భగుం డధి • దేవత యగుతారఁ
జెఱకుఁ దేనియ నుపా • సిక్తమైన

తే. భక్త ముత్తరఫల్గునిఁ • బాలతోడ
షాష్టికాన్నంబు రవితార • నకరిరథము
చిత్తనాఁడు శ్రీగంధపుఁ • జెక్క స్వాతిఁ
దనకుఁ బ్రియ మైనయది మేలు • దానమునకు. 378

సీ. అనఘ విశాఖ నె • ద్దనురాధఁ బైచీర
విను జ్యేష్ఠ దగఁ గఱి • వేముగూర్చి
ముల్లంగి మూల స • న్మూలఫలంబుఁ బూ
ర్వాషాఢఁ బెరుగు వృత్త • రాఖ్య మైన
యాషాఢ మాక్షికా • ద్రాన్నంబు హరివసు
జలతారకమలఁ గం • బళము గుజ్జు

---

1. కర్త్య.

లమరినబండియు ♦ [1]యవలుఁ బూర్వోత్తరా
[2]భాద్రపౌష్ణాశ్వినీ ♦ భరణులందుఁ
తే. [3]గ్రొవ్వు గలమేఁకనంజుడు ♦ గోటియమెఱచి
గంచుకుండతో మొదవళ్వ ♦ కలితశకట
మతులతిలధేను లీఁ బాడి ♦ యఖిలతార
కముల నీగులు నూర్ధ్వలో ♦ కములఁ జేయు. 379
వ. అని యెఱింగించి యమ్మానవపతితో నమ్మానసీయుం డిట్లనియె. 380
క. అలఘుతర సకలకామ్యం
బుల నిచ్చినయట్టిమహిత ♦ పుణ్యం బై తా
వెలుఁగుఁ గనక మిచ్చుట యని
పలికెం గర్జుఁ డత్రి ♦ పరహితచరితా. 381
తే. కనక మాయుఃప్రదంబు పా ♦ వనము భావ
శుద్ధి నొనరించు దాతకు ♦ సువ్రతమున
వేడ్కతో దాని నిచ్చుట ♦ వేఱ పొగడ
నేలయనియె హరిశ్చంద్రుఁ ♦ డిద్ధతేజ. 382
క. పానీయదాన ముత్తమ
దానం బని యఖిలధర్మ ♦ తత్త్వదృఢపరి
జ్ఞానానూనుం డగుమను
మానవపతి సెప్పె నృపస ♦ మాజవరేణ్యా. 383
క. కావునఁ జెఱువులు నూతులు
బావుఁలు గోలఁకులును నెప్పుడుఁ ♦ బౌరవవర్యా

1. నగలుఁ. 2. భాద్రలఁ బౌష్ణాశ్విభరణు. 3. గోఱిలు రాజ మాషంబులు గోటియ.

కావింప వలయు నవి గడుఁ
బావనములు పుణ్యలోక ♦ భాగితనిచ్చున్. 384

క. అనఘా యెవ్వనికావిం
చినసలిలాశయమునందుఁ ♦ జెలఁగుచు గోవుల్
గొను నీ రాతనివంశం
బున కవి గావించు నూర్ధ్వ ♦ భువనప్రాప్తిన్. 385

తే. ఆఁక లేక యెవ్వానిజ ♦ లాశయమున
మండు వేసవియందును ♦ మనుజకోటి
యవభృథస్నాన పానంబు ♦ లాచరించు
నతఁడు వొందఁడు విషమదు ♦ ర్గాభిగతులు. 386

క. యోగాది కర్మముల కుప
యోగింపంబడుటఁ జేసి ♦ యుత్తమము ఘృతం
బాగురువస్తువు నిచ్చుట
యాగములకు నగ్నికిం బ్రి ♦ యంబై యుండున్. 387

తే. గరగ లోనఁగిననరుఁడు భూ ♦ సురు లొనర్చు
నాచమనముఖకర్మంబు ♦ లందు షష్ఠ
భాగఫల మొందు నెగడికిఁ ♦ బాచనమున
కింధనము లిచ్చి ధనముల ♦ నెసక మెసఁగు.

ఆ. ఛత్త్రమిచ్చి కాంచుఁ ♦ బుత్త్రులఁ బురుషుండు
సకల కామ్యదాన ♦ సమము శకట
మిచ్చు టనఘ చెప్ప ♦ లిచ్చినఁ గంటకు
లైన రిపులఁ ద్రొక్కి ♦ యతఁడు దిరుగు.

క. తిలల పితృభోజ్యములుగా
జలజభవుఁడు సేసెఁ బితృని ♦ చయ మలరఁ గడుం

దిల లిచ్చిన శుచు లగుదురు
తొలఁగుం బర్వసురతాది ♦ దోషము లెల్లన్.
తే. దివ్యమునియగు కాశ్యపు ♦ భవ్యగాత్ర
ముల జనించి భవ్యంబులై ♦ తిలలు వెలయు
నట్లు గావునఁ దత్కృత ♦ యజన మఖిల
వస్తు యజనంబుతో సరి ♦ వచ్చునంద్రు. 391
క. తిలదాన మఖిలదానం
బులకంటె విశిష్ట మెల్ల ♦ మునులును నియతిం
దిల లర్ఘ్యము లగుపాత్రం
బుల కిచ్చియ కాదె పెంపు ♦ బొందిరి వత్సా. 392
వ. అని చెప్పి యాపగాతనయుం డొకవిశేషంబు వినిపింపవ
లసి ధర్మజున కిట్లనియె.
ఉ. దానము లాదిగాఁ గలుగు♦ధర్మము లెల్లను జేతకుఁ గానిజా
ధీనపుఁ జోటుగావలయు♦దేవతలుఁ మునులుంజతుర్ముఖుం
గానఁగఁబోయి యజ్ఞముఖ ♦ కర్మ సమాచరణార్థమై తదీ
యానుమతిందగం బడసి♦యయ్యయిచోటులనాచరింపరే.
క. కాననము గిరులు నదులును
నానాతీర్థములు భూజ ♦ నంబుల కెల్లఁ
భూనుత సాధారణములు
వానను ధర్మములు సేయ ♦ వచ్చు నిజేచ్ఛన్. 395
ఆ. అధిప నామనమున ♦ యందుఁ దోఁచినయది
యాచరింపవలయు ♦ నర్థ మగుటఁ
జేసి దీని నీకుఁ ♦ జెప్పితి గోదాన
శస్తమహిమ వినుము ♦ విస్తరింతు.

సీ. గోవు లెక్కుడు తపో ♦ భావితాత్ముల కంటె
నని నీ దద్గౌరవం ♦ బునకు మేర
గలదె సత్యాఖ్యలో ♦ కంబున నవి సోమ
సంగతత్వంబున ♦ సంచరించు
వినుత హోమముల కె ♦ ల్లను బాలు బెరువునే
యును నిచ్చుఁ గర్షనం ♦ బునకు నొదవుఁ
దోలు శృగంబులు ♦ వాలంబు రోమచ
యము శకృన్మూత్రము ♦ లఖిలవర్త
ఆ. నముల కుపచరించు ♦ శ్రమము శీతాతప
వ్యథయు లేమి నెపుడు ♦ నతిభరంపుఁ
బనులు సేయు గోవు ♦ బ్రాహ్మణుఁ డన నేక
తత్త్వమగుటఁ బరప ♦ దంబుఁ గాంచు.
క. గోవుల విప్రుల కిచ్చిన
నేవిషమపు గతులఁ బొరయ ♦ కేరికి నరుగం
గా వశము గానిలోకము
లావాసంబులుగ నిలుతు ♦ రతిసుఖవృత్తిన్.
క. గోవులపా లమృతం బని
దేవేంద్రుఁడు సెప్పెఁగాన ♦ ధీరత్వనిధీ
గోవు నొసఁగ నమృతము స
ద్భావంబున నిచ్చినట్టి ♦ ఫల మొడఁగూడున్. 399
తే. అనఘ గోవులు ప్రాణంబు ♦ లని సమస్త
మునులు సెప్పుదు రట్లుగా ♦ వునఁ దలంపఁ
బ్రాణదానవిధాన సం ♦ ప్రాప్త మైన
ఫలము గోదానకర్తకుఁ ♦ గలుగుఁ జూవె. 400

క. క్రూరునకు నాస్తికునకు దు
రారంభునకు కిచ్చినం బ ♦ రమదుఃఖమునుం
గూరును గోవది దాతను
నారకిఁ జేయుం బరీక్ష ♦ ణము గడు వలయున్. 401

అ. గొడ్డు బడుగుఁ దెవులు ♦ గొంటుఁ గ్రేగే పెడలిన
దాని నెచ్చ లేని ♦ నూనమైన
యట్టిదాని నొకట ♦ నాయాసపడి యున్న
దాని నీరు గోప్ర ♦ దానవిదులు. 402

క. విను పుణ్యలోకముల కా
వనఘా విప్రులకు గోచ ♦ యంబులఁ బె క్కి-
చ్చిన నవి దాతకు మోక్షం
బును జేయఁగఁ జాలునంద్రు ♦ పూర్వాచార్యుల్. 403

వ. అని చెప్పి గాంగేయుం డన్నపానీయదాన ఫలాతిశయం
బులు వెండియు వినిపింప వేడ్కసేసి యవ్విభున కిట్లనియె.

సీ. అధిప యింకను విను ♦ మన్నంబు జలమును
నిచ్చుట యీవుల ♦ కెల్ల నెక్కు-
డగుట నేఁ జెప్పెద ♦ నమృత సుధాస్వధా
నామముల్ సురలందు ♦ నాగకులము
నందునుబితృకోటి ♦ యందును వర్తిల్లు
నన్నంబునకు నోలి ♦ నట్లుఁ గాక
యది ప్రాణ మంద్రదు మ ♦ హాత్ములు గావున
దానిఁ బెట్టుట ప్రాణ ♦ దానసమము

తే. విను విశేషించి తత్పాక ♦ మునకు జలము
పాశ్రయము చంద్రునకుఁ బుట్టఁ ♦ బట్టు నయ్యో

జలము చంద్రుఁడు గాఁడె యో ♦ మధులఁ బ్రోచుఁ
గాన యుత్తమ మన్నంబు ♦ కంటెజలము.

వ. అని పలికి మఱియును. 406

క. తనకుఁ గలయట్టియన్నము
నన సురపితృపూజనములు ♦ నరునకు నడపం
జను నతిథి తర్పణము దా
నన తగ నొనరించువాఁడు ♦ నరవర ముఖ్యా 407

వ. అని నిర్దేశించి తిలదానం బత్యాదరణీయం బని ప్రసంగిం
చి యది వినినది యైనను నేమి తద్విషయంబున కొ
క్క యితిహాసంబు గలదు చెప్పెదవిను మని పలికి యని
మిషనదీనందనుండు కుంతీనందనాగ్రజుతో ని ట్లనియె

—♦ తిలదానవిషయక యమబ్రాహ్మణసంవాదము. ♦—

సీ. మధ్యదేశమునఁ గా ♦ మంబు విద్వజ్జన
బహుళ మై యొక్కటి ♦ పర్ణశాల
యనుపేర నొప్పారు ♦ నందుల విప్రుని
శర్మినామునిఁ బ్రీతి ♦ జముఁడు పిలువఁ
బనిచి దానముల కె ♦ ల్లను దిలదాన మె
క్కుడు తిలలకుఁ బిత్రు ♦ కోటి వేడ్క
సేయుఁ బాపంబులు ♦ సెందవు తిలభక్షిఁ
బుణ్యకీర్తుత్వంబు ♦ బుద్ధిఁ గోరు

తే. దేనిఁ దిల లెప్డు విప్రుల ♦ కిమ్ము భక్తి
ననియె వస్త్రప్రదీపము లీగి ♦ యతులదాన
మనఘ చీరల దివియల ♦ నమరపితృస
మర్చనము సేత పరమధ ♦ ర్మ మని చెప్పె. 409

వ. అని యిట్లు యమబ్రాహ్మణ సంవాదంబు వినిపించి శాం
తనవుం డమ్మహీకాంతు నాననంబు సవిశేషాదరంబున
నాలోకించి. 410

క. విను పృథివియును సరస్వతి
యును గోవును దానవిధికి ♦ నొక్కంతలుగా
విని యుండుదు వీనిం బో
లినదాతవ్యములు నొండు ♦ లేవని విందున్. 411

ఆ. రాజముఖ్య తగుస ♦ రస్వతి శిష్యున
కొసఁగ భూమిదాన ♦ మూర్జితముగఁ
జేసినట్టిఫలము ♦ సిద్ధించు ధేనువు
నిచ్చుటయును భూమి ♦ నిచ్చినట్లు. 412.

క. అనయముఁ గొంచెపు వెలకుం
గొనవచ్చును సారభూత ♦ గోవును దానం
బున ఫల మధికము దానము
గొనినాతఁడు సుఖము దానఁ ♦ గొనుఁ జేసేతన్. 413

ఆ. దేవపితృసమర్చ ♦ నావాసములు గోశ
కృత్ప్రలేపనమునఁ ♦ గీర్తనీయ
శుచితఁ బడయు ననిన ♦ సువ్రత గోవుల
భూరిమహిమ వేఱ ♦ పొగడ నేల. 414

తే. కుడుపునకు ముంద రొడ్డుల ♦ గోవునకు స
మంచితగ్రాసముష్టి ని ♦ త్యంబు నేఁడు
గాల మిచ్చిన నతఁ డెల్ల ♦ కామ్యములును
బ్రాహ్మణుల కర్థి నొసఁగిన ♦ ఫలము వడయు. 415

క. గోదానవిధము సుపథగ
మై దాతకు నెల్ల మేలు ♦ నాపాదించున్
వేదప్రియ యది దురితో
త్పాదక మగు నాతనికి వి ♦ పథగత మైనన్. 416

—♦ నృగచరిత్రము. ♦—

తే. దుష్ట మైనగోదానంబు ♦ గష్టవృత్తిఁ
దెచ్చె నృగనాముఁ డగుజగ ♦ తీవిభునకు
నర్తెఱం గితిహాస మై ♦ యవనిఁ బరఁగు
వినుము సెప్పెద దాని వి ♦ వేకధుర్య. 417

క. ద్వారవతి నొక్క నూతం
దోరపుఁదను వక్కజ మగు ♦ తొండ నొకటి న
చ్చేరువ మెలఁగుజనులు గని
నీ రిది గలఁగించు నిట్లు ♦ నిలిచెనయేనిన్. 418

క. అని బలుమోకులు వేగమ
కొని వచ్చి తగిల్చి లావు ♦ గొని తిగువఁగ నా
ఘనజంతు వచలితం బై
యునికికి విస్మయము నొందు ♦ నుల్లంబులతోన్. 419

తే కృష్ణుపాలికిఁ బోయి య ♦ క్కీటమున్న
తెఱగు సెప్పినఁ జని దానిఁ ♦ దిగిచె వెడల
నమ్మహాత్ముఁ డెఱింగియు ♦ నరిథితోడ
నడుగ నది యేను నృగుఁడఁ జ ♦ మ్మనియె ననఘ. 420

వ. అనిన విని యద్దేవుండు నీ వనేక గోసహస్రంబుల విప్ర
జనంబుల కిచ్చి తని విందు మిట్టిదుర్జన్మంబు నీ కేల వాటి
ల్లె ననుటయు నమ్మనుజవల్లభుండు. 421

సీ. ఉత్తమబ్రాహ్మణుం ♦ డొకనికి నొక్కనాఁ
డొకగోవు నిచ్చితి ♦ నుల్ల మరల
నతఁడును గొనిపోయె ♦ నది మేఁత కర్థిమా
కదుపులలోపలఁ ♦ గలసి వచ్చె
గోవుల మఱియును ♦ గోపాలకులు దాన
విధికినై తెచ్చుచో ♦ విధివశమున
వానిలో నదియును ♦ వచ్చిన నెఱుఁగక
దానంబు సేసితి ♦ దాని మున్న

ఆ. గొనిన యతఁడు దడవి ♦ కని యిది నాదుగో
వనియెఁ బిదపఁ గొనిన ♦ యతఁడు పెనఁగి
నాకు నృపతి యొసఁగె ♦ నా నిద్దఱకును వా
దైన నన్నుఁ గాన ♦ నరుగుదెంచి. 422

వ. తమముందటి తెఱం గెఱింగించి. 423

క. ఇచ్చినవారల కొనఁగా
వచ్చిన నడ్డంబు గలదె ♦ వసుధాధిప యం
చిచ్చఁ గడు నొచ్చి పలికిరి
వెచ్చనినిట్టూర్పు లడర ♦ విప్రు లిరువురున్. 424

వ. మఱియుం బాడముమాటలు నమ్మొదవుపోకడ నాకుఁ
దెల్లం బగుటయు. 425

ఉ. దానికి నేనుజిత్తమునఁ♦దాపమునొందుచుమున్ను గొన్నయ
మ్మానితవిప్రు వేఁడికొని ♦ మంచివిగోవులు నీకునూఱు వే
యైననునిచ్చెదఁ దా విడువ ♦ వయ్య మహీసురవర్య నెమ్మన
ద్ధేనువునన్ను నాస్యమున♦దీనతదోఁపఁగ నాతఁ డిట్లనున్. 426

తే. పాలుగడుఁ బెక్కుదాని[1]న • బాము లెస్స
పెయ్య కర్మిలి గలదు మ • త్ప్రియసుతుండు
పాల కేడ్చినయపుడ చ • న్నట్ట నిచ్చు
నేది ప్రొద్దైన నట్టిగో • వెందుఁ గలదు. 427

క. శ్రీవ్రాలె నింటిలో నా
గో వుండఁగఁ జూచు గాని • కోటి మొదవులుం
గావు సరి దాని కని భూ
దేవుఁడు వ్రావుటయు నేను • దీనత దోఁపన్. 428

చ. కనకముధేనువుల్ మణిని • కాయములిచ్చెద నేమియైనఁ ద
క్కునుమది కిష్టమైనయది • గోరుము గోవునకంచుఁ జేరిత
క్కినధరణీసుపర్వునకుఁ • గీడ్పడియెమ్మెయి వేఁడికొన్న నేఁ
గానభవదీయరాజ్యమును• గుత్సితవృత్తికినియ్యకొందు నే.

తే. అనియెఁ గాని నామాట గై • కొనఁడ యాతఁ
డట్టియెడఁ గాలవశగతి • యావహిల్లి
యమునికడ కేఁగ నాతోడ • నతఁడు వికచ
నలినలోచన యిట్లని • పలికెఁ బ్రీతి. 430

చ. జనవర పుణ్యకర్మము ల•సంఖ్యము లీవొనరించితొక్క వి
ప్రునిధన మజ్ఞతంగొనుటఁ • బొందెసకిల్బిషభావమల్పమి
ట్లొనరిన రెంటనయ్యెడుమ•హోన్నతిదుర్గతులందుమున్ననీ
చనునెడయెద్దినావుడు[2]న•సౌఖ్యపుఁజోటనిసమ్మతించితిన్.

ఆ. అట్టులియ్యకొనిన • యాక్షణమాత్ర మ
స్తకము క్రిందుగాఁగ • ధరణిఁ బడఁగ

1. నభాము. 2. ననహ్యాపుఁజోటను.

వలసె నవుడు పింటి ♦ నలఘుకృపార్ద్రి వ
ర్ణాలికలిత మైన ♦ యముని పలుకు. 432

వ. అది యెయ్యది యంటేని. 433

తే. వాసుదేవుఁ డనేకసం ♦ వత్సరముల
కధిప నీయున్నచోటికి ♦ నరుగుదెంచి
యుద్ధరించు ని న్నట నిత్య ♦ సిద్ధసౌఖ్య
మైనలోకమునకుఁ జను ♦ దనఘ నీవు. 434

వ. ఇట్లు వినుచు నిలాతలంబునం బడి కృకలాసత్వంబు నొం ది చరియించుచుండి నేఁడు దైవదత్తం బయినచిత్తవర్త నంబు జేసి యిక్ష్వాకుపంబునకు వచ్చిన యపరక్షణంబునం గృకలాసంబులకు లేనిమేని పెంపావహిల్లిన నుల్లంబు సవి స్మయం బగుచు నుండ యమప్రసాదంబున నెప్పుడును మాయనిపరిజ్ఞానంబు వర్తిల్ల నున్నంతం బరమయోగీం ద్ర భావ్యం బగునీభవ్యసన్నిధి దొరకొనియె నని పలికె నప్పు డప్పుడమిఱేనికిఁ బూర్వాచరిత పుణ్యకర్మానురూ పం బగురూపం బావిర్భవించిన దానికిం బ్రమోదభరి తుండై యతండు. 435

నృగుఁడు శ్రీకృష్ణువలనఁ బాపవిముక్తుఁడై పుణ్యలోకమునకుఁ బోవుట.

తే. దేవ నీ దగుకాౕర్ణ్య ♦ దృష్టి యమృత
పూరమునుబోలె నామీఁద ♦ బొలయుటయును
దీనదశ వాసె భవదను ♦ జ్ఞానిరూఢి
నేను జనియెద నంచిత ♦ స్థానమునకు. 436

క. అని సవినయ ప్రణామం
బున నారాధించి వృష్ణి ♦ పుంగవుఁ డగ వీ

డొక్కని యానృగుఁడు విమానం
బున నుత్తమలోకమునకుఁ • బోయె నరేంద్రా. 437

వ. ఇవ్విధంబున. 438

క. భరితానందుఁ డగుచు నృగుఁ,
డరిగిన లోకహితకారి • యైకృష్ణుఁడు ని
ర్భరమధురతాతిహృద్యా,
క్షరంబు గా నిట్టు లనియెఁ • గౌరవముఖ్యా. 439

క. ధరణీసురధనహరణము,
దురితతమము నృపున కధిక • దోషము నృగగో
హరణముక్రియ విప్రస్వా,
హరణము భూపాలవరున • కాపదఁ దెచ్చున్. 440

వ. అనియె నివ్వాక్యంబులు నీకుం జెప్ప వలవ దైన[1]నితిహా
సావసానవర్తి యగుటం జేసి వినిపించితి నని చెప్పి య
ప్పాండవాగ్రజుతో భీష్ముండు వెండియు. 441

క. సత్సంగతి సజ్జనులకు,
నుత్సవ మొనరించు నృగున • కున్నతిఁ ద్రిజగ
ద్వత్సలుఁ డగుకృష్ణుండు స,
ముత్సుకతం జేరఁ జనుట • యొసఁగినమాడ్కిన్. 442

వ. అనిపలికి మఱియును. 443

క. దానము సమగ్రఫలదము,
భూనాయక గోవునెడ వి • బుధత్వము గీ
డైనది గావున గోస,
మ్మానసన మేమఱక యుండు • మది నేప్రొద్దున్. 444

---

1. నితిహాసానువర్తి.

వ. అనిన విని ధర్మజుండు గోవులయెడ విరుద్ధాచరణంబున నయ్యెడుదురితంబు తెఱంగెఱింగించితి గోదానఫలవిశేషం బింకను విన వలతుం జెప్పవే యనుటయు ననిమిషనదీ నందనుం డివ్విషయంబున నైనది యొక్క యితిహాసంబు గల దాకర్ణింపు మని యతని కిట్లనియె. 445

—* గోప్రభావవిషయకం బగునాద్దాలకిపుత్త్రిచరిత్రము. *—

సీ. [1]అనఘుఁ డౌద్దాలకి ♦ యనుమహాముని దన,
తనయునిఁ బిలిచి యి ♦ ధ్మములు దర్భ
కట్టయు జలపూర్ణ ♦ కలశంబుఁ బువ్వుల,
మఱచి వచ్చితి [2]నేటి ♦ మడుఁ గుమార
కొనిరమ్ము వేగంబ ♦ చని యన్న నాచికే,
తాహ్వయుం డగునతం ♦ డరుగునంత
వాహిని పొంగిన ♦ వట్టోడి యవి పోయెఁ,
గానక యాతండు ♦ గ్రమ్మఱంగ

ఆ. నరుగుదెంచి కాన ♦ ననుటయు నాఁకలి
దనదుకర్మవైకృ ♦ తంబు సైఁపఁ
జాల కలిగి యోరి ♦ జముఁ జూడఁ బొమ్మని,
శాప మిచ్చెదండ్రి ♦ భూపవర్య.

వ. ఇట్లు శపించిన నబ్బాలకుండు గేలు మోడ్చి ఫాలంబున మోపికొనుచుం బ్రసన్నుండ వగు మని పలుకు పలుకఁ గాఁ జేతనారహితుండై పడుటయు నమ్మునివరుండు. 447

క. కనుఁగొని పశ్చాత్తాపం,
బున నుల్లం బెరియ నిట్లు ♦ పుత్త్రకు నే నే

1. శ్వేతకేతుం డనువిశ్రుతముని. 2. నేటిమడుఁగునొరఁ

పనికై చేసితి విగతా
సునిఁ గా నని మూర్ఛ మునుఁగు • చుం బడియె ధరన్.

వ. పడి యొక్కింతసేపునకుం దేఱి[1]తనయుం దేఱిచూచి య
గ్రపు లోలుకనబ్బాలకునురంబున మొగంబు మోపి చేష్ట
దక్కియుండె నద్దివసేషంబును నయ్యామినియునుం జనియె
సూర్యోదయసమయంబున. 449

ఆ. అతనికన్నుసీర • నాప్లుతం బైనయా
శవము చేతనించి • చలన మొంది
యెలమి నత్తపస్వి • యీక్షించు చుండఁ గ
న్దెఱచె నిట్లు మగుడఁ • దెలివి నొంది.

క. తనుఁ గనుఁగొనియెడిసుతుతో
మునిపతి యిట్లనియెఁ బుణ్య • ములపొందవు నీ
వనఘ చని పుణ్యలోకముఁ
గని మత్పుణ్యమున రాక • గలిగెను మగుడన్. 451

క. నీదగుతనువునదివ్యా
మోదము సాంద్ర మయి సోఁడు • ముట్టెడు నత్యా
హ్లాదమహైశ్వర్యసము
త్పాది యగుచు నీగతాగ • తములం జెపుమా. 441

వ. అనిన విని యమ్మునిపతికిం బ్రణమిల్లి యక్కుమారుం
డి ట్లనియె. 452

సీ. నీయాజ్ఞఁ జని కమ • నీయపిశాల మై
మణిమయత్వంబున • మహిత మగుచు

---

1. తనయుదెసం జూచి.

వ. అనిన విని ధర్మజుండు గోవులయెడ విరుద్ధాచరణంబున నయ్యెడుదురితంబు తెఱంగెఱింగించితి గోదానఫలవిశేషం బింకను విన వలతుం జెప్పవే యనుటయు ననిమిషనదీ నందనుం డివ్విషయంబున నైనది యొక్క యితిహాసంబు గల దాకర్ణింపు మని యతని కిట్లనియె. 445

—* గోప్రభావవిషయకం బగునౌద్దాలకిపుత్త్రిచరిత్రము. *—

సీ. [1]అనఘుఁ డౌద్దాలకి ♦ యనుమహాముని దన,
తనయునిఁ బిలిచి యి ♦ ధ్మములు దర్భ
కట్టయు జలపూర్ణ ♦ కలశంబుఁ బువ్వుల,
మఱచి వచ్చితి [2]నేటి ♦ మడఁ గుమార
కొనిరమ్ము వేగంబ ♦ చని యన్న నాచికే,
తాహ్వయుం డగునతం ♦ డరుగునంత
వాహిని పొంగిన ♦ వట్టోడి యవి పోయెఁ,
గానక యాతండు ♦ గ్రమ్మఱంగ

ఆ. నరుగుదెంచి కాన ♦ ననుటయు నాఁకలి
దనదుకర్మవైక్ల్య ♦ తంబు సైఁపఁ
జాల కలిగి యోరి ♦ జముఁ జూడఁ బొమ్మని,
శాప మిచ్చెదండ్రి ♦ భూపవర్య.

వ. ఇట్లు శపించిన నబ్బాలకుండు గేలు మోడ్చి పాలంబున మోపికొనుచుం బ్రసన్నుండ వగు మని పలుకు వలుకఁ గాఁ జేతనారహితుండై పడుటయు నమ్మునివరుండు. 447

క. కనుఁగొని పశ్చాత్తాపం,
బున నుల్లం బెరియ నిట్లు ♦ పుత్త్రకు నే నే

1. శ్వేతకేతుం డనువిశ్రుతముని. 2. నేటిమడుఁగునొరఁ

పనికై చేసితి విగతా
సునిఁ గా నని మూర్ఛ మునుఁగు • చుం బడియె ధరన్.

వ. పడి యొక్కింతసేపునకుం దేఱి[1] తనయుం దేఱిచూచి య
గ్రపు లోలుకనబ్బాలకునురంబున మొగంబు మోపి చేష్ట
దక్కియుండె నద్దివ శేషంబును నయ్యామినియునుం జనియె
సూర్యోదయసమయంబున. 449

ఆ. అతనికన్నుసీర • నాప్లుతం బైనయా
శవము చేతనించి • చలన మొంది
యెలమి నత్తపస్వి • యీక్షించు చుండఁ గ
న్దెఱచె నిట్లు మగుడఁ • దెలివి నొంది.

క. తనుఁ గనుఁగొని యెడిసుతుతో
మునిపతి యిట్లనియెఁ బుణ్య • ములపో[?]క వ్రు నీ
వనఘ చని పుణ్యలోకముఁ
గని మత్పుణ్యమున రాక • గలిగెను మగుడన్. 451

క. నీదగుతనువునదివ్యా
మోదము సాంద్ర మయి సోడు • ముట్టెడు నత్యా
హ్లాదమహైశ్వర్యసము
త్పాది యగుచు నీగతాగ • తములం జెపుమా. 441

వ. అనిన విని యమ్మునిపతికిం బ్రణమిల్లి యక్కుమారుం
డి ట్లనియె. 452

సీ. నీయాజ్ఞఁ జని కమ • నీయవిశాల మై
మణిమయత్వంబున • మహిత మగుచు

1. తనయుదెసం జూచి.

వెలిఁగెడుసమవర్తి ♦ కొలువుకూటముఁ బ్రవే
శించితి నాతఁడు ♦ సేరఁ బిలిచి
యంచితాసనము వె ♦ ట్టించి భవద్వార
వాతిశయంబున ♦ నర్ఘ్యముఖ్య
పరిపూజనముల సం ♦ భావించె నతనితో
నేలోకమునఁ వసి ♦ యించువాఁడ

తే. ననఘ యానతి యిమ్ము నా ♦ కంటినన్న
నీవు పావవు నీతండ్రి ♦ నిన్ను జమునిఁ
జూడఁ బొమ్మని పనిచినఁ ♦ జూచి తండ
యరుగు మమ్మనివగ పేద ♦ ననియె నతఁడు.

వ. అనుటయు నట్లు గాక మగిడి పోయెద నీకడకు వచ్చితి ధర్మమయుండ వగునిన్ను దర్శించితిం బుణ్యలోకంబులు దర్శింప వేడ్క పుట్టెడుఁ జూపవేయని విన్నవించిన.

ఉ. అంచిత వాహనాకలిత♦యానముఁ దేరఁగఁబంచినన్ను నె
క్కించి సహోధిరూఢుఁడయి♦కేల్ దన కేల నమర్చి సత్కథా
సంచయ వర్తనుం డగుచుఁ♦జారుముఖాబ్జవికాసమొప్పవ
ర్తించుచుఁ బుణ్యలోకములు♦ప్రీతియెలర్పఁగ నాకుఁజూపినన్

తే. నయనములకుఁ జిత్రమున గా ♦ నందమొసఁగు
నట్టిమణి గేహవాపికో ♦ ద్యానములును
బరమభక్ష్యభోజ్యాత్మక ♦ గిరులు హృద్య
దుగ్ధఘృతమయఘనసరి ♦ త్తులును గంటి. 457

వ. మఱియు గంధమాల్యదివ్యాంబరాభరణ ప్రముఖంబులగు భోగయోగ్య పదార్థంబులు మహారాసులై యుండ నాలోకించితి నీలోకంబు లేపుణ్యంబు సేసిన జనులకను

భావ్యంబు లని యడిగితి నడిగిన ధర్మరా జిట్టిట్టివారి వని యెఱింగించి యుందధికవిభవంబు లైనయట్టి మానసీయ స్థానంబులు గోదానంబు లాచరించినవారల యవి భక్ష్య భోజ్యగిరులును దుగ్ధఘృతనదులును వారివ యని చెప్పి వెండియు. 458

క. మానితపా[ ]ము సదను
స్థానంబును బ్రీతి భ క్తి • సంపన్నతలుక
ధేనువు మేలిమియుం గల
దానముఫల మిట్టి దనఁగఁ • దరమె యజునకున్. 459

తె. బలము లేఁ బ్రాయమును రూపుఁ • గలుగునట్టి
గనపయెద్దు సద్ధర్మ వి • ప్రునకు నిచ్చి
నతఁడు సద్విధి గోదాన • మాచరించి
నతనిపడసినగతిఁ గాంచు • ననఘచరిత. 460

క. గోవులు సూర్యునియుజ్జ్వల
గోవులయ టగుటఁ జేసి • గోదానపరుల్
భూవినుతా సూర్యసదృశు
లై వెలుగుఁదు రిట్ల చెప్ప • నాగమఫణితుల్. 461

క. అని పలికి వీడుకొలిపిన
మునివర యజ్ఞమునిచరణ • ముల కెఱఁగి ముదం
బున వచ్చితి ననె జనకుని
మన మానందరసపూర • మయతం బొంగక. 462

—*ఇంద్రునకు బ్రహ్మ సెప్పిన గోదాన విషయక వాక్యములు*—

వ. అని చెప్పిన విని కుంతీ తనయాగ్రజుండు గోదానకర్త లెందేని పసింతు రాలోకం బెట్టి దెఱింగింపు మనిన న

న్నం దేవునితో దేవవ్రతుండు దీనికి బ్రహ్మవాక్యంబులు
గల విట్ల యింద్రుండడిగిన నతనికి బ్రహ్మ యిట్లనియె. 463

ఆ. అడిగి మేలు సేసి ♦ తాలోక మెవ్వారు
నెఱుఁగ కునికి దెల్ల ♦ మేను సువ్ర
తాత్ము లైన మునులు ♦ నతుల పాతివ్రత్య
సతులు నెఱుఁగుదుము వి ♦ శాలచిత్త. 464

క. వినుమయ్యెడఁ గాలక్రమ
మును దప్పియు రోగములును ♦ ముదిమియు లే వ
వ్వినుతస్థానం బవ్వాయు
మును గేవలసారసంప్ర ♦ మోదకరంబున్. 465

వ. దాని పేరు గోలోకంబు. 466

క. గురుశుశ్రూషకులును స
త్యరతులు శమదమవినిర్మ ♦ లాత్ములు దుర్భ
క్ష్యరహితులును నిల్తురను
త్తరమగు నచ్చోట గోప్ర ♦ దానపరులతోన్. 467

వ. అని వెండియు. 468

ఉ. దాయధనంబు సంగరవి ♦ ధానముపార్జితముగా సధర్మకో
పాయసమాహితంబును శుభ ప్రతిపాదనలబ్ధముగా మరు
న్నాయక వెండియుంగలుగు♦నాయపుఁజొప్పులసొమ్ములుందగుగా
గోయజనార్థసత్క్రియల♦కుం బెఱసొమ్ములనైనఁగీడగున్. 469

క. విను గోలోకంబును గడ
చినలోకము గలుగ దూఁది ♦ చెప్పెదఁ బుణ్యం
బును గోప్రదానవిధి మిగి
లినయట్టిది వత్స యొండు ♦ లే దరయంగన్. 470

తే. ఆగమాధ్యయనంబు ప్రీ • తాభిరతియు
నైజకర్మశీలము గురు • పూజనంబు
మాతృపితృరక్షణముఁ బాత్ర • మహిమ లప్ర
తర్క్యఫలదాయి యైన గో • దానవిధికి. 474

క. అని నిర్దేశించిన న
వ్వనరుహాసంభవునిదివ్య • వాక్యంబులు నె
మ్మనమున నిడి గోయజ్ఞము
లనూనవిధి నడపె నింద్రుఁ • డమలచరిత్రా. 472

క. నీవును నవధానముతో
గోవుల మన్నింపు పాత్ర • కోటి కొసఁగు న
త్సేవితపుణ్య చరిత్రము
లావెరవునఁ బోల వెన్ని • యైనగుమారా. 473

క. అని యిట్లు గోవిశేషము
లనేకభంగులనుబాండ • వాగ్రజునకు శం
తనసుతుఁడు సెప్పె నని విని
మునివర యేభంగి వాక్య • ములు మఱి చెల్లెన్. 474

వ. అని యడుగుటయు. 475

శా. ధర్మాధర్మ[1]విదూరనీతిపరవి • ద్వచ్చిత్తయోగీ జగ
న్నిర్మాణస్థితి తంత్రసంహరణ ధూ • ర్నిర్వాహ రాగీ మహా
శర్మాపాదనపాదపద్మ సుతప • స్స్వాధ్యాయసద్మా మనో
ంతర్ముద్రాలతికాఫలత్వలసితా • దాతిస్ఫుటోద్భాసితా.

1. విధూతనీతి – విభూతినీతి.

క. ప్రమదివిషాదాదిద్వం
ద్వమలాపిహితాంతరంగ • వాసా విశ్వా
గమవేద్యసముల్లాసా
శమరమ్యవిభాస నియమ • జనితవికాసా. 477

మాలిని. అకలుషహృదయాంత • ర్వ్యాగసంసిద్ధిమూర్తీ
వికృతిదశకషట్క • స్వీకృతీప్రౌఢవర్తీ
సకృపలసద పాంగో • త్సార్యమాణాశ్రితార్తీ
సకలనిగమచూడా • చారురంగైకవర్తీ. 478

గద్యము.

శ్రీమదుభయకవిమిత్త్ర కొమ్మనామాత్యపుత్త్ర
బుధారాధన విరాజి తిక్కన సోమయాజిప్రణీ
తంబైన శ్రీ మహాభారతంబున యాను
శాసనిక పర్వంబునందు
ద్వితీయాశ్వాసము. 479

శ్రీ శివాయ గురవేనమః.

శ్రీ మదాంధ్ర మహాభారతము.

ఆ ను శా స ని క ప ర్వ ము.

ప్రథమాశ్వాసము.

(టిప్పణి)

జ్ఞానానందమయం దేవం నిర్మలస్ఫటికాకృతిం ।
ఆధారం సర్వవిద్యానాం హయగ్రీవ ముపాస్మహే॥

బంధువివాదవ్యాకుల చిత్తుఁడగు ధర్మజునకు తత్తదుచితోపాఖ్యానములతోఁ జిత్తశాంతిఁగూర్చి జారచోరాది పీడలు లేకుండ దేశము సుభిక్షముగ నుండుటకు ధర్మజుని రాజ్యస్వీకారమునకు కొడఁబఱచి తత్తదుచితములగు ధర్మకర్మ మార్గముల నుపదేశించుచున్నాఁడు. అందువలన దీనికి ననుశాసనికపర్వ మను నామము వచ్చినది.

2. దివ్యజ్ఞాన దేదీప్యమాన మానసుఁడు = ఉత్తమమయిన జ్ఞానముచేత ప్రకాశించు మనస్సు కలవాఁడు.

3. చలముకొని = పట్టుదలవట్టి.

4. ఒక్కఁతల = ఒకయెత్తు = ఒకకొలఁది = ఒకప్రమాణము, ఉత్తలము = వ్యాకులము.

5. శమాన్విత = శాంతస్వభావముకలది, కాలవశత్వముఁబొందుట = మరణించుట.

6. రజ్జున = త్రాట, కెఱగత్తి = పెద్దఖడ్గము, పొడపాపవుర్వు = త్రాచుపాము.

7. పిన్నాతని = పిన్న + అతని = చిన్నవానిని, ఉసురు = ప్రాణము.

11. పేదమాటలు = అర్థహీన వచనములు. కోపవివశుఁడైన నాకు = (కోపవివశుఁడనైన అని యుండవలెనని చిన్నయసూరి ఆశయము.)

12. అర్జునక నామము నీకవదాతభంగికిఁ జాలదే = అర్జున శబ్దమునకు తెలుపు అర్థము మంచినడవడి తెల్లనిదని ప్రతీతి. కనుక అర్జునకుఁడను పేరుగల నీవు మంచినడవడి కలవాఁడవు కావేని నీ నామము నేతిబీరకాయవలె నిరర్థకమని భావము.

13 ఊఱదె = ఒప్పదె, నేనెట్లును హింసకు నొడబడనని గౌతమి (వేట మొదలగువానిచే పాపము చేకూరదుగాన ఇట్లే) జనబాధకములైన జంతువులను జంపిన పాపంబు సమకూరదని (బోయవాఁడు పల్కినాడు) పల్కె బోయ పట్టిన రిపుఁ బోరిగొనంగనలదని చెప్పె నవ్వనిత. వాఁడు (బోయ) అహిఁ దెగఁజూచి జనంబుల గాచుటుఱదె వృత్రుఁ జంపడె దేవవిభుఁడు, యజ్ఞధ్వంసనము సేయఁడె ఫాలనయనుఁడు అట్లు కావె ధర్మువు హింసలు నీవు దీనికియ్యకొనుమని తెలిపె. అట్లెంత తెలిపినను దయావతియైన యత్నాతి (ఆగౌతమి) పాపమునకు జొరదయ్యె (పిదప) బోయనికి ఇట్లనియెఁ బాము (సర్పము)

14. నెఱి = క్రమము

16. కుమ్మరికోల = కుమ్మరివాని దండము, సారె = కుమ్మరవాని చక్రము కుమ్మరవాడు దండముతో ద్రిప్పుచుండ సారె తిరుగును కాని సారె స్వతంత్రముగా తిరుగ నేరదు అటులనే మృత్యువపరాధీననయి అవి ఆడించినట్లాడితిని కాని నాకీ కార్యమున స్వాతంత్ర్యము లేదని భావము.

19 మెలఁగ మిడుకనీక = మెలఁగనీక మిడుకనీక (సంచరించనీక బ్రదుకనీక) సర్పము కులాల దండమువలె జడము కాకుండుటచే నస్వతంత్రము కాదనియు నందువలన దండ్యమనియు భావము.

21. యజ్ఞకర్త ఋత్విజులచే హవిస్సు హోమము చేయించును. ఇచట ఋత్విజులు యజ్ఞసాధనములు. వీరు చేతను లయినను యజ్ఞఫలము కర్తకుఁ జెందునుగాని వీరికి జెందదు. అట్లే సర్పము శిశు మారణమున చేతన సాధనమయినను తత్ఫల భాజనము కాదని భావము.

26. సర్పః.

నిర్ద్దోషం దోషవంతంవా నత్వాంమృత్యో బ్రవీమ్యహం
త్వయాహం చోదిత ఇతి బ్రవీమ్యేతావదేవతు॥
యదికాలేపి దోషోస్తి యది తత్రాపి నేష్యతి।
దోషోనైవ పరీక్ష్యోమే నహ్యత్రాధికృతావయం॥
నిర్మోక్షస్తస్య దోషస్యమయా కార్యో యథాతథా।
మృత్యోరపి నదోషస్స్యాత్ ఇతిమేత్ర ప్రయోజనం॥
అను శ్లోకములలోని భావము.

అనిన భుజగమిట్టులను నీవలన నేను
గుణము సెప్ప దోషగణన సేయ
నన్ను బనిచెనంటి నామీద దోషంబు
బాపి కొనుట నాకుఁ బాడి కాదె॥
వినుమటు కాలుని దెన్నశె
నను దోషము కలిమిలేమి నాకాడంగాఁ
బనిరేమి దోషగతిచిం
తన భాషణములకు నేను తగుదునె యనఘా।

అను పద్యములచే ప్రతిపాదింపబడుటచే నీరెంటి నడుమ "అనిన మృత్యువు పామున కిట్లనియె నను వచనము ప్రక్షిప్తమే పైరెంటిలోని భావము సర్వము చెప్పుటయే ఉచితము గదా.

?8. అంటకు = అనుటకు

29. పాప సమావేశిత మతులరు = పాపావేశము గలమనస్సు కల వారు ("రు" అనునది గౌరవార్థమున విహితము ఇట నీగౌరవము అవహేలనమున పర్యవసన్నము.
ఒరగనాడు = తమదోషమును తప్పించుకొనునట్లు పలుకుట (ఎఱుగ నాడిన అని పాఠాంతరము)

36. ధరణీదేవాంగన — బ్రాహ్మణ స్త్రీ (గౌతమి)

40. అడలుగా = శోకమును.

43. దానికిందగు విధంబు = మృత్యుభయము వాపికొనజాలు విధము
అయ్యానువు = మృత్యుభయము వాపికొను నవకాశము.

44. సర్వజనకామందారకమై = సమస్తజన సమూహమునకు కల్పవృక్షను వంటి వాడు, సువీర్యమ పుత్రోభూత్సర్వ సంగ్రామ దుర్జయః సుదర్శయ ఇతిఖ్యాతః సర్వశాస్త్రభృతాం వరః దుర్జయస్యేంద్రవపుషః పుత్రోశ్వి సదృశద్యుతిః దుర్యోధనో నామ మహాన్ రాజా రాజర్షి సత్తమ అను మూలమువలన నీదుర్యోధనుని తండ్రి దుర్జయుఁడు కాన ధృతరాష్ట్రుని సుతుడగు దుర్యోధనుఁడు కాడని భావము.

45. అమర పురంధ్రీ శ్రీ రామణీయకము = దేవతా స్త్రీల చెలువము.

46. బుజ్జవములతో = ఉపలాలనములతో.

48. కెంగేలి జిగిసొంపు = కెంపువలె నెఱ్ఱనగు చేతికాంతి మాధుర్యము,
దిగిచికొను = స్వాధీనము చేసికొను, పొలపము= వ్యాప్తి, కెరల్పు=

నతిశయింపజేయ, వాతెఱతావి = పెదవి పరిమళము, తేకువమాలి= భయము విడచి, తూలపోయె = చిన్నపోయె (తేజోహీనుడయ్యె).

51. తలవీడుల = సమీపముల.

55. కుత్స=గర్హ, ఈడ=ఇవ్వడాయెను విభా ప్రభా సమానుండనుచోట ప్రభాసమానుండని పాఠాంతరము. ప్రభ=అగ్నిహోత్రుని భార్య.

62. అథౌఘు వాన్నామ నృపో న్నృగస్యా సీత్పితామహః తస్యాథౌఘవతీ కన్యాపుత్రశ్చౌఘ రథో భవత్। అను శ్లోకము వలన నోఘవంతుడు నృగుని తాతగారగు నొక రాజని స్పష్టముగ తెలియుచున్నది. కవి యతని కూమార్తెను సుదర్శనున కిచ్చినారు. ''అతని కోఘవంతు డనువాడు జనియించెనను పాఠమునుబట్టి ఈ యోఘవంతుడు సుదర్శనుని కొడుకన్నట్లు భాసించుచున్నది. అట్లయిన ఓఘవతి సుదర్శనునకు పౌత్రి యగును గదా సుదర్శనునకు పౌత్రినెట్లు వివాహమాడును అవివాహితునకు పుత్రపౌత్రాదు లెట్లు జన్మింతురు. ''కాన నతని కోఘవంతుడను వాడ''ను పద్యము పైన ఓఘవంతుని తండ్రి వర్ణనయుండి యుండును. లేక ''అతని'' అనుచోట పాఠాంతర మేమైన యుండవచ్చును.

66. అగ్గలంబు = విస్తారము, సొలయక = ఏమఱక

68. కింకిరిపడక = కోపపడక = కోతపడక, ఓలమానగొనక= మఱుగుపడక, అతిథి నినుగోరెనేని అనుచోట అతిథి నినుకోరెనేనియు నని పాఠాంతరము.

74 పజివోయిన = నశించిన.

80. భవత్సతియుం బతివ్రత యస్ఖలితచరిత = భర్తృవాక్య పరిపాలనమునకై కామాభిభూత చేతస్క కాక సంచరించుటచే పాతివ్రత్యమునకు భంగములేదని భావము.

అతిథి పూజ గడచినట్టి ధర్మువు గృహ
స్థులకు నొండులేమి తెలుపుచున్న
యది సమస్త కిల్బిషాపహామీయితి
హాసము...

అనుటచే అతిథి సత్కారాతిశయద్యోతనమే ఈకృతిహాస ప్రధాన తాత్పర్యము.

85 అబ్రాహ్మణుఁడు యజ్ఞాది సత్కర్మాచరణము వలనను దయా

సత్త్వాది సద్గుణములవలనను బ్రాహ్మణ్యము పొందగలడా యని భావము.

88. ఈ మతంగసంవాదము సంస్కృతమున గంగాప్రభావ వర్ణనానంతరము కనబడుచున్నది.

89. నొవ్వు = బాధ, గార్దభి = గాడిద (ఆడుది)

90. దూషణభాషణంబు = తిట్టు.

96. వలదని పాఠము.

98. అంగుష్ఠము=బొటనవ్రేలు, అస్థులతో సంగతముగ తోప = అసిపంజరము మిగులునట్లుగా, వెక్కసము = దుస్సహము.

100. బ్రాహ్మణ్యశార్దూలము = బ్రాహ్మణత్వమను పెద్దపులి.

104. ఉంకువ = ఓలి = శుల్కము (కట్నము), ఘోటకములు = గుఱ్ఱములు.

105. దేవతటిని = గంగ.

108. చరువు = హవ్యము.

110. ఋతుకాలము = స్త్రీలకు రజోదర్శనమయిన నాల్గవనాటినుండి పదారవనాటివఱకు ఋతుదినములందురు. ఇది గర్భధారణయోగ్యము, అశ్వత్థము = రావిచెట్టు, ఉదుంబరము = మేడిచెట్టు.

111 కఱువులు = గర్భస్థపిండములు, వీడ్వడిరా = వ్యత్యస్తములయ్యె.

114. అత్యంత...మానసయై = గొప్పదియగు దుఃఖమువలని పీడచేత మిక్కిలి బాధింపబడు చిత్తము కలదియై.

115. చేయు = చేయుము.

119 పదుండ్రు = పదుగురు.

120. అతఁడు వాఁటి = అతడు పాటి.

127. ప్రమందించుట = నాశముచేయుట.

130. తన శత్రువు భృగువచన వశమున బ్రాహ్మణుఁడైనట్లు గ్రహించి యట్టి జాతి భేదమునకు సంతసించెనని భావము.

131. పని వినియెద = సెలవు కొనియెద.

134. పౌరుషము పొలమువంటిది దైవము విత్తువంటిది. క్షేత్ర బీజములలో నెద్దిలోపించినను ఫలములేనట్లు పౌరుష దైవములలో నెద్దిలోపించినను కర్మఫలము పుట్టదని భావము.

143. మార్గాయాసమున ఖిన్నుఁడగు వానికి భోజనంబిడుట మిక్కిలి

పుణ్యము. అగ్ని నారాధించిన పురుషశ్రేష్ఠుడగును. దానమున తత్త్వదార్థాధిక్యత కల్గును. మౌనమున జ్ఞానియగును. తపమున భోగములు చేకూఱును, అహింసచే రూపము బలము జ్ఞానము నైశ్వర్యమును సిద్ధించును. బ్రహ్మచర్యమువలన పూర్ణాయువు ప్రాపించును. ఉపవాసములచే చిత్తము పరిశుద్ధమగును. ఫలజలాహారముచే రాజ్యము పత్రభక్షణముచే స్వర్గము లభించునని భావము.

147. వెంట్రుక తండము = కేశపాశము తృష్ణ = ఆశ.

150. లుబ్ధకుఁడు = బోయవాఁడు, విషదిగ్ధశరము = శరవ్యము వెంటనె నశించుటకై బాణములకు విషము పూతురు అవి విషశరము లనబడును.

151. కోటరము = చెట్టుతొఱ్ఱ, ఆవాసము = నివాసస్థానము

152. అనుజీవి = ఆశ్రయము

157. పేరెలమి = గొప్పయభివృద్ధి

162. విప్రముఖమున నిడుట = విప్రునకు భోజనము పెట్టుట.

166. సువర్ణుఁడు = గరుత్మంతుడు.

167. ఆంధ్రదేశమున ముద్రితములగు కొన్ని సంస్కృత భారతప్రతులలో నిట గరుడోపాఖ్యానము కానరాదు. ఆదిపర్వమందుండుటచే నిట పునరుక్త మని కొందరనుచున్నారు. ఆదిపర్వమున "కద్రూశాపంబున నయ్యెడి సర్పకుల ప్రళయంబు భవత్పితృ శిష్యుండైన ఆస్తీకుండను బ్రాహ్మణుండు కాడె యుడిగించెనని చెప్పి సహస్రపాదుండు రురునకు సర్పఘాతంబునం దుపశమన బుద్ధిపుట్టించెనన శౌనకాది మునులు సూతు నా వృత్తాంతంబు జెప్పుమన చెప్పినట్లున్నది. ఇట భీష్ముడు ధర్మజునకు చెప్పినట్లున్నది. కాన ననువాదకుడు ఒకడైనను ప్రసంగ భేదముండుటవలన పునరుక్త మనుట యుచితము కాదు.

168. అవియనడచె = భేదించె = పగులఁ గొట్టె

172. పరవుడవు = దాసివి, వారని నెవ్వగన్ = దుర్భర దుఃఖముచే

173. పులుగు = పక్షి

175. ఈఁగు = పోగొట్టును

177 ఘనతర కంధరుండు = మిక్కిలిపెద్ద మెడకలవాడు. చారుసుసంగతపక్షసార మండనుఁడు = మనోహరము లయి చక్కగా నతికిన బలిష్ఠములగు రెక్కలను నలంకారము కలవాఁడు, పరిస్ఫురద్ద్యుతివిడంబిత బాల దివాకరుండు = జాజ్వల్యమానమగు దీప్తిచే

ననుకరింపబడు బాలసూర్యుఁడు కలవాఁడు (కాంతియందు సూర్యునివంటి వాడని భావము.) లోక నయన పర్వనిర్వహణకారి = లోకముయొక్క నేత్రములకు నానందము కలిగించువాఁడు.

1 8. తొలుత వట్టి = జ్యేష్ఠ పుత్రుఁడు

181 నలిగా = ప్రేమతో లేక సన్నముగా, ఎలిగించి = కూయి, అస్నుసోలము = ఒడలెఱుఁగని మత్తు, తని=స్వల్పము, చిక్కపసువు = చిల్కగుంపు, కొలకుల కెలకుల = సరోవరప్రాంతముల, నడబెడంగు = నడక సొంపు, తరఁగ = తరంగము మీద మున్నీటి తేరు వవసము = సముద్ర సమీప వనము.

183. చంద్రునికాంతిఁ దెచ్చిమూసయందు పోసిరో లేక పాల సముద్రపుతరఁగలతో నచ్చుపోసిరో లేక ఈశ్వరుని శిరసునందలి గంగాప్రవాహము నురుసుతో చేసిరో యన్నట్లు తెల్లనగు నొకయుశ్వము ను కద్రువయు వినతయు గాంచిరని భావము. ఉత్ప్రేక్షాలంకారము కరువు = మట్టిముద్ద గండరువు = వడియచ్చు, సుధాబ్ధి తరంగ = పాల సముద్రపు తరంగము.

184. ఉచ్చైఃశ్రవము = ఇంద్రుని గుఱ్ఱము (ఇది తెల్లనిదని ప్రతీతి.)

186. తెమలంబలుక = అస్పృతమాడు, దరస్మితస్ఫురిత వక్త్రముతో =పిన్న నవ్వులయు మొగముతో.

187. పణంబుగా = పందెముగా

193. ఒడ్డారమునకు = పంతమునకు = ప్రతిఘటించుటకు

196. నెనరు = ప్రేమ

198 తద్దహన ... తాపమున=అయగ్నియొక్క భయంకర భూరి జ్వాలలయందు పడుటచేత పుట్టిన దుర్భర సంతాపమున.

199. వాలధి = తోక

200. సంతోషద్భ్రాంతి, తద్ద్రోహంబు అనెడి పదములతో ప్రాసమైత్రికై కద్రువ, భద్రాత్మక, యనెడి పదములలోని దకారమునకు "అనచిచ" అను సూత్రముచే ద్విత్వము.

203 మైలావు = దేహదార్ఢ్యము

205. సవతాలికి (సవతి + అలికి) సవతివనితకు.

207. విషాదభరార్తమూర్తియై = దుఃఖభారవివశాకారుఁడై

209. దారితారి = ఖండితశత్రుఁడు.

211. ముఱికటించుకొని = త్రిప్పికొని.
212. కూర్తని = ప్రేమగలవాడవని.
216. కృపాణ...హస్తులై=ఖడ్గము, శక్తి, మొదలగు గొప్ప ఆయుధములు కల హస్తములు కలవారై, ఇన్నవలనో = ఇనుపవలలో.
218. ఇభంబు = ఏనుగు, కమఠంబు = తాబేలు, ఎర = ఆహారము.
219. కచ్ఛపము = తాబేలు.
220. ప్రాక్పయోనిధి= తూర్పుసముద్రము, ఘనశృంగకబళితాకాశము= ఉన్నతశిఖరములచే నాక్రమింపబడి యంబరముకలది.
221. గారు = ఏనుగు.
222. ప్రళయకాలమున శ్రీమన్నారాయణుఁడు శేషునిపై నిదురించు చుండ నాతని కర్ణమలమునుండి రజస్తమోగుణములు మధుకైటభు లను రాక్షసులై జన్మించి వేదములను హరించి బ్రహ్మను జంప యత్నించెను. బ్రహ్మ భీతుఁడై యోగనిద్రను ధ్యానింపగా నామె శ్రీమన్నారాయణుని మేలుకొల్పెను. శ్రీమన్నారాయణుఁడు హయగ్రీవావతారములో మధుకైటభులతో నైదువేలేండ్లు యుద్ధమొ నర్చెను. మధుకైటభులు మహామాయా విమోహితులై "ఓ నారా యణా నీయుద్ధమునకు మెచ్చితిమి వరము కోరుకొనుమనిరి." నారాయణుఁడు మీరు నాచే వధ్యులగుఁడని కోరెను. వారు తమ కళేబరములను సలిలపరిప్లుతము కానిచోట విడిచినచో నట్లే యగు గాకని చెప్పిరి. ప్రళయమున సర్వము జలమయమగుటవలన శ్రీ మన్నారాయణుఁడు వారలను చక్రముతో తన జఘనమునందు ఖం డించెను. వారే గజకచ్ఛపములని భావము.
223. ముక్కంటికి = ఈశ్వరునకును,త్రిదశాహారము = అమృతము,జంతు కోటికి బాల్యకౌమార యౌవనవార్ధక్యములని
228. నాలుగు దశలు దేవతలకు వార్ధక్యములేదు. కాన వారికి మొదటి మూడుదశలగుటచే త్రిదశులు. వారలకు అమృతము ఆహారము)
229. వియద్వీథీగతుండై = ఆకాశగతుఁడై, పక్షతి వితాన స్ఫారదీప్తి వ్రజంబు = రెక్కల సమూహముయొక్క విస్తారకాంతిపుంజము.
230. దానోగ్ర గజేంద్రుడు = మదించిన ఏనుగు గండభాగముల నుండి ద్రవించుమదము దానమందురు. ఆ దానముచేనుగ్రమగు ఏనుగు.
232. సాము = సగము, వలకాల = కుడికాలిచే

235. మేఘ... కేలియో= రెండు మేఘములతోఁ గూడిన పర్వతము నాక సమునందు క్రీడించుచున్నదో యన (పూర్వము పర్వతములు రెక్కలుకలవై ఎగిరిపోయెడివని ప్రతీతి)

244 నిందితాచారయుతము = వేదశాస్త్ర నిషిద్ధమగు ఆచారముకలది.

245 వృక్షశాఖములతో పాటు మనము నందలి చింతనుకూడ విడిచెను. వృక్ష శాఖను విడుట చే చింతాహీనుడయ్యెనని భావము

249. తనికిన = పండిన, ఎఱకలు = రెక్కలు, ప్రమక్కబడు=తేజోహీనతనొందు

255. అయోమయము = ఇనుముతోఁ జేసినది.

261. ఎడగలుగంగపోయి = దూరమునకు బోయి

265 సూరెల = పార్శ్వమందు

266. నల్ల = మచ్చ

274 సృగాలను = నక్క, వఱడు =నక్క, పీనుగునంజుడు = శవభక్షణము.

282. ఓరలువారగ = క్రీగంటి ప్రసాదములతో

285. వల్లభప్రతికూల = భర్తకు ప్రతికూలురాలు, అబ్జినీ...వాటమాల= కమలములుగల కొలనులు, వృక్షసమూహములు పూలతోటలు అను వానియందు.

287. వజ్రి = ఇంద్రుడు, తేరకాడు = ఒంటరి.

297. ఇతకరి మాటలు = హితవచనములు, వేసలి=కోప్పు, వెక్కడు = వెక్కవచ్చు నల్లెడ్చుచు.

307. సురతాంతే సుఖంపుంసాం స్త్రీణాంతు సతతం సుఖం, ధాతుక్షయ నిమిత్తేచ విరామేచోపజాయతే॥ అనివాత్స్యాయనము ౨.౧. ౪౧.

318. ప్రజ్వల దనలస్ఫూర్తి =ప్రజ్వలించు నిప్పు వంటివాఁడు.

320. యమళము = జంట

327.	ఆకాశ వాయ్వగ్ని సలిల భూమిలు (భూతములు)	5
	శబ్దస్పర్శరూప రసగంధములు (గుణములు)	5
	శ్రోత్రత్వక్చక్షుర్జిహ్వాఘ్రాణములు (బుద్ధీంద్రియములు)	5
	పాద పాయూపస్థ పాణివాక్కులు (కర్మేంద్రియంబులు)	5
	అహంకారము	1
	మనసు.	1

బుద్ధి	1
అవ్యక్తము.	1
తత్వములు మొత్తము	24

330. అప్పతి = వరుణుడు.

336. ఈ ఇరువది నాలుగు తత్వముల కన్న నతిరిక్తమగు చైతన్యము విష్ణుడని భావము.

342. నదల (చదల = ఆకాశమందు) (గనపదవాదేశము).

355. అనింధకము = కట్టెలు లేనిది.

357. నన్ను నరయు మెచటికో (యని పాఠము)

372. దారుణరూప సుపర్ణసంఘముల్ = భయంకరమగు నాకారముగల గరుడ సంఘముల్.

ఇతి

ప్రథమాశ్వాసము టిప్పణి

శ్రీమదాంధ్ర మహాభారతము.

అనుశాసనికపర్వము.

ద్వితీయాశ్వాసము.

(టిప్పణి)

౬. జనదృశ...విద్యా = సాటిలేని రూపము గుణము ప్రవర్తనము కులము విద్యయు గలవాఁడా.

7. బాహుదా = ఒకనది, ప్రోలికి = పట్టణమునకు.

8. అభ్యర్థనీయంబు = కోరఁదగినది.

9. హర్మ్యము = ప్రాసాదము.

10. పర్యంకము = మంచము, ప్రౌఢవయస్క = ముసలిది, (తత్రాపశ్యజ్జరాయుక్త)మని మూలము.

13. సీతు = చలి.

14. అసిధారావ్రతమొనర్చెననియు నట్టివాఁడు కన్యాదాన పాత్రుఁడనియు భావము.

15. మగవారు భోగపరులు. వారి యభిలాషములను దాపరు. స్త్రీలు తమ యభిలాషములను తాల్మితో కప్పిపుతురు. ఇట్టియెడ నాకునైన నిన్నుగోర పరిగ్రహింపకుండు టుచితమాయని భావము.

17. అలుకరు = భయపడరు, అగ్రజననుజుకొనరు = అన్నను తమ్ముని నరకుచేయరు.

21. ముసరుతనంబు = వార్ధక్యము, పరిణతవయస్క = ప్రాలినవయసు కలది.

25. గార్హస్థ్యమునఁ బ్రవేశింపబోవు నష్టావక్రుని చిత్తశుద్ధిని పరీక్షించుట యేకాక ఆతనికి "స్థవిరాణా మపిస్త్రీణాం బాధతేమైథున జ్వరః (స్త్రీలకు ముదుసలి తనమందును సంసారేచ్ఛ నశింపదు) అని యుపదేశించుట యువదాన్యుని కభిప్రేతము. అందువలననే ఉత్తరదిక్కు ప్రథమమున వృద్ధవలె కనుపించి మోహించినది. పిదప వధూటియై యాతని చిత్తవృత్తి పరీక్షించినది.

27. ప్రతిలోమ సరణి = హీనకులుడు ఉత్తమకన్యను వివాహ మాడుట (వ్యాఖ్యానము) అనులోమ సంభవుడు = ఉత్తమ కులుని వలన హీన కులస్త్రీయందు పుట్టినవాడు.

40. పయోరాశిఁ బడ్డగడ్డయు వ్రాలెక్ = సముద్రమున పడ్డ మంటి గడ్డవలె

56. దేవలకు = పూజారిని
కష్టక్లీబుని దేవల కుని చికిత్స
కుని నవస్మారిఖలుకృతఘ్నుని రాజ
యక్ష్మయుతుని నర్తకున కాయకునిసోమ
విక్రయుని వేదవిక్రయు విడువవలయు॥
అని పాఠాంతరము.

59. తెరువాటు వలన = దారిలో దొంగలచే కొట్టబడుట వలన

62. మార్గము - చెఱచుట = ముళ్లకంచె కొయ్యలు పాతి మార్గమును చెఱచుట.

64. ప్రప = పానశాల

72. తన భార్యలగు తార లందరను పరిత్యజించి చంద్రుడు రోహిణియందు లోలుడైయుండఁ దారలు కోపించి తమ తండ్రియగు దక్షప్రజాపతితో మొఱపెట్టుకొనె ననియు దక్షుఁడు పలుమారు చంద్రునితో నందరు భార్యలయందు సముఁడవై వర్తింపుమని యాదేశించినను చంద్రు డట్లొర్ప డాయెననియు. నందున కుపితుఁడై దక్షుఁడు చంద్రుని చంద్రభాగ తీరమున ఖండించె ననియు నందుననే ఆనదికి చంద్రభాగయను నామము కలిగె ననియు ఆ నదియందు స్నానమాడిన క్షయవ్యాధి రాదనియు కాళికా పురాణము.

76. మహాశ్రయ మనుచోట బింబాశ్రయని పాఠాంతరము. ఇదియొక తీర్థ విశేషము.

77. విపాశ = పాంచాల దేశమందలి యొకనది.

80. శ్యామా యాస్త్వాశ్రమం గత్వా ఉషిత్వాచాభిషిచ్యతే
ఏకపక్షం నిరాహారః స్త్వంతర్ధ్యానఫలం లభేత్॥
అనుటచే అంతర్ధ్యానఫలమను పాఠ ముచితము.

88. పిండారక ఉపస్పృశ్య ఏకరాత్రి షితోనరః
అగ్నిష్టోమ మవాప్నోతి ప్రభాతాం శర్వరీం శుచిః॥

అనుటచే ఏకరాత్రమను పౌర ముచితము.

90. కామం క్రోధంచ లోభంచ యోజిత్వాతీర్థ మావసేత్॥
నతేన కించిన్నప్రాప్తం తీర్థాభి గమనాద్భవేత్ ।
యాన్యగమ్యాని తీర్థాని దుర్గాణి విషమానిచ
మనసాతాని గమ్యాని సర్వతీర్థ సమీక్షయా॥
అనుటచే దీనిపిదప రెండుపద్యములు ప్రక్షిప్తములే.
ఆయా తీర్థనివాసులైనను ఈనియమములు లేనిది ఫలము కల్గదని భావము.

101. ఉంఛవృత్తి = పరిగ ఏరిజీవించుట

102. త్రిపథాసేవనమున = గంగను సేవించుటచేత, సంపరిత్యాగము = సన్యాసము

113. ఉత్క్రమణకాలమున = మరణకాలమున

115. పితరులను పొరమూకంటె తారలను పొరముపరము

117. తెలచి = ప్రార్థించి

138 తరణికి = సూర్యునికి, పర్జన్యుకి = మేఘుని

141. కూర్తురు = అనుకూలింతురు

144. సోమాత్మకులు = చంద్రస్వరూపులు (బ్రాహ్మణులకు చంద్రుడు రాజని శ్రుతి)

149. విప్రునల్కి అమరవిభుని భగ సహ సచిహ్నితునిగను ప్రసాదము సహస్ర నేత్రభాసురిగ నొనర్చెనని భావము

150. రథాంగపాణి = రథాంగమన చక్రము. అది చేతిలో నాయుధముగా గలవాడు (వాసుదేవుడు)

155. వచ్చునను ప్రధానక్రియలో ససమాపకక్రియల కన్వయము కాగా నగ్నినంటవచ్చు హిమవదచలంబు కదలువవచ్చు, గంగ కట్టవచ్చు నని భావము

174. చలస్వభావా దుస్సేవ్యా దుర్గ్రాహ్యా భావతస్తథా ప్రాజ్ఞస్యపురుష స్యేహ యథావాచ స్తథాస్త్రియః నాసాంకళ్చి దగమ్యోస్తి నాసాం వయసి నిశ్చయః విరూపం రూపవంతం వా పుమానిత్యేవ భుంజతే యదిపుంసాం గతిర్బ్రహ్మన్ కథంచి న్నోపపద్యతే అప్యన్యోన్యం ప్రవర్తంతే నహితిష్ఠంతి భర్తృషు అంతకః పవనోమృత్యుః పాతాళం బడబాముఖం క్షురధారా విషం సర్పోవహ్ని రిత్యేక

తస్త్రియః అనియు మూలము.

178. మతకము = మాయ

180. సంసార తవపర్యంత పదవీసః వీయసీ అంతరా సస్తరా స్యాత్తా
నస్సురంభోజలోచనాః అని భర్తృహరి.

182. లోచనీయము = దర్శనీయము

183. ఉపదర్శనము = యజ్ఞమునందు లోపము కలుగకుండునట్లు పరీ
క్షించుట.

189. ఈపద్యము భావము పైపద్యముచే గతార్థమగుటచే నిది ప్రక్షిప్తము

197. తమకము = మోహము.

214. మోస = మోసము (మువర్ణలోపము)

220. వివాహములు ఎనిమిదివిధములని శాస్త్రముండు:

1. విద్యాశీలాదులు గలవానికి నలంకృతయగు కన్యను నాచ్ఛాదించి దానము చేయుట. (బ్రాహ్మము)
2. ఈవరునితో ధర్మము చరింపుమని కన్యనిచ్చుట. (ప్రాజాపత్యము). ఇందు ఆశ్రమాంతర ప్రవేశమున కవకాశము లేదు)
3. కన్యాప్రదాతకు గోమిథునము కాని వరము గాని ఇచ్చి కన్యను స్వీకరించుట. (ఆర్షము)
4. కన్య నలంకరించి ఋత్విజునకు యాగకాలమున దానము చేయుట (దైవము) (పైనాల్గింటిలో కన్య నాచ్ఛాదించి దానము చేతురు.)
5. ప్రేమించిన స్త్రీని ప్రేమించునయువకుండు వివాహమాడుట. (గాంధర్వము)
6. కన్యాశుల్కపూర్వముగ స్వీకరించుట (ఆసురము)
7 కన్య బంధువులను జయించి కన్య నెత్తికొనిపోవుట. (రాక్షసము.)
8. ఒడలెఱుంగని కన్య నపహరించికొనిపోవుట. (పైశాచము)

వీనిలో ప్రాజాపత్యార్షదైవపైశాచములు భారతములో చెప్పబడ లేదు. గౌతముని గాంధర్వ మిచట క్షాత్రమగును. కాని ప్రాజాప త్యార్షదైవములు ఇచటి బ్రాహ్మములో నంతర్భూతములు. క్షాత్రము గాంధర్వాంతర్భూతము. పైశాచము వివాహమే కాదనియు దొంగ తనమనియు భారతాశయము (పైశాచశ్చా సురశ్చైవ నైకర్తవ్యౌ కథంచన) అని మూలము. కాన రాక్షసపైశాచము ఉభయులు

నిషేధించిరి. ఆసురము భారతనిషిద్ధము. (సంస్కృతమున ఆసురము భారతనిషిద్ధముగ కన్పడుటలేదు.) మతాంతరస్వీకృతము. గాంధర్వమును కొందరు నిషేధించిరి. కాగా బ్రహ్మము తద్వికారము లుత్తమములనియు గాంధర్వాసురములు మధ్యములనియు రాక్షస పైశాచము లధమములనియు భావము.

226. పైశాచశ్చా సురశ్చైవ నకర్తవ్యౌకథంచన అను మూలమున కీ పద్యము విరుద్ధము.

227. త్రింశద్వర్షో దశవర్షాం భార్యాం విందేతనగ్నికాం
ఏకవింశతివర్షోవా సప్తవర్షానవాప్నుయాత్॥
(ముప్పదియేండ్లవాడు పదియేండ్లదానిని ఇరువదియొక్కేండ్లవాడు ఏడేండ్లదానిని వివాహమాడవలెను.) అనియు మూలము.

254. విలికికొనిన = విలువనిచ్చి కొనిన

258. మూరుకొనగ = ఆఘ్రాణింపగా.

278. కూరెదవు = పొందెదవు

287. వాసవాభ వైభవము = ఇంద్రవైభవము.

2 1. ఉత్తమ క్షత్రియత్వ మహోష్మలము = ఉత్తమమైన క్షత్రధర్మము చే మిక్కిలి ప్రతాపము కలది.

295. గొనకొని = ప్రయత్నించి

306. తెప్పిటి = తెప్పరిల్లి

308 జెడనాడి = దూషించి

310. చామ = యువతి

314. ప్రతోదవ్రణములు = కొరడా దెబ్బల వలన గాయములు.

318. పద్మాకరములు = సరస్సులు

331. యెత్తికోలు = ప్రయత్నము

333 కాంస్యోపదోహా = కంచుతో చేసిన పాలకుండ కలది

337. వీరశయనంబు = యుద్ధమున వెన్నుచూపక మరణించుట

353. ఉర్వక = భూమి

363. ఒసగి నతని (ఒసగిన + అతని)

365. పరతరములు పూర్వము పదితరములు పరమని భావము.

376. మణిమయావాస శయ్యాసనములు = మణులతో చేసిన గృహము శయ్య ఆసనములు.

378. కార్తె = కృత్తికా నక్షత్రము, అబ్జగర్భుని తార = రోహిణి (రోహిణి బ్రహ్మ యధిపతియని జ్యోతిషము, శశితార = మృగశీర్ష అశ్వనికి నశ్వనీదేవతలు భరణికి యముఁడు కృత్తిక కగ్ని, రోహిణికి బ్రహ్మ మృగశిరకు చంద్రుడు ఆర్ద్రకు రుద్రుడు పునర్వసున కదితి పుష్యమికి బృహస్పతి ఆశ్లేషకు నాగములు మఘకు పితృదేవతలు పుబ్బకు భగుఁడు ఉత్తరకు నర్యముఁడు హస్తకురవి చిత్తకింద్రుఁడు స్వాతికి వాయువు విశాఖకు నింద్రాగ్నులు అనూరాధకు మిత్రుఁడు జ్యేష్ఠకింద్రుఁడు మూలకు రాక్షసుఁడు పూర్వాషాఢకుదకములు ఉత్తరాషాఢకు విశ్వదేవతలు అభిజిత్తునకు బ్రహ్మ శ్రవణమునకు విష్ణువు ధనిష్ఠకు వసువులు శతభిషమునకు వరుణుఁడు పూర్వాభాద్ర కజచరణుఁడు ఉత్తరాభాద్ర కహిర్బుధ్న్యుఁడు రేవతికి పూషయు నధిదేవతలని జ్యోతిషము.

దితితార = పునర్వసు

గురుతార = పుష్యమి

భగుండధిదేవతయగు తార = పుబ్బ

షాష్టికాన్నము = ఆరునెలలకు పండు వరియన్నము

నకరిరథము = ఏనుగుతో కూడిన రథము

కటివేము = కటివేపాకు

379. గొటియమెటచి = గొఱ్ఱెమాంసము పూర్వాభాద్ర పదారోగే రాజమిషాక్ష ప్రదాయతు అను మూలముచే గొఱలు రాజమాంసములను పొతముచితము.

386. అకలేక = అడ్డులేక

388. గఁగ = కుండ

397. కర్సనము = కృషి (కర్షణశబ్దభవము)

401. నాకి = నరకవాసి

402. క్రేపెడలినదాని = దూడ చచ్చినదాని

414. గోశకృత్ప్రలేపనము = ఆవుపేడతో నలుకుట

427. సబాము = స్వభావము

429. ధరణీసువర్యునకు = భూసురునకు

430. కాలవశగతి యావహిల్లి = కాల ధర్మము నొంది = మరణించి

435. శృకలాసత్వము = తొండ యాకారము

440 విప్రస్వాపహరణము = బ్రాహ్మణుని సొమ్మునపహరించుట

446. ఇధ్మసమూలు = సమిత్తులు ఏటిమడ = ఏటి ప్రవాహ మార్గమున వఱ్ఱోడి = ప్రవహించి = కొట్టుకొని.

447. మునునలి గోవుల దాన మొనరించుచుండ నీ నాచికేతుఁడు తన్నె వరి కిత్తువని తండ్రినడుగ మృత్యువున కిత్తు నన్నట్లు కఠోపనిషత్తున గలదు

450. త్రిరాత్రము గడచినట్లు కఠవల్లిలో నున్నది.

454. సమవర్తి కొలువు కూటము = అంతకాలయము = యమమందిరము.

460. గనపయెద్దు = పెద్దయెద్దు

461. సూస్వ్య యుజ్వలగోవ్రులు = సూర్యుని ప్రకాశించు కిరణములు

469. దాయధనము = పిత్రార్జితమునుండి వంచుకున్నది.

ఓం తత్సత్